

Univerzita Hradec Králové

Filozofická fakulta

Katedra Politologie

Komparace přístupu k ropné politice na případech Argentiny a Mexika
Diplomová práce

Autor: Bc. Radek Gábler
Studijní program: N6701 Politologie
Studijní obor: Politologie- latinskoamerická studia (P-NPLAST)
Vedoucí práce: Mgr. et Mgr. Pavlína Springerová, Ph.D.

Hradec Králové, 2016



Zadání diplomové práce

Autor: Bc. Radek Gábler

Studium: F12125

Studijní program: N6701 Politologie

Studijní obor: Politologie - latinskoamerická studia

Název diplomové práce: **Komparace přístupu k ropné politice na případech Argentiny a Mexika**

Název diplomové práce AJ: Comparison of Approach to Oil Politics: Argentina and Mexico

Anotace:

Diplomová práce se zaměří na ropnou politiku Argentiny a Mexika průběh změny jejích vztahů a cílů v čase, k dnes již státem vlastněným společnostem PEMEX a YPF. Zkoumané období bude od konce ropného šoku v roce 1974 až do konce roku 2012. Práce bude popisovat a následně komparovat přístupy vlád Argentiny a Mexika ke státním ropným společnostem. Dále bude analyzovat legislativní prostředí upravující fungování ropných společností a jeho změny v čase, mezinárodní spojení a jejich vliv na zisky společností, fungování těchto státních ropných společností ve světovém kontextu.

Cílem této práce bude zjistit, zda souvisí pokles či zvýšení zisků státní pokladny ze státem vlastněných ropných společností s privatizováním/znárodnováním těchto společností v průběhu zkoumaného období na případech Argentiny a Mexika.

Práce bude využívat empiricko-analytického přístupu a komparativní metody.

Literatura:

Caspary, Georg. 2007. The Energy Sector in Latin America. Key Prospects, Risks, and Opportunities. Deutsche Bank Research.

Hertog, Steffen. 2010. Defying the Resource Curse: Explaining Successful State-Owned Enterprises in Rentier States. World Politics, Vol. 62, č. 2, pp. 261-301.

Manzano, Osmel. Monaldi, Francisco. 2008. The Political Economy of Oil Production in Latin America. Economía. Vol. 9, č. 1, pp. 59-98.

Philip, George. 1982. Oil and Politics in Latin America. Nationalist Movements and State Companies. New York: Cambridge University Press.

Tornell, Aaron, Westermann, Frank, Martinez, Lorenza. 2003. Liberalization, Growth, and Financial Crises: Lessons from Mexico and the Developing World. Brookings Papers on Economic Activity. č. 2, pp. 1-112.

Tsafos, Nikos E. 2007. Big Oil & Big Talk: Resource Populism in International Politics. SAIS Review, Vol. 27, č. 1, pp. 147-157.

Petróleos Mexicanos (PEMEX) <http://www.pemex.com>

Yacimientos Petrolíferos Fiscales (YPF) <http://www.ypf.com>

Garantující pracoviště: **Katedra politologie,
Filozofická fakulta**

Vedoucí práce: Mgr. et Mgr. Pavlína Springerová, Ph.D.

Oponent: Mgr. Karel Kouba, Ph.D., M.A.

Datum zadání závěrečné práce: 24.5.2013

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem tuto diplomovou práci vypracoval pod vedením vedoucí diplomové práce samostatně a uvedl jsem všechny použité prameny a literaturu.

V Hradci Králové dne . . .

...

Anotace

GÁBLER, RADEK. *Komparace přístupu k ropné politice na případech Argentiny a Mexika*. Hradec Králové: Filozofická fakulta, Univerzita Hradec Králové, 2016, 106 s.

Diplomová práce

Diplomová práce se zaměří na ropné politiky vlád Argentiny a Mexika a změny jejich vztahů a cílů v čase k dnes již státem vlastněným společnostem PEMEX a YPF. Zkoumané období bude od konce ropného šoku v roce 1945 až do konce roku 2012. Práce bude popisovat a následně komparovat přístupy vlád Argentiny a Mexika ke státním ropným společnostem. Dále bude analyzovat politický vývoj v těchto zemích a s ním spojenou institucionální kvalitu. Zaměří se také na vývoj světových cen ropy a vliv tohoto faktoru na ropné politiky obou zkoumaných zemí.

Cílem této práce bude zjistit, zda existuje vztah mezi znárodněním, či privatizací státem vlastněných ropných společností, institucionální kvalitou a cenou ropy v průběhu zkoumaného období na případech Argentiny a Mexika.

Práce bude využívat empiricko-analytického přístupu a komparativní metody.

Klíčová slova: Argentina, Mexiko, Ropná politika, YPF, PEMEX

Annotation

GÁBLER, RADEK. *Comparison of Approach to Oil Politics: Argentina and Mexico*. Hradec Králové : Faculty of Arts, University of Hradec Králové, 2016, 106 pp.

Diploma Dissertation

This thesis focuses on the oil policies of the governments of Argentina and Mexico, and the changes to political aims in the now state-owned companies YPF and PEMEX. The studied period will be held from the end of the oil crisis in 1945 until the end of 2012. The work will then describe and compare the approaches of governments in Argentina and Mexico towards the state oil companies. This work analyzes the political developments in these countries and its associated institutional quality. It will also focus on the development of world oil prices and the impact of this factor on petroleum policies in both countries.

The aim of this work is to determine whether there is a relationship between nationalization and privatization of state-owned oil companies, institutional quality and the price of oil during the examined period in the cases of Argentina and Mexico.

The research will use empirical- analytic approach and comparative methods.

Keywords: Argentina, Mexico, Oil Politics, YPF, PEMEX

OBSAH

ÚVOD	6
1. TEORIE	15
1.1. TEORETICKÉ KONCEPTY	15
1.1.1. Nacionalizace	15
1.1.1.1. Zisky plynoucí z nacionalizace	17
1.1.1.2. Náklady plynoucí z nacionalizace	18
1.1.2. Privatizace	19
1.1.3. Státní ropné společnosti	20
1.2. TEORETICKÁ POJETÍ NACIONALIZACE	23
1.2.1. Ekonomické pojetí nacionalizace	25
1.2.2. Institucionální pojetí	29
1.2.2.1. Domácí institucionální vlivy	29
1.2.2.2. Zahraniční vlivy	35
1.2.2.3. Další teorie nacionalizace	37
2. VÝVOJ ROPNÉ POLITIKY V ARGENTINĚ A MEXIKU	39
2.1. PŘÍPADOVÁ STUDIE ARGENTINY	39
2.1.1. Založení YPF	40
2.1.2. Argentinská ropná politika po roce 1945	43
2.1.3. Argentinská ropná politika po roce 1974	47
2.2. PŘÍPADOVÁ STUDIE MEXIKA	55
2.2.1. Vznik Pemexu	55
2.2.2. Vývoj PEMEXu po roce 1945	57
2.2.3. PEMEX po roce 1974	61
2. SROVNÁNÍ VYBRANÝCH ASPEKTŮ ROPNÉ POLITIKY MEXIKA A ARGENTINY .	69
3.1. ZMĚNY ROPNÉ POLITIKY A VLASTNICKÝCH STRUKTUR VE STÁTNÍCH ROPNÝCH SPOLEČNOSTECH	70
3.1.1. Vliv cen ropy	75
3.1.2. Vliv institucionální kvality	79
3.2. VÝSLEDKY KOMPARACE	84
ZÁVĚR	88
ZDROJE:	91
INTERNETOVÉ ZDROJE	94
PŘÍLOHY	96

Úvod

Ropa je v současnosti jednou z nejžádanějších světových komodit a v zemích, kde se nachází, hraje často velmi důležitou ekonomickou roli. Ekonomika a politika jsou úzce provázané a každá odpovědná vláda se snaží o ekonomický růst své země. V roce 2012 bylo kontrolováno 73 – 95 %¹ světových ropných zásob státními ropnými společnostmi². Nejinak tomu procentuelně bylo a je v Latinské Americe. V minulosti i současnosti zde jsme svědky snah některých vlád o změny vlastnických struktur státních ropných společností a nalezišť ropy ve snaze o zvýšení ekonomického výkonu země a často také o posílení svého vlivu v těchto společnostech. Latinská Amerika je navíc čistým exportérem ropy, což značí její geopolitickou důležitost a značný ekonomický a politický potenciál zemí, které jí disponují³. Ten je podpořen skutečností, že spotřeba ropy je zde ve srovnání s ostatními regiony nízká a samotná ropa má kvalitní složení⁴

Stále stoupající spotřeba ropy je příčinou zvýšeného zájmu o stávající ložiska či o průzkum nových nalezišť. V Latinské Americe se podle nejnovějších výzkumů nachází 19,7 % světových rezerv ropy⁵ (BP 2013). Pro odbyt a obchodování s ropou je důležitá geografická blízkost USA, jednoho z největších spotřebitelů a zpracovatelů ropy. Ropa z Latinské Ameriky má díky své poloze nižší transakční náklady než ropa z Blízkého východu.

¹ Rozptyl mezi těmito hodnotami je daný rozdílným způsobem počítání ropných rezerv. Společnost Ernst & Young (2013) předpokládá, že zásoby ropy a plynu jsou majetkem zemí, kde byly vytěženy a patří národním ropným společnostem, čímž se dostali k údaji 95 %. Victor a kol. (2012) spočetl údaj 73 %, když naopak používal klasifikaci rezerv na základě skutečného podílu státních ropných společností.

² Většina těchto společností byla zřízena v nacionalizační vlně v sedmdesátých letech. Dalšími důležitými nacionalizačními vlnami bylo období třicátých a devadesátých let 20. století (Mahdavi 2013: 2 – 3).

³ Nevztahuje se to ovšem na všechny státy Latinské Ameriky, protože produkce Venezuely, Brazílie, Mexika či Ekvádoru výrazně převyšuje ropnou produkci Peru, Chile, Kolumbie a dalších (BP 2013).

⁴ Je kvalitní až na některé výjimky, jako je těžká ropa z Venezuely.

⁵ Rezervy jsou odhadnuté množství ropy, které ovšem nemusí být vytěžitelné (BP 2013). Ve světě jsou známa naleziště, ve kterých nelze těžit, ale jsou zde prokázány významné zásoby ropy.

Latinskoamerická ropa je díky své kvalitě a ceně žádaná i na ostatních kontinentech a má tak vysoký finanční a politický potenciál.

Historické zkušenosti Latinské Ameriky ukazují, že státy se snažily získat⁶ si dohled nad produkcí, a proto vznikaly státem vlastněné ropné společnosti (např. Venezuela – PdVSA, Mexiko – PEMEX, Brazílie – Petrobras), které se s rozdílnou intenzitou otevíraly zahraničním investicím. Rozhodnutí o privatizaci či nacionalizaci ropných společností vždy souviselo s politikou dané vlády. Neméně důležitou roli hrály také historické zkušenosti země a současná ekonomická situace, a proto lze v některých blízkých státech Latinské Ameriky velmi často sledovat změny v přístupu ke státním ropným společnostem. Vlády těchto zemí jsou postaveny před rozhodnutí, zda otevřít své ropné bohatství i pro další subjekty (privatizovat), které by přinesly finance, inovace a zvýšení efektivity těžby, nebo zda ponechat ropu, ropné výnosy a rozhodování v energetickém a ropném sektoru na svém rozhodnutí a na obyvatelích svého státu.

Ve 20. století si země Latinské Ameriky prošly ekonomicky kolísavým obdobím. Na jeho počátku se jednalo o stabilní ekonomický růst, později proběhlo několik ekonomických krizí, které zasahovaly zejména státy se závislostí na příjmech z komodit jako ropa, plyn, apod. Tyto země byly náchylné k ekonomickým problémům v případě cenových výkyvů hlavního exportního artiklu. To přispělo k vnitřním sociálním a politickým problémům, které nutily vlády k řešení. Při růstu a vysokých cenách ropy se ve státech bohatých na tuto surovinu objevoval stále častěji nacionalismus a volání po předání zdrojů do rukou lidu⁷ (Isbell 2007: 8). Naproti tomu se v průběhu 20. století objevovaly ekonomické průzkumy, které se ve většině případů shodovaly na ekonomické výhodnosti zahraničních investic a dlouhodobém profitu z neprovedení znárodňujících kroků v ropném sektoru (Vivoda 2009). Vlády napříč kontinentem tak byly postaveny před otázku

⁶ Prvními subjekty podnikajícími v ropném průmyslu byly v Latinské Americe soukromé společnosti, často zahraničního původu. Na začátku 20. století se o tento sektor začaly zajímat i státy, na jejichž území se ropa nacházela a začaly tak vznikat první státní ropné společnosti.

⁷ Z průzkumu v 18 zemích Latinské Ameriky, konaného v roce 2008, uvedlo 80 % respondentů, že ropný průmysl na území státu by měl být spravován státní ropnou společností a nikoli zahraničními společnostmi a investory (Latinobarometro 2008).

ohledně státních ropných společností a vlastnictví ropných zdrojů na jejich území.

Problematika znárodnění a privatizace přírodních (ropných) zdrojů také souvisí s energetickou bezpečností. Vzájemná korelace ne/znárodnění ropných zdrojů a energetické bezpečnosti země nebo regionu má vliv na globální utváření cen komodit (Mares 2010). Zásahy politiků do ropného sektoru a státních ropných společností v Latinské Americe tak hrají důležitou roli nejen při stanovování cen ropy uvnitř regionu, ale díky velikosti svého objemu ovlivňují i celosvětové obchodování s ropou. Proto je důležité zkoumat míru politických zásahů do ropného sektoru a podíl státu ve státních ropných společnostech při znárodnění, nebo privatizaci. Vybrané země – Argentina a Mexiko jsou jedny ze zemí Latinské Ameriky, kde se historicky významně měnily státní podíly v ropném obchodu. V obou zemích bylo období, kdy byly státní ropné společnosti více otevřené zahraničním investicím a naopak období plného vlastnictví státu bez cizích zásahů. Tyto země si jsou podobné nejenom rozlohou, ale také důrazem svých vlád na rozhodování o ropné politice. Navíc jsou příjmy obou států do značné míry závislé na výnosech z ropy⁸, a proto může jejich výše značně ovlivňovat politickou situaci v zemi. Práce si tak dává za cíl komparovat přístupy vlád k ropné politice a podílu státu ve státních ropných společnostech v Mexiku a Argentině.

Znárodnění a privatizace zdrojů přináší rozdílné domácí a zahraniční zájmy. Dle Davida Marese by při privatizaci mělo být v ideálním případě dlouhodobým zahraničním zájmem investování do zlepšení základních služeb v zemi, vzdělání, veřejné bezpečnosti a kompetentní státní správy, která přinese zemi stabilitu. Z toho vyplývá předpoklad, že ze strany stabilní a prosperující země budou dodržovány mezinárodní závazky a smlouvy. Naopak pokud je renta z přírodních zdrojů použita na krátkodobé soukromé zájmy (např. klientelismus politických stran; projekty, které nevytvářejí budoucí příležitosti; zvyšování byrokracie a jiné), vzniká

⁸ V Mexiku tvořily výnosy z ropného průmyslu v roce 2012 cca 30 % státních příjmů. Argentina ve stejné době získala z ropného průmyslu cca 16 % státních příjmů (Natural Resource Governance Institute 2013).

nestabilní politické prostředí náchylné k častým převratům v zemi a snaze některých zájmových skupin o ovládnutí renty z přírodních zdrojů, jako zajištění stálého příjmu a moci. Energetická bezpečnost takovéto země bude v budoucnu pravděpodobně nestálá a bude negativně ovlivňovat globální trh (Mares 2010). To je ovšem pouze popsání ideálního případu, v praxi se objevují kombinace obou těchto případů s větším, či menším příklonem na jednu stranu.

Práce zkoumá ropnou politiku Argentiny a Mexika se zaměřením na státní ropné společnosti. Cílem této diplomové práce je zjistit, zda existuje vztah mezi znárodněním, či privatizací státem vlastněných ropných společností, institucionální kvalitou a cenou ropy ve dvou latinskoamerických zemích – Argentině a Mexiku od roku 1945, od kterého lze dohledat přesná a věrohodná data, až po rok 2012, který přinesl změny v ropných politikách zkoumaných zemí. Práce popíše vývojové trendy v ropných politikách Argentiny a Mexika zjistí a ověří, zda lze potvrdit hypotézu o znárodnění v těchto zemích představenou Paashou Mahdavim (2011). Ten na základě výzkumu tvrdí, že *znárodnění je pravděpodobné v době vysokých cen ropy a nízké domácí institucionální kvality*⁹. Práce současně také odpoví na výzkumnou otázku, zda (1) měly Argentina a Mexiko tendenci privatizovat, nebo nacionalizovat ropné zdroje v případě změny vládnoucích elit? A (2) zda mohla míra demokracie ve sledovaných zemích ovlivnit autonomii státních ropných společností?

Tato práce se pomocí komparativní analýzy ropných sektorů v Argentině a Mexiku pokusí určit, zda v těchto zemích probíhala znárodnění v dobách vysokých cen ropy a špatné kvality institucí. Nebo zda se tyto podmínky vyskytovaly nezávisle k vlastnické struktuře ropných společností. Práce používá kvalitativní analýzu, kdy za pomoci odborné literatury, týkající se ropného vývoje, domácí politické situace, samotných ropných společností a mezinárodního politického vývoje ovlivňujícího tento sektor, zodpoví výše uvedené výzkumné otázky. Určování cen ropy vychází z historických i

⁹ Mahdavi prováděl svůj výzkum na datech z 62 zemí napříč kontinenty v letech 1945 – 2005. Výběr proběhnul mezi 175 suverénními státy. Jeho kritérii byla populace větší než 100 000 obyvatel a roční ropná produkce více než 1 000 tun ropy (Mahdavi 2014).

aktuálních dostupných pramenů mezinárodních institucí, jako je OPEC a samotných ropných společností, například British Petroleum (BP).

Kvantifikování institucionální kvality u obou zkoumaných zemí bude prováděno na základě popisu stavu z odborné literatury a využitím dat z desagregovaného Polity IV indexu¹⁰. Ten měří politické překážky a institucionální sílu u demokracií i nedemokratických zřízení. Institucionální kvalita je tak měřena pomocí indexu fragility, podle efektivity státní moci (bezpečnostní, politická, ekonomická a sociální), podle legitimacy (bezpečnostní, politické, ekonomické a sociální), dle typu režimu (autoritářský, demokratický) a přítomnost ozbrojeného konfliktu na státem ovládaném území. Tento index je použit, protože obsahuje ověřená data u obou zkoumaných zemí v období 1945 až 2012. Představuje institucionální kvalitu a ukazuje měnící se indexy¹¹ v jednotlivých letech.

Práce samotná bude rozdělena do tří hlavních částí. V první části autor stručně nastíní definice termínů, jež jsou použité v práci. Těmi jsou *státní ropné společnosti, privatizace a nacionalizace*, tedy převodu soukromého majetku do státního vlastnictví, kterou se v prostředí Latinské Ameriky zabývá značné množství odborníků (Manzano; Monaldi; Hertog; Guriev; Morgenstern; Isbell; Mahdavi; Philip a další). Společně s těmito termíny budou představeny i klady a zápory nacionalizace, které částečně vysvětlí motivaci k jejich uskutečnění, průběhu a fungování. Ve druhé polovině první části práce autor představí současná teoretická bádání a východiska v oblasti státních ropných společností. Pozornost je věnována hlavně studiím zabývajících se privatizacemi a nacionalizacemi u státního vlastnictví, populismu v ropné politice a negativními jevy (korupcí, politickými převraty, slabostí institucí) v souvislosti s přírodními zdroji, tedy tématy blízkými výzkumu této práce.

¹⁰ Polity IV dataset se zaměřuje na země s více než 500 000 obyvateli a zkoumá politickou (ne)stabilitu a institucionální sílu. Data jsou zde pravidelně monitorována a aktualizována. Index tak poskytuje každoroční charakteristiku režimu a změny a aktualizace dat (Center For Systematic Peace 2015).

¹¹ Dalšími možnými indikátory jsou například World Governance Indicators (WGI), International Country Risk Guide (ICRG). Polity IV. se ale od předchozích dvou indikátorů liší. ICRG a WGI jsou široce pojaté indikátory, které zahrnují různé druhy institucí, naproti tomu indikátor Polity IV. je zaměřen zejména na politické instituce.

Druhá část má za cíl popsat v politicko-ekonomickém kontextu vývoj ropné politiky v Mexiku a Argentině. Stručně popíše začátky ropné produkce v obou zemích do roku 1945. Dále představí vývoj ropných politik ve sledovaném období od roku 1945 až po konec roku 2012. Zaměří se zvláště na okolnosti privatizace či nacionalizace ropných společností. Vykreslí nacionalizační vlny v energetickém sektoru a jejich dopad na sledované státy. Pozornost je věnována analýze hlavních determinantů vývoje ropné politiky obou zemí a současně jejich strategiím a způsobům fungování vůči soukromým zahraničním aktérům a cizím státům. Popíše zde také institucionální uspořádání, politické změny, vývoj cen ropy a zahraniční vlivy, které ovlivňovaly domácí ropný sektor. Na prvním místě bude fungování státních ropných společností a jeho změny v souvislosti se změnami ve vládách země.

Třetí část práce porovná rozdíly v jednotlivých případech nacionalizace a privatizace ropného průmyslu na území svého státu u argentinských i mexických vlád. Důraz bude kladen na rozdíly v jednání obou států v dobách změn tehdejších světových cen ropy a změn institucionální kvality státu v porovnání s nacionalizací/privatizací ropného sektoru. V poslední kapitole budou představeny výsledky komparace a odpovědi na výzkumné otázky. V závěru práce bude obsahovat autorovu interpretaci dříve popsaných skutečností společně se zhodnocením současného směřování zkoumaných států v otázce fungování státních ropných společností, přerozdělování jejich zisků a vlivu výnosů z ropy na domácí politiku obou zemí.

Práce přinese nový pohled na změny podílu státu ve státních ropných společnostech v Mexiku a Argentině a přiblíží rozdíly v chování vlád obou zemí a jejich proměny v čase. Tento pohled se liší svým úzkým zaměřením na dva latinskoamerické státy s významnými ropnými ložisky a jejich rozdílným přístupem k zasahování do ropného průmyslu ve sledovaném období. Dále ukáže ne/konzistentnost vládních politik v otázkách ropné politiky a přidá autorovo zhodnocení příčin těchto kroků.

Kvůli současné světové závislosti na ropě je téma ropné politiky v odborné literatuře široce obsaženo. Pro tuto práci jsou významné zejména studie popisující fungování státních ropných společností, jejich autonomii, a postavení ve světovém obchodu s ropou (Hertog 2010; Guriev, Kolotin, Sonin 2009; Mahdavi 2014). Neméně podstatným zdrojem informací jsou práce týkající se témat znárodnění, privatizace a podmínek, za kterých k nim dochází (Bortolotti a kol. 2003; Haber, Menaldo 2011; Phillip a kol. 1982). Tyto práce doplňují studie o vlivu politických subjektů, korupce, klientelismu a zahraničních faktorů na státní ropné společnosti (Manzano, Monaldi 2008; Tsafos 2007). Pro zaměření práce je také významná literatura zabývající se politickým a energetickým vývojem v Argentině (Thebaul 2004; Brown 2010) a Mexiku (Farfan-Mares 2010, Rangel 2011; Flores-Macías 2010), která představuje důležité souvislosti a popisuje vývoj ropné politiky v těchto zemích.

V současné literatuře se vyskytuje značné množství teorií na otázku, proč vlády znárodnují ropný průmysl. Již z logiky věci vyplývá, že v odborné literatuře nelze nalézt jednoznačně uspokojivou odpověď. Pro pochopení jednotlivých případů je tak nutná zevrubná analýza politických a ekonomických faktorů ropné nacionalizace v kontextu vnitřní situace státu, jeho zahraniční politiky a chování vnějších aktérů. Někteří autoři tak vytvářejí teoretické rámce pro podporu teorie ekonomické podpory znárodnování (Guriev et al. 2011), zatímco další badatelé vysvětlují znárodnování politickými faktory a utvářením vlastnických struktur v ropném sektoru (Luong a Weinthal 2010).

Dále existují studie, které hledají společné determinanty, za kterých dochází ke znárodnování. Ve studii Gurieva, Kolotina a Sonina jsou tak zkoumány skutečnosti jako cena ropy, výrobní technologie při těžbě, načasování s ohledem na privatizační a nacionalizační vlny v okolních zemích a stabilita vládnoucí strany. Po prozkoumání znárodnovací vlny v 70. letech došli k závěru, že nejčastějšími okolnostmi při znárodnování ropného průmyslu je vysoká cena ropy na trhu a slabé státní instituce (Guriev, Kolotin, Sonin 2009).

Podobně se na fenomén znárodnování zaměřuje Paasha Mahdavi. Ten ve svém díle *Why do leaders nationalize the oil industry? The politics of resource expropriation* uvažuje nejenom o příčinách, ale i o krátkodobých, střednědobých a dlouhodobých dopadech nacionalizace na politickou, ekonomickou a mezinárodně vztahovou situaci zemí se znárodněnými ropnými zdroji (Mahdavi 2014). A navíc, stejně jako Steve Koblin (1985), sleduje vliv znárodnování v okolních zemích na pravděpodobnost znárodnění ropných společností. Mahdaviho studie přináší základní rámec zkoumání pro tuto diplomovou práci, která se pokusí ověřit jejich hypotézu na případu dvou latinskoamerických zemí, Argentiny a Mexika, které mají dlouhou historii ropných společností v kontextu svého regionu. Mahdavi představí rámec přináší jeden z nejkompexnějších přístupů k problematice znárodnování tím, že ji zkoumá v delší časové perspektivě a navíc přidává také „pocit nespravedlnosti z rozdělení příjmů“, kdy zkoumá poměr výnosů z ropy u soukromých společností a státu.

Jiným přístupem je zkoumání korelace mezi politickou ideologií vládnoucí strany a znárodnováním, kterým se zabývali Berrios, Marak a Morgenstern. Ti se ve své studii zaměřili na předpoklad, že „silně“ levicové a populistické vlády mají větší tendenci ke znárodnění přírodních zdrojů. Pro ověření této hypotézy o vztahu mezi znárodnováním a pravolevým směřováním vlády si vybrali region Latinské Ameriky. Tam zkoumali minulé i nedávné případy znárodnění ropy a plynu. Z jejich výzkumu vyplynulo, že nelze nalézt příčinnou souvislost mezi levicovými vládami a znárodnováním přírodních zdrojů v Latinské Americe. Určili ovšem, že v tomto regionu objevují dva druhy levice, které mají ke znárodnování rozdílný přístup a je potřeba dále je rozdělit. Například není možné přiřadit do jedné kategorie levice v Chile a Brazílii s vládnoucími levicovými stranami v Bolívii, Venezuele a Ekvádoru (Berrios, Marak, Morgenstern 2010).

Současně také existují studie, které se zabývají energetikou a geopolitickými faktory v Latinské Americe. Paul Isbell (2008) představil nový geopolitický scénář pro Latinskou Ameriku, kde s ohledem na historický a současný vývoj, vytváří predikci privatizačních a

nacionalizačních snah napříč regionem. Jeho pozornosti neušla ani energetická bezpečnost jednotlivých zemí a vývoj uhlovodíkových zásob, ropy a plynu, v regionu. Podobné téma si pro své zkoumání vybral i David R. Mares (2010), který se zaměřuje na nacionalismus zdrojů a energetickou bezpečnost v Latinské Americe s ohledem na dopad v globálním ropném měřítku.

Při zkoumání ropných politik a vlastnických struktur, v uhlovodíkovém sektoru u Argentiny a Mexika, je nezbytné se také zaměřit na literaturu týkající se politického a hospodářského vývoje v těchto zemích.

Pro ilustraci ropného sektoru v Argentině je významným zdrojem analýza stavu argentinského ropného sektoru od Ericha de la Fuenteho (2011). Ten popisuje výkyvy v argentinské ropné produkci a představuje kroky vlády, které ji ovlivňují. Argentina je brána za zemi s ropným exportním potenciálem, ale musí vyřešit institucionální překážky a reformovat legislativu, aby se tento potenciál naplno projevil. Bernard L. Weinstein (2012) se na argentinský ropný sektor zaměřil z investorského pohledu. Jeho práce je tak zajímavou analýzou ekonomického, politického a legislativního prostředí týkající se argentinské ropy a přináší budoucí produkci tohoto sektoru. Kontext politického, hospodářského a ropného vývoje v Argentině popisuje Johnatan Brown (2010).

V případě Mexika je velmi důležitým zdrojem kniha Francisca Josého Florese-Macíase (2010), která vysvětluje chování státem vlastněné ropné společnosti Pemex v komparativní perspektivě. Flores-Macías zde představuje analytický rámec, ve kterém vysvětluje rozdíly v chování státem vlastněných společností. Díky kombinaci politologických, ekonomických a sociologických nástrojů přináší tato práce nové poznatky o státních podnicích a hlavně Pemexu. Odlišný přístup zvolil Gabriel Farfan-Mares (2010), který zkoumal politickou ekonomii Mexika jako rentiérského státu v období 1970 až 2010. Zaměřil se zde na potřebu centrální byrokracie pro kontrolu výnosů z ropy a posilování rozpočtových institucí v politice a veřejné správě. Dalším důležitým informačním zdrojem pro vysvětlení mexické ropné politiky je práce Erika Rangela (2011), který zkoumá klesající produkci ropy a dává ji

do souvislosti s vládním chováním, investicemi, institucionální a manažerskou kvalitou v mexické ropné produkci.

1. Teorie

Cílem této diplomové práce je zjistit, zda existuje souvislost mezi nacionalizací či privatizací ropných společností v Argentině a Mexiku s institucionální kvalitou státu a cenou ropy. Nejprve je proto nezbytné definovat pojmy, se kterými práce dále operuje. Těmito pojmy jsou nacionalizace, privatizace a státní ropné společnosti. U všech definic je nutné zmínit jejich kladné a záporné stránky spolu s vysvětlením motivace aktérů, kteří mají vliv na provedení nacionalizace, privatizace nebo chod státních ropných společností.

V další části teoretické kapitoly budou představeny hlavní směry bádání v oblasti změny vlastnické struktury u státních ropných společností. Teoretická východiska jsou rozdělena do skupin dle typu jejich rozdělení v odborné literatuře na ekonomické pojetí, institucionální pojetí a ostatní vysvětlení změn vlastnické struktury u státních ropných společností. Pro účely této diplomové práce je nezbytné uvést širokou škálu možných vysvětlení tohoto tématu, aby byly představeny hlavní směry současného bádání. Autor na základě teoretické části zdůvodňuje výběr zkoumané hypotézy v této práci: *znárodnění je pravděpodobné v době vysokých cen ropy a nízké domácí institucionální kvality.*

1.1. Teoretické koncepty

1.1.1 Nacionalizace

Znárodnění (nacionalizace)¹² značí převod soukromého majetku do státního vlastnictví. „Zdrojový“, nebo také „nerostný nacionalismus“ je koncept, ve kterém přírodní zdroje v zemi, na zemi a pod mořem jsou majetkem národa, nikoli firmy nebo jednotlivce, který vlastní plochu.

¹² Jinak také zestátnění (etatisace) a vyvlastnění (expropriace).

Přírodní zdroje jsou tedy „národní dědictví“ a měly by být použity pro dobro všech, ne pro soukromý zisk.

Toto ustanovení o „národním dědictví“ je zakotveno v některých ústavách a je součástí historických tradic zemí Latinské Ameriky, které disponují přírodními zdroji na svém území. Na konci 19. století a počátku 20. století byla ovšem tato praxe v mnoha případech jiná a liberální vlády zde mnohdy prodávaly nerostné zdroje a území prostřednictvím ropných koncesí soukromým společnostem. V současnosti u většiny zemí Latinské Ameriky platí, že úplné vlastnictví zdrojů nemůže být vyměněno či prodáno. Místo toho existují dohody o poskytování služeb, sdílení know how, výrobních prostředků, kapitálu a jiná opatření stanovená vnitrostátními právními předpisy daného státu (Mares 2010: 7). Tato pravidla platí v současnosti ve většině zemí světa, ovšem právní předpisy USA a zemí západní Evropy povolují soukromé vlastnictví přírodních zdrojů.

U znárodnění¹³ nerostných surovin se obecně předpokládá, že tento krok povede k národnímu užítku. Základem této myšlenky je, že komodita má svou vlastní hodnotu, která se liší od tržní hodnoty. Pokud dojde k situaci, kdy tržní hodnota, kterou stát obdržel, bude nižší než hodnota komodity (posouzenou státem a jeho obyvateli) začne se vést debata o renegociaci dohod o prodeji a těžbě této suroviny mezi státem a soukromou společností, aby se představy o hodnotě „narovnaly“ ve prospěch státu a jeho obyvatel.

V případě znárodnění ropného sektoru se jedná o dohodu mezi soukromou či zahraniční ropnou společností a vládou dané země. Tato dohoda ovšem může být vynucena státem, ve kterém se surovina nachází. Rozhodování o znárodnění ropného průmyslu je neodmyslitelně spojeno s úvahami o tom, zda převáží zisk/ztráta z tohoto kroku. Lídr¹⁴ musí zvážit, zda zisky ze znárodnění pokryjí i potenciální ztráty z vyvlastnění.

¹³ V tomto případě autor popisuje obecnou definici znárodnění stejně jako dohody o poskytování a sdílení ropných zdrojů, příchod soukromých investic apod.

¹⁴ Lídrem je v tomto případě myšlen politický činitel, který rozhoduje o nacionalizaci. Tím může být rozhodnutí parlamentu, junty, oligarchie, apod.

1.1.1.1. Zisky plynoucí z nacionalizace

Potenciální zisk z nacionalizace státních ropných společností nemusí být pouze finanční. Důležitým aspektem je také zvýšení rozhodovacího vlivu a zisk „politického kreditu“.

Primárním ziskem plynoucím ze znárodnění může být pro stát krátkodobé až střednědobé zvýšení příjmu z ceny ropy¹⁵. Stát se totiž o tržby z prodeje nemusí dělit s dalším subjektem. Dalším benefitem je přímá rozhodovací pravomoc o řízení společnosti a fungování společnosti. Politické složky tak kontrolují personální obsazení managementu firmy, mohou tam dosazovat své příznivce a vytvářet si patronátní síť (Nolan, Thurber 2010). Politici tak získají plnou moc nad rozhodováním o ropné produkci na jejich území, což může být velmi lákavé zejména pro populistické vlády a režimy, které usilují o vytvoření klientelistické sítě.

Znárodněním státních ropných společností stát získá úplnou kontrolu nejen nad ropou, ale i nad výrobními prostředky a přenosovou soustavou (potrubí, tankery apod.). Tím se zvyšuje podíl na zisku z ropného průmyslu, který je vybírán do státní pokladny (Marcel 2006). Stát tak získává většinu zisků z prodeje ropy a může samostatně rozhodovat, jak je co nejlépe reinvestovat zpět do společnosti a určit si svůj podíl na zisku. Guriev na základě této skutečnosti prokázal, že politické elity často znárodnují ropný průmysl v období vysokých cen ropy, protože ty maximalizují krátkodobé výnosy z vyvlastnění a převažují potenciální náklady z tohoto kroku (Guriev a kol. 2011).

Dalším přínosem znárodnění je uspokojení nacionálního cítění obyvatel prostřednictvím vyvlastnění zdrojů. Politické složky tímto krokem „napravují nespravedlivý podíl na zisku soukromých společností“ (Berrios, Marak, Morgenstern 2010: 5). Konkrétněji, političtí představitelé se mohou cítit „podvedeni“ ze strany soukromých společností, které na ropě vydělávají

¹⁵ Pro stát se zvýší pouze příjem z ceny samotného produktu. Cena ropy se dále skládá z daní pro zahraniční společnosti, z daní pro koncové spotřebitele (spotřební daň, daň z přidané hodnoty a jiné daně), z daní na ekologickou udržitelnost a navíc z nákladů na transport ropy a dalších.

mnohem větší prostředky, než které potom odvádějí státu. Jinými slovy, jestli má státní moc pocit, že podíl ze zisků z ropy je rozdělován nerovnoměrně, tak znárodnění ropné společnosti může být vnímáno jako nutný krok pro zachování rovnoměrného rozdělení příjmů (Mahdavi 2014).

Při výraznějším zahraničním podílu na zisku z ropných společností, je velmi častým jevem vyvolávání xenofobních nálad a vzniká pocit, že „cizinci kradou ropu“ z území svrchovaného národa. V období vysokých a rostoucích cen je časté, že nacionalismus je na vzestupu, zvláště u produktů s vysokou cenou (Berrios, Marak, Morgenstern 2010; Mahdavi 2014). Dle výzkumu Manzana a Monaldiho nepřináší růst cen ropy nutně vyvlastňovací efekt, ale často přináší snahu o znovuprojednání finančních smluv a výnosů státu (Manzano, Monaldi 2008).

1.1.1.2. Náklady plynoucí z nacionalizace

Náklady vyvlastnění jsou na přesné vyčíslení mnohem náročnější než zisky. Pravděpodobně nejvýraznější ztrátou z nacionalizace je očekávaná ztráta výkonnosti těžby a následného prodeje ropy při přechodu ze soukromé ropné společnosti na státem provozovanou společnost. Tyto obavy ovšem může stát snížit v dlouhodobém horizontu tím, že zavedou nové technologie, zlepší vedení, ziskovost a efektivitu těžby u státní ropné společnosti.

Mnohem konkrétnější hrozbou je ztráta odběratelů ropy v důsledku zahraniční odplaty za tento krok. Vlády zemí, ze kterých pocházely společnosti „strádající“ vyvlastňujícími kroky, si tak mohou vynutit ropné embargo na zemi, která znárodňovala. Takový byl i případ Mexika v roce 1938 a Iránu v roce 1951. Tato odplata nemusí nutně znamenat pouze embargo na ropné produkty, ale může se také projevit obchodními a finančními sankcemi, které byly například použity Španělskem a Evropskou unií za znárodnění ropných aktivit firmy Repsol v Argentině v roce 2012 (Victor a kol. 2012; Mahdavi 2014).

Při minimalizování ztrát ze znárodnění musí lídři také brát v potaz domácí politiku a změny v ústavním pořádku země. Dle výzkumu Luonga a Weinthala je ve většině zemí ústavní omezení pro vyvlastňovací kroky vlády, aby se předešlo debatám o platnosti smluv. V zemích silně politicky institucionalizovaných je obtížnější provést vyvlastnění, aniž by vznikly velké, případně katastrofální politické náklady. Ovšem v zemích se slabším institucionálním uspořádáním, kde je upřednostňována státní kontrola, bude znárodnění jednodušším krokem (Luong, Weinthal 2010; Guriev a kol. 2011). Guriev charakterizoval silně institucionalizované země, jako státy se silnými překážkami pro vyvlastnění, které díky systému kontrolního systému brzd a vah zvyšují náklady na znárodnění. V nedemokratických systémech, kde jsou slabé, či neexistující parlamenty a jiné složky veta, si mohou vůdci dovolit znárodnění i přes dlouhodobé náklady ve formě zmenšených zahraničních investic a možné politické a ekonomické izolaci země.

Exekutivní omezení mohou snížit pravděpodobnost znárodnění tím, že klesá podíl ze zisku politických elit na prostředcích vyplývajících z vyvlastnění. V diktátorských a autoritářských režimech může být ze strany elit vyvinut mnohem větší tlak pro nacionalizaci než v zavedených demokraciích, protože v nich se zisky dělí napříč politickým spektrem a byrokratickým aparátem a nezůstávají pouze elitám. (Guriev a kol. 2011).

1.1.2. Privatizace

Dalším důležitým termínem pro tuto práci je privatizace, což je opačný proces než nacionalizace. Označuje tedy proměnu veřejných prostředků a statků na soukromé. Nejčastěji je tento termín používán v souvislosti s převodem veřejného majetku do soukromého vlastnictví. Výhody a nevýhody privatizace se kryjí s ne/výhodami u nacionalizace, a proto je zde není nutné znovu uvádět.

Privatizace je vedena ze strany státu, který může mít několik důvodů pro její provedení. Prvním je získávání prostředků, kdy stát prodejem svého majetku získá finanční či jinou odměnu. Druhým důvodem je snaha o větší

efektivitu správy. Tento postup je motivován vidinou úspor, protože soukromý vlastník může snížit náklady na správu. Posledním důvodem pro privatizaci je snaha o rozvoj, kdy je vlastník motivován k otevření statků či společností pro další subjekty, které by mohly zajistit větší zhodnocení tohoto majetku.

V literatuře zaměřující se na privatizaci (Megginson 2005; Golden, Mahdavi 2014) se uvádí, že přechod do soukromého vlastnictví zvyšuje u většiny subjektů produktivitu. Megginson dokonce ukazuje, že tento argument je ještě více markantní v ropném odvětví, než v ostatních hospodářských odvětvích. Vzhledem k finančnímu potenciálu, přístupu k novým technologiím a lepšímu využívání lidského kapitálu jsou ve většině případů nadnárodní ropné společnosti efektivnější než státní ropné společnosti (Megginson 2005).

1.1.3. Státní ropné společnosti

Pro výzkum ropné politiky Mexika a Argentiny je nutné také představit definici státních ropných společností a jejich literární reflexi. V této části budou představeny nejen politologické a ekonomické definice z literatury, ale také základní funkce státní ropné společnosti. Ty nám představí silné i slabé stránky a vnitřní determinanty státních ropných společností, které mohou pomoci s pozdější identifikací hlavních příčin převodu soukromých ropných společností na státní a naopak.

V první řadě je důležité zmínit, že státy, které mají územní kontrolu nad svým teritoriem, kontrolují i své přírodní zdroje a nakládání s nimi. Racionální vlády se tak snaží maximalizovat své příjmy z nerostných surovin. Na počátku 20. století, ještě před První světovou válkou, se výrazně zvedla poptávka po ropě a začaly vznikat státní ropné společnosti¹⁶. Ty získaly na

¹⁶ Státní ropné společnosti jsou totéž, co národní ropné společnosti.

důležitosti se stále větší industrializací, která probíhala zejména v období Světových válek. Tyto společnosti měly za úkol efektivní těžbu a distribuci ropy. Ve stejné době, v první polovině 20. století, vznikaly také soukromé ropné společnosti, které v tomto odvětví viděly výrazný profit. Ty se snažily o spolupráci či o investiční vstup do státních ropných společností. Vlády států tak čelily výzvě k částečné či úplné privatizaci ropných společností a nalezišť. Pokud byl tento privatizační krok učiněn, často se v průběhu několika let, maximálně desetiletí, objevovaly snahy o jeho nápravu – tedy nacionalizaci. (Hertog 2010: 263 – 264) Existuje mnoho pokusů o vysvětlení podmínek, které vedly k nacionalizaci ropných společností. Některé z nich jsou popsány v kapitole s názvem teoretické přístupy nacionalizace.

Národní ropné společnosti obvykle nepracují výhradně na základě tržních principů. Vzhledem k jejich úzkým vazbám na národní vlády by jejich cíle měly zahrnovat také přerozdělování bohatství, vytváření pracovních míst, obecný hospodářský rozvoj, ekonomickou a energetickou bezpečnost. Tyto cíle jsou žádoucí z hlediska státu a jeho obyvatel, ale je krajně nepravděpodobné, že by uvedené cíle měly i soukromé či zahraniční ropné společnosti¹⁷. Tato skutečnost může být třecí plochou při jednání o spoluvlastnictví či investičním vstupu zahraničních společností do státních ropných společností (Pirog 2007: 3 – 4).

Ekonomická literatura je v oblasti problematiky státních ropných podniků obsáhlejší než politologická literatura. Ovšem v obou vědních disciplínách jsou často popisovány patologické jevy, které se u těchto společností vytvářejí. Jednou z prací vysvětlujících tyto jevy je komparativní analýza Johna Waterburyho, který ve své práci *Exposed to Innumerable Delusions* srovnává státní ropné společnosti Indie, Turecka, Egypta a Mexika. Typickým problémem postihujícím tyto společnosti je nedostatečný dohled politiků, který je zaviněn nedostatkem osobní odpovědnosti a koordinace ve státním aparátu. Několik složek vládního a politického aparátu, tak nekoordinovaně jedná se společností. Není jasně nastavený systém odpovědnosti, motivační struktury a rozdělení agendy. Manažeři a byrokraté

¹⁷ Samozřejmě nelze generalizovat a předpokládat tyto cíle u všech státních ropných společností.

mohou v tomto systému využívat svého postavení k maximalizaci své vlastní moci, ovlivňovat rozpočty a tvořit si své klientelistické sítě. Waterbury dále představuje problémy v řízení společností a jejich neefektivnosti. Velkou část prostředků zde spotřebovávají renty manažerů a byrokratický aparát. Vlády se také snaží používat ropné společnosti k neziskovým účelům, jako je zajištění výhodnějších cen pro politické partnery, větší nabírání státních zaměstnanců a snahy o pomoc regionálnímu rozvoji. Tyto snahy ovšem mohou maskovat politické cíle, jako je tvoření klientelistické sítě a odsávání financí ze státní ropné společnosti. Formálně jsou ropné společnosti autonomní, ale fakticky mohou politici velmi výrazně zasahovat do jejich řízení (Waterbury 1993: 9 – 15).

Waterburyho komparativní analýza ukazuje časté nedostatky státních ropných společností v ekonomické i institucionální¹⁸ rovině. Jeho výzkum navíc komparuje jednu ze zkoumaných zemí, Mexiko. Na případu Mexika ukazuje jasné propojení politických elit s vedením státní ropné společnosti, klientelistické sítě a využívání výnosů z ropy pro financování vládních programů. Tato diplomová práce ovšem s těmito proměnnými ve svém výzkumu neoperuje, ale pomáhají při popisu důvodu ne/změny vlastnických struktur a fungování státních ropných společností.

Všechny výše uvedené jevy podkopávají ziskovost ropných společností. Neefektivita a snižující se zisky jsou často tolerovány, protože zejména velké státní ropné společnosti si nemohou dovolit přiznat slabý výkon a vlády, závislé na jejich ropné produkci, je dále podporují. Dle Waterburyho se v rozvinutých zemích vede živá debata o výhodnosti státních ropných společností, zatímco v případech rozvojových zemí panuje konsensus, že státní podniky jsou zde neefektivní a dlouhodobě fiskálně nesoběstačné (Waterbury 1993: 90).

S Waterburym ovšem nesouhlasí Steffen Hertog. Ten tvrdí, že principiální tvrzení o veřejně vlastněných podnicích je založeno na premisách o nedostatku kontroly hospodaření, chybějící konkurenci a nedostatku investic. Ve skutečnosti nicméně existují další související faktory a výše zmiňované jevy se nemusí objevit. Pokud je politicky motivovaná snaha o pravidelnou redistribuci prostředků ze zdrojů pro veřejné blaho a ekonomika orientovaná na

¹⁸ V tomto případě je institucionální rovinou myšleno politický aparát a vedoucí struktury společnosti. Je důležité nezaměňovat tuto rovinu s institucionálním systémem celého státu.

zisk, mohou nepopulisticky zaměřené vlády vybrat management orientovaný na dlouhodobý profit a státem vlastněná ropná společnost může fungovat bez potíží. Dle Hertoga je u státních ropných společnostech důležité oddělit politické cíle od hlavních ekonomických zájmů a dosadit do těchto podniků technokraty, kterým nebude hrozit odvolání se změnou režimu, ale na základě dosažených výsledků. V takovémto případě mohou autonomně fungovat a vytvářet dlouhodobý profit (Hertog 2010: 293). V případě existence takovéhoho racionálního uvažování a nezasahování politiků do dobře ekonomicky vedeného státního podniku, by ovšem ztrácelo ospravedlnění privatizace státních ropných společností, které by zůstávaly pod kontrolou státu.

Analýzou vnitřních determinantů chování státních ropných společností se také zabývá Francisco Flores-Macías (2012). V jeho studii o vývoji mexické ropné společnosti PEMEX se soustředí na okolnosti, které mohou státní ropná společnost a vláda země aktivně ovlivnit. Podle Florese-Maciase, tak chování státních ropných společností ovlivňují, kromě externích vlivů, pouze dva vnitřní faktory, tedy efektivita podnikání a politické zájmy vlády. Tyto faktory mohou být ovlivňovány ideologií vládnoucí strany či koalice, mírou konkurence v předmětu podnikání a schopností a soudržností představitelů ropných společností. Státní ropné společnosti jsou tak do značné míry zodpovědné za jejich vývoj a produkci. Neplatí tak „obecná moudrost“, že veřejné podniky jsou v dlouhodobém měřítku ekonomicky neefektivní oproti privátním společnostem (Flores Macías 2010).

1.2. Teoretická pojetí nacionalizace

Pohledy na problematiku znárodnování státních ropných společností se různí¹⁹. Všichni autoři se ovšem shodují na obecné teorii maximalizaci užitku, tedy že lídři se snaží maximalizovat zisky při minimalizaci nákladů tohoto kroku. Tato teorie zahrnuje ekonomické, zahraničněpolitické i vnitropolitické dopady. Každý stát a jeho vlády mají různé vnitřní a vnější

¹⁹ Zde je nutné zmínit, že státní vlastnictví společností, je velmi důležitou součástí politické ekonomie rozvíjejících se i již rozvinutých ekonomik. Tento trend potvrzuje i vyjádření Organizace pro hospodářskou spolupráci a rozvoj (OECD). Stát se snaží koncentrovat ve své moci strategická odvětví s vysokou ekonomickou a politickou důležitostí, jako ropu a plyn, voda, elektřina, doprava, zdravotní péče a bankovníctví (Flores - Macías 2010:12).

podmínky, při kterých může docházet a dochází k nacionalizaci ropného sektoru.

Některé studie se tak snaží podpořit svůj předpoklad ekonomicky motivovaného vyvlastnění jako hlavního hybatele tohoto kroku (Guriev a kol. 2011; Manzano, Monaldi 2008). Jiné studie se snaží poukázat na domácí a zahraniční institucionální vlivy a znárodnění ropných společností (Luong, Weinthal 2010; Kobrin 1985; Tsafos 2008; Berak, Marak, Morgestern 2010). Ovšem velká část autorů kombinuje obě předchozí zaměření, tedy ekonomické i politické (Guriev, Kolotonin, Sonin 2009; Mahdavi 2014; Haber, Menaldo 2011).

Zároveň lze nalézt i studie, které se přímo nezabývají nacionalizací a privatizací ropných zdrojů, ale představují determinanty, které je zapříčiňují. Taková je například teorie ropného prokletí (Dunning 2008; Ross 2001). Tato teorie vyvozuje, že přítomnost velkého nerostného bohatství a hospodářská závislost na tomto bohatství snižuje pravděpodobnost demokracie v zemi, ve které se nachází. To ve své případové studii potvrdil i Chad Dunning. Ten na případu Venezuely dokázal vývoj vztahu mezi volební soutěží a příjmech z ropy (Dunning 2010).

V současnosti se ve vědecké diskuzi o ziscích a ztrátách plynoucích z vyvlastnění začal brát v úvahu i nacionalismus a obavy z cizího vojenského a ekonomického zásahu. Tuto tematiku je tak navíc možno zkoumat i z pohledu energetické bezpečnosti (Mares 2011; Bremmer, Johnston 2009) a mezinárodních vztahů.

Další část detailněji představí ekonomická, institucionální a jiná vysvětlení nacionalizace státních ropných společností. Nastíní jejich hlavní argumenty a výsledky výzkumů vybraných autorů zabývajících se touto tematikou. Představení teoretických východisek je nezbytné pro pochopení aspektů souvisejících s nacionalizací ropných společností. Pro samotný výzkum to znamená představení alternativních vysvětlení zkoumaného fenoménu změny podílu státu ve státních ropných společnostech a ropném sektoru.

1.2.1. Ekonomické pojetí nacionalizace

Jedna z nejrozsáhlejších analýz ekonomického pojetí důvodů znárodnování ropných zdrojů pochází od Osmela Manzana a Francisca Monaldiho. Ti se ve své studii, z roku 2008, *The Political Economy of Oil Production i Latin America* zabývají chováním států Latinské Ameriky, které se vydávají privatizační či nacionalizační cestou. Studují zde cykly zahraničních investic a vyvlastňování v kontextu ropného sektoru. Snaží se o vysvětlení, kdy obtíže státu a ropné příjmy země racionalizují tendenci vlád k nedodržení svých předchozích dohod, tedy politickou ekonomikou znárodnění.

Manzano a Monaldi zkoumají politiku znárodnování podobným způsobem jako Guriev, Kolotin, Sonin (2009), kteří se zaměřovali na vývoj ceny ropy a slabé státní instituce. Ti ve svém výzkumu prokázali, že znárodnování ropného sektoru je pravděpodobnější, když je cena ropy vysoká po delší časovou periodu. Popisují zde, že při vysokých cenách komodit se vlády častěji uchýlí ke znárodnění ropných společností raději než k jednoduchému zvednutí daní a poplatků, které čerpají od jejich provozovatelů či vlastníků. Guriev, Kolotonin a Sonin si to vysvětlují nižší kvalitou institucionalizace²⁰ na straně státu, který učinil rozhodnutí o znárodnění (Guriev, Kolotin, Sonin 2009).

Manzano a Monaldi se na rozdíl od Gurieva, Kolotonina a Sonina primárně zaměřují na ekonomické aspekty znárodnování. Shodují se, že jeho častou příčinou je existence značných rent pro stát, které ovšem postrádají progresivní daňové systémy. Při strmém růstu cen ropy se stát snaží o zajištění si většího výnosu nad rámec smluveného „nájemného“. V důsledku toho mají vlády silnější pobídky pro smluvní renegociaci nebo znárodnění. Navíc i po vypovězení kontraktů a znárodnění ropného odvětví mají zahraniční investoři motivaci se nadále snažit o pokračování své činnosti a pokouší se, co nejvíce minimalizovat své ztráty plynoucí z tohoto kroku.

²⁰ Berrios, Marak a Morgenstern hodnotí kvalitu institucionalizace, dle dat z Polity IV indexu. používají jako proměně exekutivní překážky. Operují tak s efektivitou, legitimitou a fragmentací politického systému (Berrios, Marak, Morgenstern 2010).

Manzano a Monaldi tak navrhuji smluvní zavedení finančního orgánu, který by počítal s možnými cenovými výkyvy ropy, jak pozitivními i negativními. Tento orgán²¹ by vládám efektivněji umožnil zachycovat cenu ropy a progresivně zdaňovat. Progresivní zdanění sebou ovšem nese nebezpečí značných obtíží, protože progresivní daňové příjmy generují (v případě vysokých zisků) větší pobídky k utrácení než u smluvně dlouhodobě stanovených cen a mohou tak způsobit deformaci ekonomického systému země, která pak může mít problémy při náhlém poklesu zisků z ropy. Nezabránil by ovšem vyvlastňování ve všech případech, protože vymoci si tento závazek je v kontextu silných pobídek a slabého institucionálního rámce téměř nemožné (Manzano, Monaldi 2008).

K podobnému zjištění dochází i Berrios, Marak a Morgenstern, kteří na základě svého výzkumu zemí Latinské Ameriky přišli s hypotézou, že ekonomická hlediska jsou příčinou nacionalizace ropného sektoru. Země, která obdrží nízké výnosy prostřednictvím licenčních poplatků a daní, bude v budoucnu pravděpodobněji náchylnější ke znárodnění v ropném sektoru, než země, které již získaly a získávají vysoké příjmy z tohoto odvětví (Berrios, Marak, Morgenstern 2010).

Ekonomické teorie se ve většině případů shodují na skutečnosti, že nacionalizace zdrojů probíhá, když jsou vysoké jejich ceny a přináší to okamžitý profit²². Ovšem některé studie (Wolf 2009; Vivoda 2009) také potvrdily, že soukromé ropné společnosti vedou k většímu zisku a dlouhodobému profitu než národní ropné společnosti. Soukromé ropné společnosti, totiž obecně více investují do technologií, udržitelnosti jejich primárním cílem je zisk a vyrovnanost svého hospodaření. Pokud se stát ve své historii vyhýbá znárodnování, může mu to přinést větší zahraniční investice a lepší postavení na mezinárodním trhu. Z toho vyplývá, že státy,

²¹ Nezávislý orgán by měl za úkol objektivně stanovovat výši progresivního zdanění. Vyřešil by se problém časové nekonzistence cen a nedocházelo by k impulzivnímu jednostrannému jednání. Tato nezávislá regulační agentura by mohla pomoci zajistit určitou věrohodnost, aniž by byl systém příliš rigidní (Manzano Monaldi 2008: 61 – 62).

²² Existuje ovšem i alternativní hypotéza od Richarda Duncana (2006), který tvrdí, že kromě oportunistického vysvětlení, kdy se v dobách vysokých cen ropy zvyšuje pravděpodobnost vyvlastnění, je možno navrhnout i teorii, že ve slabých letech, kdy je nízká cena ropy stoupá riziko znárodnění. Tato hypotéza se ovšem Duncanovi nepovedla statisticky podložit (Duncan 2006).

kteře se snaží jednat v dlouhodobých smluvních horizontech, mohou mít větší přínosy z politiky, kdy preferují neznárodnování a dodržování smluv, než státy, které preferují znárodnění (Warsaw 2012: 38 – 39). Podobně hovoří i statistická analýza cyklů nacionalizace a privatizace vytvořená Robertem Changem a kol. (2010). Dle výsledků jejich analýzy je vyvlastnění pravděpodobněji v době vysokých cen a privatizace je naopak pravděpodobněji v době, kdy jsou již po nějaký čas levné ceny ropy nebo dochází její zásoby a státní pokladně klesají příjmy.

Bortolotti pohlíží na ekonomické znárodnování přístupem s podobnou logikou, ale zaměřuje se více na konkrétní znaky ze strany státu. Nevšímá si tedy pouze výše ceny ropy, ale všímá si i míry zadluženosti. Při analýze ekonomických profitů ze znárodnování si totiž všimnul, že k tomuto kroku většinou přistupují státy s vysokým veřejným dluhem. Tyto státy se snaží znárodněním rychle získat finanční prostředky na redukci jejich dluhu a více se nezabývají budoucím dopadem tohoto kroku (Bortolotti a kol. 2003).

Zde je nutné zmínit, že vlády mají více možností na zvýšení výběru příjmů z ropy. Dokonce i v již znárodněném ropném sektoru existují různé typy poplatků. Vláda může vybírat poplatky přímo od státní ropné společnosti, nebo jejím prostřednictvím²³ inkasovat platby od soukromých společností za tzv. *royalties*²⁴, licenční poplatky, poplatky za území, dividendy (v případě společných podniků), daně z příjmů nebo speciální zdanění výnosů. Vláda může také alokovat příjmy prostřednictvím zapojením soukromých společností do infrastrukturních, vzdělávacích, sociálních a dalších projektů (Mahdavi 2014: 11 – 12).

Jiným ekonomickým vysvětlením pravděpodobnosti uskutečnění nacionalizace může být ropná závislost. Ta je většinou spojena s tzv. rentiéřskými státy, které jsou ve své ekonomice závislé na zdrojích z nerostných surovin. Tyto země jsou tak více náchylné k otřesům při

²³ V tomto kontextu mohou být státní ropné společnosti nahlíženy jako prostředek pro centralizaci příjmů a odborných znalostí v ropném sektoru.

²⁴ Stanovené procento ze všech příjmů ze suroviny (mohou to být i příjmy po odečtení srážek a poplatků), které jsou odevzdávány provozovatelem vlastníkovi. Jejich výše je uvedena v nájemní smlouvě, která se individuálně uzavírá se zainteresovanými subjekty (Mahdavi 2014).

výkyvech cen ropy a plynu, protože jejich hospodářství a státní rozpočet si nedovedou poradit s tak výrazným poklesem. Toto ekonomické vysvětlení je určeno primárně pro rentiérské státy, které jsou závislé na ropě. Do této skupiny nepatří zkoumané Mexiko a Argentina²⁵, a proto se s touto teorií dále nepracuje. Důležitá je i surovinová soběstačnost. Státy, které jsou závislé na dovozu surovin, jsou nuceny řešit tuto situaci rychleji než surovinově soběstačné státy. Tento předpoklad ukazuje Luisa Palacios ve své analýze deseti latinskoamerických zemí (2002). Její studie ze začátku nového tisíciletí ilustruje předpoklad, že země, které nejsou energeticky zcela soběstačné, jako Argentina, Peru, Bolívie a Brazílie, jsou více otevřené zahraničním investicím a ropným společnostem než energeticky soběstačnější země a exportéři ropy, jako Mexiko, Kolumbie, Ekvádor a Venezuela (Palacios 2002).

S tím souvisí i Dunningova studie, která prokázala, že ve státech, kde jsou elity závislé na financování ze surovinových zdrojů, neplatí předchozí premisa privatizace ropných zdrojů při nízkých cenách a slabém výnosu. Jako potvrzení pro předpoklad, že elity závislé na ropných zdrojích neprivatizují, si Dunning zvolil africké a asijské země v době výrazných diktátorů. Na jejich případu předvedl, že politické elity v surovinově bohatých zemích se nevzdávají přírodních zdrojů ve prospěch zahraničních investic, i přes předpoklad rychlé finanční dotace, inovací ropné společnosti a rozvodové soustavy. Tyto elity i veřejný sektor jsou totiž většinou financovány z ropných příjmů. Pokud by přišly o tyto příjmy a možnost je dále přerozdělovat do společnosti, jejich patronážní struktura, navázaná na tyto finance, by se rozpadla. Hrozil by také větší tlak od opozice, která bývá finančně závislá na příspěvcích z těchto ropných zisků (Dunning 2005). K tomuto Luong a Weinthal dodávají, že závisí také na rozmanitosti surovinových zdrojů a závislosti elit a státní pokladny na těchto zdrojích. Uvádějí, že pokud je stát finančně závislý pouze na ropě a je zde absence dalšího produktivního ekonomického sektoru, vládní elity se zaměří na přímý zdroj financí kvůli svému „přežití“. „Vysoká ropná závislost tak vede stát

²⁵ Aby mohl být stát označen za rentiérský, je nutné aby minimálně 40 % jeho exportu a HDP pocházelo z přírodních zdrojů (Luciani 1990: 70 – 71).

k většímu důrazu na vlastnictví a kontrolu tohoto sektoru“ (Luong, Weinthal 2010).

1.2.2. Institucionální pojetí

Další z možností, jak zkoumat energetický sektor, je zaměření se na politické instituce a politicky motivovaná rozhodnutí elit ke změně vlastnické struktury státních ropných společností. Již z podstaty věci je zřejmé, že dominantní roli ve znárodňování a privatizaci zastávají domácí instituce a elity. Role mezinárodních institucí a států je mnohem více kontroverzním tématem, kterým se tato práce dále nezabývá.

1.2.2.1 Domácí institucionální vlivy

Většina ze studií v oblasti literatury nacionalizace/privatizace je státocentrická a vychází z předpokladu, že lídři zkoumaného státu dělají strategická rozhodnutí v ropném průmyslu. Rozhodnutí těchto lídrů jsou tedy politickými nařízeními motivované zachováním svého vlivu (Warshaw 2012: 36). Někteří autoři popisují efekt, kdy se tito lídři snaží udržet u moci za pomoci maximalizaci svého vlivu v energetickém a zdrojovém sektoru (Luong, Weinthal 2010, Ross 1999). Tato premisa platí u energeticky bohatých zemí, kde je předpoklad, že ovládnutí zdrojů přináší pro elity i kontrolu nad situací v zemi. Jinými slovy vládnoucí elity mohou udržovat svůj politický vliv prostřednictvím distribuce sociálních programů, investic do průmyslových odvětví, prosazením preferovaných investic a projektů. Dalšími prostředky k udržení vlivu mohou být skutečnosti, o kterých vláda neinformuje, tedy patronážní sítě, tzv. „oficiální úplatky“. Ty přijímá nejen opozice (od státu) za udržování statu quo, ale i vládnoucí elity pro vylepšení bilance na svých účtech (Luong, Weinthal 2010: 58).

Zde je nutno uvést, že často nejenom vládní elity si přejí zachování ropného průmyslu ve státních rukou. Jak již bylo řečeno v úvodu, dle průzkumu z roku 2008 si 80 % obyvatel států Latinské Ameriky přeje, aby

ropný průmysl spravovaly státní ropné společnosti (Latinobarometro 2008). Do tohoto průzkumu bylo zahrnuto i Mexiko (82,7 %) a Argentina (85,4 %), takže můžeme říci, že v obou zkoumaných státech je obyvatelstvo pro držení státní ropné společnosti a ropné produkce ve státních rukou. V ostatních světových regionech je tento poměr pro státní spravování ropných zásob velmi podobný (Sarbu 2014). Latinská Amerika tak nevykazuje větší množství podpory obyvatelstva pro státní ropné společnosti než ostatní regiony bohaté na ropu, což by se z počtu znárodnujících snah a státní dominance v ropném sektoru, ve 20. století a na počátku 21. století, mohlo zdát. Elity tak mají většinovou podporu pro udržování či převzetí ropného sektoru ze strany obyvatel a tento krok jim může přinést body do žebříčku politické popularity.

Některé z komparativních politických studií popisují rozdílné postupy vládnoucích elit pro zajištění podpory své vlády na střednědobou až dlouhodobou časovou periodu a udržení klidu v zemi. Tyto strategie jsou většinou politicky racionální a ekonomicky iracionální. Často mají vlády tendenci distribuovat benefity mezi svou hlavní voličskou základu a spřátelené kruhy. Takovéto distribuční sítě se mohou objevit u vládnoucích elit v demokratických i autokratických politických zřízeních. V institucionalizovaných demokraciích je ovšem tato redistribuce směřována mezi širší kruhy obyvatelstva, než u slaběji institucionalizovaných a nedemokratických režimů, a zahrnuje více snah pro veřejné blaho. U kleptokratických a autoritářských režimů je redistribuce omezena a velká část prostředků plyne přímo vládnoucím elitám a na prostředky pro jejich udržení u moci. U těchto režimů je velká pravděpodobnost, že národní ekonomika funguje z výnosů ze zdrojů, které ovládají elity (Sarbu 2014: 58 – 59).

Z předchozích řádků tedy logicky vyplývá, že existuje vztah mezi zdrojově závislými státy (rentiéřskými) a jejich politickým režimem. Tedy, že výnosy z ropy a plynu podporují udržení nedemokratických režimů v dlouhodobém horizontu. Tuto kauzalitu prověřili ve svém výzkumu Stephen Haber a Victor Menaldo (2011). Ti zjistili, že u zdrojově závislých zemí neovlivnily zvýšené finanční zisky z těchto surovin politický vývoj

jinak než u zemí, které měly podobné geopolitické a sociální podmínky, ovšem bez výnosů ze zdrojů. Netvrdí ovšem, že nemohou existovat specifické případy, kdy renty ze zdrojů pomohou udržet diktaturu. Haber s Menaldem také kritizují, že výzkumníci v komparativní politologii často spoléhají na soubory dat s omezenou časovou dimenzí a se státy pracují jako s pouze homogenními jednotkami. Doporučují se proto více zaměřit na delší časové úseky a složité změny uvnitř zemí na rozdíl od definování hypotézy na základě statistických rozdílů mezi zeměmi (Haber, Menaldo 2011).

Problematikou úspěšně řízených ropných společností a změny jejich vlastnické struktury v rentiérských státech se detailně zabývá také Steffen Hertog. Ve svém článku *Defying the Resource Curse: Explaining Successful State-Owned Enterprises in Rentier States* se snaží zjistit determinanty, které určují úspěšné státem vlastněné ropné společnosti v rentiérských státech. Hertog se tedy zaměřuje pouze na státy s vysokou produkcí ropy, které mohou být nazvány rentiérskými. Jako základní podmínku pro úspěšné státem vlastněné společnosti uvádí řízení orientované na generování zisku, které je autonomní ve své každodenní činnosti a je izolováno od politického a byrokratického aparátu. Toto tvrzení ovšem vyvolává další otázku a tedy: proč je tato podmínka v některých státech úspěšně aplikována a v jiných nikoli? Pro úspěšné tržně orientované státní podniky jsou dle Hertoga nezbytné dvě skutečnosti. První je historická absence mobilizačních populistických hnutí v nedávném ekonomickém vývoji země. Druhou je rozhodovací autonomie režimu, který je veden zájmovými skupinami v rámci státu a společnosti. Za těchto podmínek mohou státní ropné společnosti fungovat bez potřeby privatizačních kroků, což zamezuje budoucí debatám o nacionalizaci (Hertog 2010).

Objevují se také studie, které prokazují vztah mezi slabým institucionálním uspořádáním a korupcí v ropném sektoru. Paasha Mahdavi (2014) zkoumal data o ropné nacionalizaci a korupci od roku 1900 do roku 2013 ve 173 zemích. Mahdavi našel spojitost mezi zavedením regulačního orgánu ve státních ropných společnostech a vzestupem korupce. Jako příklad mu slouží statistická data, kdy země jako Saudská Arábie (Saudi Aramco) a

Brazílie (Petrobras)²⁶ bez významných politických regulačních orgánů ve státních ropných společnostech²⁷ vykazují nižší úroveň korupce než státní ropné společnosti v Ekvádoru (Ecopetrol) a Kuvajtu (KPC) s regulačními institucemi. Tuto skutečnost vysvětluje tím, že regulační orgány jsou vytvořeny na politickou poptávku a slouží jako spojení politiků s ropným průmyslem. Do nich jsou většinou dosazeni politicky loajální jedinci, kteří svým jednáním přispívají k nárůstu korupce (Mahdavi 2014).

S rozhodováním vlád o spravování ropných zásob na svém území souvisejí také studie zabývající se populismem v souvislosti s přírodními zdroji. Tento typ zkoumání je v literatuře poměrně hojně zastoupen (Ellner 2003; Sarbu 2014; Tsafos 2007; Weyland 2001). Nikos Tsafos se ve své studii *Resource Populism in International Politics* zabývá populismem a vládami, které ho využívají v souvislosti s nakládáním s ropou a plynem. Zaměřuje se na populismus, ale už nerozlišuje mezi pravicovým a levicovým populismem. Pro své zkoumání si vybral populistické vlády (dle jeho výzkumu) napříč regiony, jako v USA, Argentině, Bolívii, Ekvádoru, Čadu, Libyi, Iránu a Saudské Arábii.

Podle Tsafose je hlavním důvodem, proč se populističtí politici v těchto zemích zaměřují na ropné společnosti, skutečnost, že dohody mezi státem a zahraničními investory/ropnými společnostmi jsou dlouhodobého charakteru. Tyto dohody mají často platnost delší než dekádu a nereflktují podmínky zvyšování cen ropy. Často tak dochází k situaci, že ropným společností roste zisk, zatímco jejich zákazníci ze státu, kde se ropa nachází, jsou nuceni platit vyšší částky. Stát navíc nemusí získat adekvátní finanční prostředky za tento rozdíl v cenách ropy. Dalším důvodem může být změna vládnoucích stran. Opoziční strany mohou mít rozdílný postoj k vyjednanému kontraktu a jeho přehodnocením či zneplatněním mohou jednoduše znevěrohodnit politické oponenty. Znárodnění v nepříliš dobré

²⁶ Tato studie proběhla ještě před zveřejněním rozsáhlého korupčního skandálu v Petrobrasu, do kterého byly zapleteny i politické elity.

²⁷ Tyto regulační orgány státních ropných společností jsou jmenovány politickou reprezentací země. Politické elity dosazují své podporovatele do správních rad a kontrolních orgánů, čímž se zvětšuje možnost korupce. „Tito dosazení lidé, totiž většinou postrádají technické vzdělání a zkušenosti z oboru. Mohou být náchylnější k úplatkářství a politicky motivovaným rozhodnutím“ (Mahdavi 2014: 39).

ekonomické situaci také krátkodobě zlepšit finanční profit státu z ropy, a proto se často koná při politickém vzestupu opozice, nebo krátký čas po něm (Venezuela za Cháveze, Bolívie za Moralese) (Tsafos 2007).

Dalším autorem, který se zaměřuje na dopady politického populismu je John Waterbury. Waterbury popisuje slabiny státních společností a poukazuje na vliv populismu. Politici zde nejednají ekonomicky efektivně, ale snaží se o společensky líbivé kroky, které mohou vést v dlouhodobé perspektivě k neefektivnosti státních společností a stále se snižujícím fiskálním příjmům. Politická obliba je tak utužována prostřednictvím ovládnutí rozhodovacích řízení ve státních podnicích a odčerpáváním kapitálu a jiných zdrojů pro maximalizaci své popularity mezi obyvatelstvem. Při ekonomické stagnaci se pak tyto populistické vlády snaží nalézt viníka v zahraničních konkurentech, cenách komodit, kartelových dohodách a domácí politické opozici²⁸ (Waterbury 1993: 9-15). S Waterburyho pojetím, že populismus škodí státním ropným společnostem, souhlasí Stephan Hertog. Ten na příkladu zemí z Perského zálivu ukazuje, že i státem vlastněné ropné společnosti mohou prosperovat, ale musí být do jisté míry autonomní a myslet na ekonomický profit²⁹. Nejlepší kombinací je podle něj nepopulistický vládní aparát a vysoká míra autonomie, které vedou k úspěšným státním ropným společnostem (Hertog 2010 288 -290).

Na rozdíl od výše zmíněného Tsafose, který u znárodnění ropných společností nerozlišuje mezi levicovými či pravicovými politiky, se Berrios, Marak a Morgenstern (2010) zaměřili pouze na levicové režimy a jejich potenciální zvýšenou náklonnost ke znárodnění uhlovodíkového průmyslu. Ve své studii měří rozsah znárodnění a operacionalizují aspekty populismu a levice jako prezidentovu podpůrnou skupinu s ohledem na jejich vliv na volby a existující politické instituce. Vycházejí z definice bývalého mexického ministra zahraničí Jorge Castañedy, který uvádí dva typy současných levicových politiků v Latinské Americe. „Jeden z nich je

²⁸ Viz příloha č. 2.

²⁹ Region Blízkého východu má ovšem velmi rozdílné geologické, socioekonomické a kulturní aspekty než zkoumané Mexiko a Argentina, a proto nelze brát tuto hypotézu jako univerzální pro všechny země.

moderní, vnímaví, reformní a preferuje mezinárodní kooperaci. Další je zrozen z velké tradice latinskoamerického populismu, má nacionální smýšlení a snaží se preferovat rozvoj uvnitř státu“ (Castañeda 2006). Tato dichotomie je ovšem problematická. Z historie můžeme prokázat, že předpoklad „uzavřeně smýšlejících levicových vůdců“, „radikálů“, nebo „populistů“, kteří v minulosti jednali agresivně vůči nadnárodním majitelům ropného průmyslu, se nijak výrazně neliší od ostatních prezidentských typů (Berrios, Marak a Morgenstern 2010: 3 – 4).

Současní levicoví lídři, jako je Morales v Bolívii, nepatří ani do jedné ze skupin, protože nepreferují širokou mezinárodní kooperaci, ale také mají větší sklony k vyjednávání než k samotnému aktu vyvlastňování. Navíc empirické šetření prokázalo, že vyvlastňování obhajovali, sledovali nebo prováděli vůdci ze všech stran ideologického spektra. Nikdy nebyl prokázán ani vztah mezi demokratickým zřízením, politickým systémem (prezidentským, poloprezidentským a parlamentním) a možností znárodnění ropného průmyslu.

Berrios, Marak a Morgenstern tak provedli rozsáhlou studii států Latinské Ameriky, kde byly prokázány zásoby ropy. Protože i nedávné případy ropných nacionalizací v Bolívii, Ekvádoru a Venezuele se příliš nelišily od podobných nelevicových aktů znárodnění, byli autoři nuceni vyloučit teorii, že levicové a populistické vlády vedou k nacionalizaci ropného sektoru. Po tomto zjištění se zaměřili na další možné vysvětlení nacionalizační politiky: načasování a počáteční (startovací) bod. Po zkoumání znárodněvacích vln v 60. a 70. letech a privatizačních vlně 80. let, potvrdili hypotézu, že znárodněvací vlny přicházejí ve svazcích (difúzní pojetí). Ovšem nejběžnější politickou volbou (bez ohledu na strategii vládnoucí strany) je udržování statu quo ve vztahu k ropnému průmyslu. Více informačně hodnotné je druhé vysvětlení, tedy startovací bod. To znamená zohlednit jaká je ekonomická situace státní ropné společnosti a jaké zisky státu přináší v době nástupu nové vlády. Z jejich výzkumu vyplývá, že ekonomická hlediska a nikoli ideologie jsou příčinnou nacionalizace. Země, která získává nedostatečné výnosy prostřednictvím licenčních poplatků či daní, bude v budoucnu pravděpodobně náchylnější k nacionalizačním

krokům v ropném sektoru, než země, která již získala a získává vysoké příjmy z tohoto odvětví (Berrios, Marak, Morgenstern 2010).

Z pohledu této práce je také zajímavý výzkum institucionálních faktorů u Berriose, Maraka a Morgensterna (2010). Autoři zde operacionalizují prezidentské typy³⁰ na vojenské, či volené³¹ a zkoumají horizontální dimenzi, tedy zda jsou lídři podporováni vyššími, či nižšími třídami obyvatelstva. Další dimenzí je, zda má prezident podporu pouze své strany nebo koalice, a jestli prezident zasahuje, či nezasahuje do ekonomiky. Výzkum prokázal, že ani volební postavení lídra, ekonomická politika a institucionalizovaná podpora nemá významný dopad na znárodňující politiky. Autoři tedy v závěru svého výzkumu upustili od institucionálního vysvětlení a přiklonili se k ekonomickému zdůvodnění znárodňování. Je tedy zřejmé, že výše představená kritéria institucionálních faktorů od Berriose, Maraka a Morgensterna nemají vliv na znárodňování, a proto se tato práce zaměří na odlišná institucionální kritéria definovaná Polity IV indexem. Těmi jsou fragilita stranického systému, efektivita a legitimita politického systému, přítomnosti ozbrojeného konfliktu a typu režimu (autokracie x demokracie).

1.2.2.2. Zahraniční vlivy

Jedním z nejvýznamnějších zahraničních determinantů pro znárodňování či privatizaci je cena ropy na světových trzích (Berrios, Marak, Morgenstern 2010; Mahdavi 2014). Ta se vyvíjí v globálním kontextu a jednotlivé státy mají omezené možnosti na její ovlivnění. Cena ropy pak velmi výrazně působí na zisky plynoucí z ropy³² a díky tomu ovlivňuje politiku ve státech, na jejichž území se tato surovina nachází.

³⁰ Ve svém výzkumu měly pouze státy Latinské Ameriky, ve kterých je prezidentský systém, a proto nezkoumaly

³¹ Sami autoři uznávají, že v současnosti, kdy se v mnoha státech kombinuje autoritářství s volbami, je uplatnění tohoto kritéria obtížné.

³² Cena ropy není jediným faktorem určujícím zisky státních ropných společností. Dalšími vlivy jsou vyjednané kontrakty, které mohou zahrnovat různé dohody ohledně kvality a kvantity vytěžené ropy, dostupnost ropy, těžební technologie, cena za přepravní náklady a další faktory.

Cenou ropy jako jedním z determinantů nacionalizace se zabývali Guriev, Kolotonin a Sonin (2011)³³, kteří na základě analýzy světových znárodnění od roku 1960 do roku 2006 potvrdili tuto skutečnost (Příloha č. 1). V případě největší vlny znárodnění ropných společností v 70. letech 20. století byla cena ropy na historicky nejvyšší úrovni. Po tom co se v 80. a 90. letech cena ropy snížila, prakticky nedocházelo ke znárodnění. Zvýšení přišlo okolo roku 2000, kdy se cena ropy opět šplhala k hodnotám ze 70. let. S odvoláním na ředitele ropných společností Eni a Exxon uvádí, že vysoké ceny ropy přinášejí značné finanční prostředky ropným společnostem, ale také zvyšují vyjednávací sílu zemí produkujících ropu.

Na jednu stranu vypadá přirozeně, že v době vysokých cen ropy jsou pro vládu silnější pobídky k nacionalizaci. Ovšem je potřeba brát v potaz náklady tohoto kroku a zdůvodnit, proč se vlády raději nepřikloní k zvyšování daní a finanční zátěže z ropného průmyslu. Smluvní teorie vysvětluje, že pro vládu je lepší udržet dlouhodobě nastavená vlastnická práva a danit ropnou produkcí, čímž vytvoří pro zahraničního investora pobídky pro investice do nových technologií a průzkumů ropných polí. Tato teorie však spoléhá na externí vymahatelnost smluv³⁴, což není u ropného sektoru obvyklé. Vláda je tak nejenom smluvní stranou, ale i vymahatelem. Ropní investoři mají omezené možnosti k ochraně svých investic. Jedinou fungující ochranou proti vyvlastnění je tak víra, že vláda bude chtít svůj vysoký zisk z ropy udržet i v budoucnu a bude preferovat dlouhodobé investice a platby (Guriev, Kolotonin a Sonin 2011: 2 – 3). Jak již bylo popsáno výše v kapitole o ekonomických pojetí nacionalizace, Manzano a Monaldi navrhují zřízení nezávislého orgánu, který by stanovoval progresivní zdanění³⁵ (Manzano, Monaldi 2008).

³³ Dále také Berrios, Marak, Morgernstern 2010; Manzano Monaldi 2008; Mahdavi 2014; Warshaw 2012.

³⁴ Externí vymahatelnost znamená zřízení nějakého nezávislého orgánu, nadřazeného státům a státním ropným společnostem. Ten by fungoval na principu soudce, na kterého by se obracely soukromé a státní ropné společnosti či státy v případě nedodržení smluvních dohod a vlastnické struktury. Hlavní podmínkou je zde vymahatelnost rozhodnutí a nezávislost tohoto orgánu (Guriev, Kolotonin, Sonin 2011).

³⁵ Pro tento nezávislý orgán identifikovali Manzano a Monaldi tři podmínky. Za prvé existence právních omezení pro vládu, dále existence procesních omezení na změnu právních omezení a konečně existenci věrohodných institucionálních mechanismů, které by prosazovaly první dva druhy omezení. Jako fungující případ věrohodného závazku

Dalším vysvětlením zahraničních vlivů v případě nacionalizace státních ropných společností je populismus v mezinárodním měřítku, který popisuje Nikos Tsafos. Jeho analýza populismu v mezinárodní politice v souvislosti s uhlovodíkovými zdroji hovoří o souvislostech zahraniční politiky a znárodnování zdrojů. Zdroje, ropa a plyn především, jsou v dnešní době často využívány politiky ke svým zahraničním mocenským a ideologickým cílům. Tento jev vede k zesílení investičního rizika zahraničních subjektů a nekoncepčním změnám z ekonomického pohledu. Znárodnění se tak může stát odvetou za jiné zahraničněpolitické kroky a nemusí být ekonomicky výhodné. Dle Tsafose není populistická politika v souvislosti se zdroji dlouhodobě udržitelná. Dříve nebo později budou politici nuceni omezit své politické aktivity a podporovat ropné společnosti v jejich produkci a rozvoji (Tsafos 2007). Tento výzkum předpokládá, že znárodnění je reakcí na zahraniční politické kroky nebo nástrojem zahraniční politiky a nemusí nutně obsahovat racionální zdůvodnění. Prokázání této teorie v praxi je tak velmi omezené a práce s ním dále nepracuje.

1.2.2.3. Další teorie nacionalizace

Jednou z často diskutovaných analýz ropné nacionalizace je studie o tzv. difúzním nebo také „domino“ efektu od Steva Kobrina. Ten se zabýval předpokladem, že náklady na znárodnění se sníží v závislosti na dalším znárodnění v zahraničí. Svou studii potvrdil zkoumáním let 1970 – 1984, kdy proběhla vlna znárodnění (Kobrin 1985).

Na Kobrinovu studii navazovali Guriev, Kolotonin a Sonin (2009), kteří vycházeli z jeho výzkumů a zaměřili své zkoumání na období 1960 až 2006³⁶. Jejich data klasifikovala státní zásahy do zahraničních investic v ropném průmyslu do čtyř kategorií: úplné nacionalizace, intervence, nucený prodej a znovuprojednání kontraktu. Úplná nacionalizace znamená, že probíhala v souladu s legislativními úpravami dané země. Intervence je

podporovaného domácí institucí představují Chilskou správu elektrického sektoru, kde výše popsané mechanismy fungují (Manzano, Monaldi 2008: 76)

³⁶ Viz příloha č. 3.

naopak „silová“ změna vlastníka, tedy nucený prodej. Znovuprojednání kontraktu je revize smluvní dohody, která ovšem může zahrnovat donucovací moc vlády a ve výsledku vede k efektivnímu převodu vlastnictví na stranu státu. Guriev, Kolotonin a Sonin určili jako primárního hybatele cenu ropy a nepotvrdili tak difúzní efekt (Guriev, Kolotonin a Sonin 2009).

Potvrzení o difúzním efektu, tedy že uskutečněná nacionalizace je silným předpokladem dalších nacionalizací, poté ovšem přinesly další výzkumy, které tento fenomén ukázaly na vlnách v začátcích sedmdesátých a devadesátých let. Ukázaly, že znárodnování je častější v situacích, kdy je minimalizována pravděpodobnost zahraniční odvety, protože by musela zasáhnout větší množství států (Mahdavi 2014: 3 – 4). Důležitost načasování ropných znárodnění se pokoušeli zkoumat Berrios, Marak a Morgenstern, kteří ovšem nedokázali najít na příkladu změn vlastnických struktur ropných společností, v Latinské Americe druhé poloviny dvacátého století a začátku nového tisíciletí, uspokojivý důkaz, že přicházejí ve svazcích (Berrios, Marak a Morgenstern 2010).

Jedno z dalších vysvětlení změny vlastnické struktury ve státních ropných společnostech představuje Christoph Warsaw. Technické vysvětlení podpírá dvěma hlavními argumenty. Velikostí riziku při těžbě a geologických průzkumech a rozsahem expertního a technického know-how státních ropných společností. Vyhledávání nových ložisek a způsobů, jak se k nim dostat, stavba a vývoj těžařských zařízení a samotná produkce ropy jsou vždy spojeny s určitým rizikem. Pokud by se do takovýchto rizik pustila ropná společnost samostatně, nesla by také i veškeré finanční, ekologické a další náklady. Při úspěšném výsledku by veškerý zisk připadl této společnosti, což platí i o vyčíslování ztrát. Státní ropná společnost by se tak mohla v případě nepříznivých výsledků své aktivity dostat do kapitálové, zdrojové a případně i technologické tísně. Především u ropného a plynového průmyslu je velmi obtížné odhadnout přesnou hodnotu ložisek. Rozložení nákladů mezi více subjektů snižuje případný budoucí zisk, ale také rozkládá riziko na více stran. Navíc mohou zahraniční společnosti přinést také nové technologie a know-how, čímž by se zefektivnil postup produkce ropy (Warshaw 2012: 53 – 54).

Vyhledávání a geologické průzkumy ropných ložisek vyžadují moderní technologie a experty v oboru. Tyto požadavky jsou nezbytné při objevování, těžbě a produkci ropy a přinášejí sebou vysoké riziko. Proto lze konstatovat, že technologické požadavky při exploraci mají významnou roli při tvoření partnerství a investic do státních ropných společností. Při jejich absenci je pravděpodobné, že společnost bude mít potíže při hledání nových nalezišť a potíže při zachování produkce ze stávajících nalezišť (Warshaw 2012 54 – 55; Mahdavi 2011: 7).

2. Vývoj ropné politiky v Argentině a Mexiku

2.1. Případová studie Argentiny

Argentina byla jednou z prvních zemí v regionu Latinské Ameriky, která začala s ropnými průzkumy na svém území. Hledání ropných ložisek probíhalo už od konce 19. století, ale zpočátku neúspěšně. Průzkumy zde prováděla nejen argentinská vláda, ale i zahraniční ropné společnosti. Vláda slavila první úspěch v roce 1907, kdy objevila zásoby ropy. Nález ropy neměl zpočátku zásadní hospodářský přínos, ale znamenal zvýšený zájem ze strany zahraničních investorů a měl tak zásadní politické důsledky (Scheimberg 2008: 54 – 55).

Vláda se zpočátku snažila produkovat ropu svými silami, ale čelila neustálým tlakům soukromého kapitálu na vstup do ropného sektoru. Centrální moc totiž kontrolovala ropný průmysl na území celé Argentiny, čemuž se snažily vzdorovat oslabené provinční vlády, soukromí vlastníci půdy a další uchazeči o ropná naleziště. Ti vládu obviňovali z nezkušenosti a neschopnosti spravování ropné produkce. Podali proto několik návrhů, jak financovat ropný průmysl, ale vláda se nedokázala shodnout. V roce 1916 byl předložen návrh spolupráce státu a soukromých zahraničních společností, ale díky nacionalistickému přesvědčení napříč společností neměl šanci na schválení. Nepříliš příznivá ekonomická situace za WW1 a neschopnost

samofinancování brzdily rozvoj argentinského ropného průmyslu. Ten se, ale dokázal prosazovat i přes nepříznivé podmínky a jeho produkce se zvyšovala. Ovšem již nezbývaly finanční prostředky na rozvoj dalších nalezišť a vylepšení stávajících technologií. Zahraniční investoři se tak snažili přesvědčit vládu, že je nutností předat kontrolu nad ropnými poli do soukromých a zejména zahraničních rukou (Philip 1982: 162 – 165).

2.1.1. Založení YPF

Ve 20. letech se Argentina začala velmi rychle ekonomicky rozvíjet. Argentinský hospodářský růst odvětví předstihl i mnoho „průmyslových zemí“. Argentina se dokonce dostala na třetí místo na světě v počtu automobilů na osobu. Rostoucí důležitost ropného odvětví a stále překážky ve státní produkci nově přinesly nutnost administrativního oddělení ropného sektoru od vlády a získání částečné finanční nezávislosti. V roce 1922 tak byla založena první státní ropná společnost v Latinské Americe *Yacimientos Petrolíferos Fiscales (YPF)*³⁷, která měla spravovat ropnou produkci.

YPF se hned ve svých počátcích pustila do sporů o ropná naleziště se zahraničními společnostmi³⁸. Ikonou v boji proti zahraničním investorům se stal ředitel YPF Enrique Mosconi. Ten se také úspěšně bránil politickému vlivu, protože dokázal YPF oddělit od státního aparátu. Společnost navíc začala vykazovat zisky, ale i přesto narůstal import ropy do země. Mosconi s podporou vlády se proto ve 30 letech rozhodl nárokovat veškerý vývoz ropy a o domácí segment se podělil prostřednictvím kvót s dalšími společnostmi. YPF začala rychle zvyšovat svoji produkci a stala se významným ropnou společností v regionu (Scheimberg 2008: 57).

Kvůli rostoucí domácí spotřebě ropy bylo nutné zvýšit ropnou produkci Argentiny. Vláda prezidenta Yrigoyena byla postavena před rozhodnutí, zda znárodnit zahraniční pohledávky na jejím území, které by

³⁷ YPF bylo první státní ropnou společností v nekomunistické zemi (Baker, McKenzie 2012: 1).

³⁸ Zejména Standart Oil a Royal Dutch Shell.

musela velkoryse kompenzovat jejich vlastníkům. Jinak by od těchto společností nebo jejich mateřských států hrozily obchodní sankce, které si Argentina nemohla dovolit. Velké kompenzace by ovšem ohrozily rozpočet YPF a snížily by její možnosti provést další investice, které by zmenšily závislost Argentiny na dovozu ropy. Vláda, tak raději hledala způsoby, jak se této situaci vyhnout. Navíc prezident Yrigoyen neměl dostatečnou politickou podporu pro znárodňování a opozice ho přehlasovala (Philip 1982 172 – 174, Solberg 1979: 169 – 175).

V září roku 1930 proběhl v Argentině vojenský puč, který svrhl vládu radikálů prezidenta Yrigoyena a s tím i myšlenku nacionalizace. Svržená vláda obviňovala Standard Oil z financování tohoto puče, což nikdy nebylo potvrzeno. Nastupující vojenská junta se v počátcích své vlády příliš neorientovala v ropné politice. Nepřála si ovšem, aby se toto téma dostalo do popředí zájmu a ovlivňovalo politickou situaci. V roce 1932 tak schválila zákon na kontrolu činnosti YPF, který v budoucnu výrazně snížil její autonomii. YPF poté nemohla jednat se zahraničními státními orgány bez předchozího schválení federální vlády. Tato byrokratická struktura a centralizovaný kontrolní mechanismus výrazně uškodil hospodářskému vývoji YPF v dalších letech.

V čele vojenské junty stanul v roce 1931 generál Justo. Ten navrhoval federalizaci ropného průmyslu, aby zabránil jednotlivým provinciím prodávat ropné koncese zahraničním společnostem. V roce 1935 byl přijat zákon regulující ropný průmysl v Argentině. Podle této legislativy byl provinčním státům umožněn ropný průzkum, industrializace a těžba ropy. Ovšem provádět to mohly pouze prostřednictvím YPF nebo společných podniků. Společné podniky znamenaly účast YPF a dalších subjektů v rámci jednoho podniku. Vedoucí postavení zde měla YPF a ostatní společníci se většinou museli podřídit. Důsledkem toho obdržela YPF exkluzivní práva na ropný průzkum v celé zemi. Až do konce 30. let sdílela YPF ropnou produkci se soukromými zahraničními či domácími společnostmi (Brown 2010: 175).

Tyto ekonomické restriktce omezovaly investiční snahy Standard Oil rozvíjet svá ropná pole na území Argentiny. Produkce ropy a rozvoj

distribuční síť tak stoupal jen velmi pozvolna. Navíc měla YPF prostřednictvím vládních návrhů obdržet ještě větší podíl na trhu ve výši minimálně 50 % zastoupení. Soukromé společnosti tak byly vládou pozvolna vytlačovány z ropného sektoru (Solberg 1979: 178 – 179).

I přes zvýšení svého podílu v argentinském ropném sektoru nezažívala YPF jednoduché časy. Jak již bylo popsáno výše, zákon z roku 1932 dával centrální vládě kontrolu nad téměř každodenními aktivitami YPF a přinášel vysokou byrokratickou zátěž. Společnost byla zasažena poklesem cen ropy a nebyla schopna si vytvořit dostatečný finanční kapitál k technickým inovacím. Navíc byla podrobena dani 10 % ze svých zisků a při obchodech se zahraničními společnostmi byla zatížena kontrolami centrální banky. Tyto kontroly ztěžovaly a zpožďovaly nákup dováženého zboží, které bylo pro ropný průmysl nezbytné. Navzdory těmto překážkám se YPF podařilo zvýšit svou produkci ropy z 5,7 milionu barelů ropy v roce 1932 na 12,5 milionu barelů v roce 1940 a ztrojnásobit své zásoby ropy. Tyto výsledky a další rozšíření rafinérských zařízení ukazovaly, že YPF se svým technickým personálem mohla rovnat i úspěšným soukromým společnostem. Druhá světová válka³⁹ a výměna politických elit v zemi však situaci změnily.

V roce 1943 proběhl v Argentině další převrat. Novým prezidentem byl zvolen Juan Domingo Perón a YPF se zpolitizovala. Do té doby byla její role omezena kontrolami a dohledem, ale pro předchozí vládu nebyla ropná otázka prioritou. Po roce 1943 se otázka loajality stala důležitější než znalost tohoto průmyslu. Nový prezident YPF Canessa tak do roku 1946 vyměnil 70 % vedoucích pracovníků kvůli „politické nedůvěryhodnosti“. Jejich nástupci často neměli potřebné technické znalosti, nechtěli na sebe brát odpovědnost za nová naleziště a nevytvářeli koncepce a materiály pro budoucí směřování společnosti⁴⁰. Perónistická vláda, tak poškodila velkou část finančního a personálního zázemí společnosti. Domácí ceny ropy se navíc snažila držet dlouhodobě nízko. Navíc také mezi lety 1939 a 1956 extrémně vrostla daň z pohonných hmot z 22 % na 62 %. Kromě toho byl navíc zpřísněn obchod

³⁹ Díky válce nastaly YPF potíže s dovozem zařízení nutných pro provoz a staré zařízení začalo velmi rychle zastarávat. (Philip 1982: 402 – 403).

⁴⁰ Pozdější špatná reputace YPF pro neefektivitu měla kořeny v této době.

se zahraničím a YPF měla „svázané ruce“. Tuto „škodlivou“ politiku vůči YPF lze vysvětlit nedostatkem důvěry Perónova kabinetu v argentinskou kapacitu ropy, jenž dával raději přednost rozvoji vodních elektráren.

2.1.2. Argentinská ropná politika po roce 1945

Na začátku roku 1946 projevil Perón snahu jednat o nových zahraničních investicích do ropných průzkumů. Při jednání ovšem narazil na neochotu lokálních vlád vzdát se části svých práv a nedostatek podpory ve své straně. Naopak se v průběhu roku 1947 vynořily návrhy ministrů Perónovy vlády o plném zestátnění ropného sektoru. Tento plán se ovšem také neseťkal s plnou podporou a samotný Perón rozhodl o dočasném zachování statutu quo v ropné otázce. Tato rovnováha nevydržela dlouhou dobu. Vláda se na jedné straně snažila o přilákání investorů do ropného průmyslu a na druhé straně dal Perón v roce 1947 YPF výsadní právo na dovoz zahraniční ropy do země. Toto právo měly předtím výlučně soukromé společnosti. YPF zpočátku z nabytého monopolu profitovala, ale po krátkém čase se ho vzdala, kvůli slabé obchodní pozici Argentiny na mezinárodním trhu (Brown 2010: 223; Philip 1982: 405 – 407).

Příčinou této schizofrenní situace byla Perónova obava z nedostatku zásob ropy. I přes objevy nových ložisek se zdálo, že argentinská produkce přestane růst. Důvodem byla špatná technická a vývojová oblast YPF. Na konci 40. let a začátku 50. let, tak YPF řešila problém s technickou stránkou těžby a navíc i s další distribucí ropy. Rychlá náprava nebyla možná z důvodu zapojení velkého množství politických byrokratů bez znalosti ropného sektoru.

Mezitím se také velmi ztížila platební bilance Argentiny a domácí cena ropy výrazně stoupla. Perón tak byl nucen obrátit se na zahraniční kapitál. Nejprve zkoušel jednat s SSSR, ale nakonec na jaře 1955 uzavřel z technologických důvodů smlouvu se Standard Oil of California. Argentina v ní povoluje lehký průzkum soukromé společnosti v Patagonii a nastavuje 50 % zdanění zisků. Společnost oproti tomu dostala větší právní volnost, ale musela striktně dodržovat finanční nařízení (Solberg 1979: 202 – 203).

Všeobecně se očekávalo, že tato dohoda je první z řady dalších se zahraničními společnostmi. Tato smlouva ovšem také přinesla ropný nacionalismus zpět na výsluní politických témat. Radikální strana, která vojenským převratem ztratila své postavení, hlasitě volala po znárodnění a nová smlouva pro ně byla mobilizačním faktorem. Opozice se pod tímto tématem dokázala sjednotit a díky špatné hospodářské situaci země, získávala na síle. Perónova administrativa začala pod tíhou těchto skutečností jednat o renegociaci smlouvy, což už ovšem nestihla. V září 1955 byla totiž svržena a nový argentinský prezident Lonardi zrušil tento ropný kontrakt.

YPF tak opět plně ovládala ropný sektor v zemi. Nová vláda rozhodla, že je nutné výrazně zvýšit současnou produkci YPF na téměř dvojnásobek, aby nemusela být země závislá na zahraničí. V následujících letech tak byl vypracován plán obnovy YPF, který měl společnosti zajistit vládní investice. Tyto veřejné investice ovšem nedosahovaly požadované výše a finanční potíže přímo zasahovaly do provozních plánů YPF. Navíc vláda vrátila právo rozhodovat o ropě provinciím, ale právo nových průzkumů si stále udržela YPF. YPF tak měla v některých provinciích⁴¹ ztíženou situaci pro produkci (Philip 1982: 406 – 410).

Své finanční potíže se YPF snažila vyřešit dlouhodobými úvěry na rozvojové programy, ale většina zahraničních firem nechtěla poskytnout úvěry delší než na 5 let, což YPF nestačilo. YPF tak stále čelila významným obtížím při zahraničním obchodu, byrokratizaci a odchodu technického personálu z důvodu nízkých platů. Navzdory tvrdé kritice předchozí Perónovy vlády a smluv se zahraničními společnostmi, se opět začaly ozývat hlasy pro návrat zahraničních investic do ropných průzkumů a těžby.

Nový argentinský prezident Arturo Frondizi byl nominovaný UCR, ale zachovával „perónistický“ směr politiky. Měl v plánu posilovat domácí industrializaci prostřednictvím odstranění překážek pro zahraniční investice. Především v ropné politice Frondizi poukazoval na nezbytnost zahraničního kapitálu v rozvoj YPF a hned po svém nástupu prosazoval tuto politiku. YPF

⁴¹ Hlavně v Saltě a Mendoze, kde byly ve vedení významné skupiny napojené na zahraniční ropný kapitál.

začala v rychlém tempu dojednávat kontrakty se soukromými společnostmi. Jednalo se o tři druhy smluv. Prvním byly smlouvy na ropné studny v oblastech, kde již byly potvrzeny zásoby ropy a v některých případech již byly těženy YPF. Druhým typem byly speciální platby za metr/hodinu vrtání v oblastech vybraných YPF. Posledním typem smluv byly dohody o průzkumech a následných vrtech. Platby zde probíhaly standardně za m³ vytěžené komodity (Philip 1982: 411). I díky těmto smlouvám byla argentinská vláda schopná zajistit půjčku ve výši 100 miliónů dolarů od Exportní a importní banky a na to navázané množství půjček z Evropy.

Fronzihova politika se v ropném sektoru ukázala jako velmi efektivní, ale měla i své odpůrce⁴². Ropný průmysl se dal do pohybu a do roku 1962 se vytěžený objem ztrojnásobil, což stačilo k ropné soběstačnosti Argentiny. Je nutno zmínit, že většinu zvýšené produkce v zemi měla na svědomí YPF. Ovšem i zahraniční společnosti byly úspěšné, když dokázaly výrazně zlepšit těžbu v oblastech dříve využívaných YPF a na některých nalezištích dokonce zdvojnásobily vytěžený objem (Scheimberg 2018: 61).

Zajímavou skutečností je, že největšími odpůrci Frondziho ropné politiky nebyla hlavní opozice „perónistů“⁴³, ale Ortodoxní radikální strana (UCRP). Frondizi ovšem pokračoval v prosazování privatizačních změn a nesnažil se přesvědčovat své odpůrce. Udělal si tak spoustu nepřátel, některé dokonce z řad samotné YPF. Vedení a technický personál YPF těžce snášel, že důležité kontrakty sjednávala vláda. Navíc také vláda srovnávala výkonnost YPF a soukromých společností na argentinském území. V důsledku toho navrhla reorganizaci společnosti, což mělo za následek protesty zaměstnanců a odchody mnoha odborníků z YPF.

V březnu 1962 byl proveden další vojenský převrat, který odstavil od moci Frondizihova. Nové volby byly stanoveny na rok 1963 a velkým

⁴² Pozitivní názor na Frondziho ropnou politiku nebyl všeobecně sdílený. V zemi zaznívaly námitky ohledně nedodržování smluv zahraničními firmami, které začaly provádět vrty i na nepovolených místech. Dále také předražené nákupy YPF u jejích dodavatelů a platby neadekvátně výnosnými ropnými kontrakty (Philip 1982: 413).

⁴³ Přístup „Perónistů“ byl v ropném sektoru pragmatický. Snažily se tak o co největší rozvoj YPF za pomoci zahraničních společností, ale také sympatizovali s nacionalistickou politikou (Philip 1982: 415 – 416).

předvolebním tématem se stala revize ropných smluv se zahraničními společnostmi. Volby vyhrála UCRP a její lídr Illia, který kontrakty zrušil. Hlavním důvodem pro zrušení ovšem nebyla ekonomická situace. Podle volebních průzkumů zajímal voliče spíše odkaz na morální a politické hodnoty a ropný nacionalismus. Navíc byla „ideální“ doba na vypovězení kontraktů. Díky Fronziho politice byla Argentina ropně soběstačná. Země také měla dobrou vyjednávací pozici při jednání se společnostmi působícími na jejím trhu. Negativní aspekty cyklu sjednávání a anulace kontraktů měly však neblahý vliv na mezinárodní spolupráci země v ropném sektoru v dlouhodobé perspektivě (Brown 2010: 225 – 226).

Zrušení smluv se zahraničními společnostmi ovšem nepřineslo pouze návrat do situace před jejich podpisem. Zastánci nacionalizace požadovali přechod ropného průmyslu pod státní nadvládu. Vláda tedy společností nabídla „vrácení peněz za investice plus úrok“. Tento návrh odmítla většina společností a vláda tak nabídla navíc příspěvek na návratnost kapitálu. To byla pro zahraniční společnosti již finančně přijatelnější dohoda a významná část z nich na to přistoupila. Ovšem i tak vláda převzala poměrně velké množství zásob ropy za nízkou cenu.

Tyto změny ovšem nepřinesly zlepšení fungování YPF. Illia nasměroval ropný sektor k větší průzkumné aktivitě, ale již nevyřešil finanční problémy YPF. Společnost se při svých finančních plánech spoléhala na záchranu od státu, který jí ovšem neposílal dostatečné prostředky. Kvůli klesajícím výnosům se vláda rozhodla pro rozšíření kapacity rafinérií a spoléhala se na pomoc finančního kapitálu ze zahraničí. Těsně před uskutečněním těchto plánů ovšem na konci června 1966 proběhl vojenský převrat (Solberg 1979: 213 – 215).

K moci se dostal generál Juan Carlos Onganía, který chtěl prosazovat ekonomický liberalismus. Nová vláda zavedla v roce 1967 ropný zákon, který dával možnost nabízet ropné koncese. Vláda tak podepsala řadu koncesních smluv. Průzkumné vrty nebyly v tomto období příliš úspěšné, a proto se YPF ve spolupráci se soukromými argentinskými společnostmi snažila o těžbu

z již známých ložisek. To přineslo oživení ropného průmyslu, ale i přesto začala argentinská ropná produkce pozvolna klesat.

Nové vedení YPF se po svém jmenování začalo potýkat se stejnými problémy, které trápily podnik několik desetiletí. YPF byl řízen jako odvětví veřejné správy bez dlouhodobých analýz nákladů, se značnou byrokracií a nekvalifikovanými zaměstnanci. Některé pracovní pozice byly obsazovány podle politického klíče a dřívější odborníci byli nuceni odejít. YPF také trápil nedostatek rozhodovací autonomie a závislost na finančních prostředcích země. Dokonce i rozpočet byl schvalován na rok dopředu a společnost tak nemohla operativně nakupovat zboží a dělat nové akvizice.

V roce 1970 pak byl od moci odstaven i Onganía a k moci se vrátili „perónisté“. Nová vláda jmenovala nacionalisty na klíčové pozice v ropném sektoru a skončilo vydávání koncesí zahraničním ropným společnostem. YPF obdržela výsadní právo na import surové ropy a společnost spustila své rafinerie na plnou kapacitu. V dalších politicky turbulentních letech (1971 – 1975) se rychle měnily vlády, ale všechny zachovávaly nacionalistický ropný směr. YPF se rozšiřovala, ale kvůli technologickému stárnutí těžebního vybavení měla problémy s vytěžováním stávajících ložisek a o to více se zaměřila na hledání nových.

2.1.3 Argentinská ropná politika po roce 1974

V srpnu 1974 se po Perónově smrti ujala vlády jeho manželka Isabela. Ta provedla znárodňující zásah do ropného sektoru bez úmyslu nabídnout kompenzace. Společnost Shell tak začala uvažovat o svém úplném stažení. Isabela Perónová se pak snažila vyjednávat se zahraničními společnostmi o nových smlouvách, ale její politická pozice nebyla příliš stabilní, zejména kvůli hrozbě ekonomického bankrotu Argentiny a napjaté situaci ve společnosti. Samotné YPF se navíc nedařilo získávat nové investice a ani technologické vybavení. Začala omezovat svoji činnost, zmenšila počet zaměstnanců a proběhl pokus o její reorganizaci. Od roku 1976 tak lze pozorovat mírný nárůst autonomie YPF, ale společnost stále zůstávala závislá

na byrokratickém aparátu, což limitovalo její provozní možnosti (Philip 1982: 423 – 426; Theubal 2004: 174).

V roce 1976 se k moci opět dostala vojenská junta vedená generálem Videlou, která prosazovala restriktivní a liberální přístup v ropné politice. V zákonu z roku 1978 junta schválila převod části ropných nalezišť na soukromé národní ropné společnosti. Mnohé z nich ovšem tvořily skupiny se zahraničními společnostmi. Tyto společnosti pak profitovaly zejména ze získání kvalifikovaných pracovníků YPF, jejich geologický průzkumů a systému, kdy byly chráněny proti zahraniční konkurenci, díky vládním legislativním restrikcím. Nové kontrakty se soukromými společnostmi nesouvisely s mezinárodními cenami za ropu, a proto o jejich výši probíhala jednání až do počátku roku 1990, kdy byly změněny na koncese.

Ropná produkce začala díky této politice opět růst⁴⁴. Na začátku 80. let tak byl argentinský ropný průmysl soběstačný. YPF se ale tolik nedařilo. Její dluh se více než zdvojnásobil a společnosti chyběl kapitál. Vláda se snažila nabízet méně významné ropné oblasti dosud patřící YPF. Záměrem bylo přivést více zahraničních investic, ale za předpokladu, že se YPF stane hlavním akcionářem v nových společných podnicích. Díky této podmínce se nepodařilo přilákat významnější zahraniční investice. Domácí produkce ropy tak opět klesala až do konce 80. let (Brown 2010: 241 – 244).

V roce 1983 se k moci vrací civilní vlády a prezidentem se stal Raúl Alfonsín. YPF v této době stále trpěla nemožností rozhodovací a plánovací samostatnosti. YPF tak nemohla fungovat jako normální, konkurenceschopná a na zisk orientovaná společnost, což vyústilo ve špatnou finanční kondici společnosti. Alfonsínova administrativa se snažila o nápravu těchto skutečností omezujících fungování YPF, ale kvůli špatné ekonomické situaci, vysoké inflaci a nedostatku většiny v parlamentu, se jí nepodařilo prosadit strukturální změny. V dalších volbách Alfonsín prohrál s „peronistickým“ kandidátem Carlosem Menemem (Theubal 2004: 177).

⁴⁴ Scheimberg dodává, že tento přechodný úspěch podporuje (neatraktivní) hypotézu, že autoritativní způsob rozhodování v ropném sektoru je účinný. Tuto hypotézu ovšem v zápětí vyvrací tvrzením, že za oživením sektoru stojí hlavně objev naleziště Loma La Lata s velkými zdroji ropy (Scheimberg 2012: 73).

Menem se chopil vlády na konci 80. let, kdy byla Argentina v hluboké krizi. Nefungovalo hospodářství, země bankrotovala a trpěla vysokou nezaměstnaností. Hlavní příčinou této situace byla hluboká institucionální, hospodářská a energetická krize. V energetických otázkách byla společnost přesvědčena o nutnosti privatizace. Menemova strana byla v posledních volbách, které vyhrála, odpůrcem privatizace, ale výše popsané okolnosti ji donutily změnit názor. Vláda se rozhodla pro radikální reformu státu a privatizaci státních podniků. V ropném sektoru byl zřízen volný trh se surovou ropou a domácí obchodování se zliberalizovalo. Ceny na domácím trhu se narovnaly, aby byly opět v souladu s mezinárodními cenami. Ropný trh se začal velmi rychle rozvíjet a s tím se úměrně zvyšoval i vývoz (Scheimberg 2008: 77 – 79).

Produkce a tvorba rezerv se začala zvyšovat společně s převodem nalezišť ropy soukromým firmám na počátku 90. let. I samotná YPF vedla řadu jednání se zahraničními dodavateli o prodeji koncesí, což bylo ještě před pár lety nemyslitelné. YPF byla v roce 1991 přeměněna na veřejnou obchodní společnost, což zvýšilo její nezávislost na vládě a usnadnilo řízení. Rozhodla se také pro odprodej svých neefektivních částí a zaměřila se na těžbu. Rozprodala rafinerie, továrny a zprivatizovala čerpací stanice. Na argentinský trh začalo mířit čím dál více společností, které se zaměřovaly na skoupení těchto aktiv. Dle Christophera Rosse tak YPF provedla radikální změnu své organizační struktury, která je podobná spíše soukromým subjektům. Společnost si ponechala pouze efektivní sektory a úspěšně prošla radikální restrukturalizací, ovšem za cenu ztráty dominance na trhu (Ross 1994: 32 – 33). V roce 1993 byl navíc schválen zákon na privatizaci YPF⁴⁵. To znamenalo mimo jiné i návrat federalizace ropných rezerv a zvětšení provinčních rozpočtů.

V nově privatizované YPF si 39 % podílu na kapitálu nárokovaly provincie, kterým byly navíc slíbeny převody produktivních oblastí po

⁴⁵ Privatizace YPF z roku 1993 byla plánem tehdejšího prezidenta YPF Estenssora, který chtěl YPF transformovat na dynamickou a finančně efektivní společnost. Do privatizované YPF se pak snažil dostat profesionály z oboru, kteří by společnost významně pozvedli (Ross 1994: 37)

skončení prvních koncesí. Národní vláda si zde zachovala 51 % kapitálu ve společnosti, která jí generovala pozitivní finanční výsledky a následnou daň ze zisku. Státní rozpočet, zatížený chronickým deficitem, si tímto krokem značně pomohl. Ekonomika rostla a Argentina byla na počátku 90. let považována za jednu z nejpřívětivějších zemí pro zahraniční kapitál (Baker, McKenzie 2012: 2; Ross 1994: 38 – 39).

Zpočátku tato nová politika přinášela úspěch a zastavila inflaci. Strukturální reformy zmírnily rozpočtový deficit, ale nadměrné výdaje soukromého i veřejného sektoru ho brzy opět zvyšovaly. Rychlý příliv zahraničního kapitálu nedokázal řešit hospodářské a průmyslové problémy země, na čemž se podílela i dlouhodobě vysoká míra korupce a nezaměstnanosti v zemi. Samotná YPF pak musela řešit otázku svého vedení, když tragicky zemřel její prezident Estenssoro. Ten vedl společnost velmi individualistickým způsobem a byl úspěšný při její transformaci na nezávislý subjekt. Díky spolupráci s dalšími subjekty za jeho vedení značně stouply explorační a investiční aktivity YPF. V roce 1994 byly na historickém maximu. Privatizace byla také významným impulsem k propojení Argentiny s Chile ropovody a to bez vlivu centrálního aparátu, který už v této době do YPF nezasahoval. Vývoz surovin rostl hlavně díky měkkým exportním omezením. Argentina se tak během krátké doby přeměnila z tradiční země obchodující hlavně se zemědělskými komoditami a s omezenými zásobami ropy a plynu na zdrojově bohatou zemi, která výrazně zvýšila vývoz. Zde je nutno dodat, že obrovské zásoby a rezervy ropy byly prodány za nízké ceny a země, tak „přišla“ o velké množství ropy (Scheimberg 2008: 82 – 85).

Neoliberální změny v 90. letech umožnily zahraničním společnostem kontrolovat značnou část trhu v energetických, zemědělských a výrobních odvětvích. Obyčejným obyvatelům tyto změny spíše ztěžovaly život. Tisíce z nich bylo propuštěno ze zemědělského, železničního, telefonního a ropného sektoru. Výrazně rostla nezaměstnanost a země čelila velkým sociálním problémům.

V roce 1998 přestalo navíc růst i HDP Argentiny, což bylo dáno inflací a zahraničními ekonomickými krizemi. To, společně s výše

popsanými faktory vedlo k porážce „perónistického“ kandidáta v prezidentských volbách 1999 a vlády se ujal Fernando de la Rúa. Ten nedodržel své předvolební sociální sliby a krátce po svém nástupu do funkce prosadil přísnou politiku úspor. Zvýšil daně, snížil mzdy a prosadil právní předpisy pro „flexibilitu“ práce a nastartování ekonomiky. Tato opatření měla zabránit blížící se ekonomické krizi země. To se ovšem nepovedlo. Během De la Rúovy krátké vlády se zhoršila výkonnost ropné sektoru a i mnoha dalších (Tebaul 2004:183 – 185).

De la Rúova administrativa se snažila řešit nedostatek financí dalšími koncesemi v ropném sektoru. Soukromé společnosti zaregistrovaly svou možnost a vyzvaly vládu k odprodání svých aktiv. Národní vláda se rozhodla prodat i své akcie YPF. Repsol tak za 15 miliard dolarů ovládnul YPF⁴⁶. Nízká prodejní cena byla důsledkem nejnižší ceny ropy za posledních 10 let. Po roce 2000 začala ovšem její cena stoupat a Repsol za pouhých 5 let splatil své pohledávky za tento nákup. Ostatní soukromé společnosti si byly vědomy omezené platnosti svých koncesí a často se měnící ropné politice Argentiny, a proto se snažily extrahovat v co nejvyšší možné míře. Tomu pomohla skutečnost, že po privatizaci YPF byla v Argentině velmi omezena regulativní role státu. Energetický úřad měl nízký vliv na fungování soukromého ropného sektoru a také byl dotován prostředky ze společností, kterým měl kontrolovat investiční plány (Scheimberg 2008: 88 – 90).

Chaotická ekonomická situace vyvrcholila nepokoji a svržením prezidenta De la Rúy v roce 2001. Chudoba obyvatel dosáhla v Argentině historického maxima a měna se devalvovala. Provizorní vláda schválila zákon o hospodářské nouzi a dluhy v dolarech se převedly na národní měnu, což mělo zabránit devalvaci. Pro soukromé společnosti to znamenalo výrazný úbytek zisků na úkor obyvatelstva, který trval až do roku 2004, kdy došlo k dohodě mezi společnostmi a vládou. Argentina začala uplatňovat vyšší na daně na ropu a její deriváty na podporu domácí industrializace. Nové clo bylo

⁴⁶ Španělská společnost se stala veřejnou ve stejné době jako YPF a díky tomuto kroku hledala příležitosti k novým vrtům a zásobám ropy. V Argentině byla navíc dobrá dostupnost ropy, takže Repsol udělal, z jeho pohledu, velmi dobrý obchod.

navíc prostředkem pro redistribuci nárůstu bohatství z ropy, jejíž cena se trvale zvyšovala.

Ekonomické oživení v roce 2003 přineslo více než 50 % růst argentinského HDP bez nových investic. Vláda za to, z velké části, vděčila výnosům z ropného sektoru (Scheimberg 2008: 92 – 94; Teboul 2004: 187 – 188). V roce 2004 přišlo další zvednutí ropných cel a daní, které měly přinést spravedlivější distribuci z ropného sektoru. To platilo až do listopadu 2007, kdy byla usnesením vlády regulována cena ropy na domácím trhu s hodnotou 42 dolarů/barel s cílem definovat absolutní hodnotu příjmů pro rafinerie a producenty ropy. Tyto rozhodnutí již proběhly pod administrativou „perónistů“ Nestora Kirchnera a později jeho ženy Cristiny Kirchnerové, kteří se ujali vlády v roce 2003 respektive 2007.

V roce 2007 a 2008 došlo k nárůstu těžby v ropném sektoru, ale průzkumy ukazovaly trvalý pokles zásob ropy v zemi. S ohledem na tuto situaci přijala Argentina reformy, které měly motivovat zahraniční společnosti k investicím do zdejšího ropného sektoru. Vláda tak v roce 2007 dala provinciím právo na exploraci a využívání ropy v jejich teritoriích, zatímco centrální vláda se zaměřila na domácí zásoby a dodávky ropy. Zahraniční společnosti, tak mohly jednat přímo s místními vládami, což jim přinášelo spoustu pozitiv. Tento decentralizační proces vytvořil pobídku pro provincie ke zvýšení ropné činnosti. V roce 2009 tak do země vstoupily Čínské společnosti a začaly se aktivně podílet na produkci. Zvýšená aktivita byla i u Repsolu, vlastníka 51 % akcií YPF, který investoval do mořských i pozemních průzkumů podobně jako Petrobras, Enarsa Oil Company, Total a další společnosti působící v zemi. V této době byl objeven také velký potenciál ropných břidlic nalezených v Argentině, což byla skvělá zpráva pro YPF, protože měla přístup k cca 150 milionům barelů břidlicové ropy⁴⁷ (De la Fuente 2011: 7 – 11). Produkce argentinské ropy měla, i přes tyto pozitivní kroky, sestupnou tendenci. Navíc se dovoz paliv do Argentiny více než zdvojnásobil a Argentina musela v roce 2011 nakoupit v zahraničí ropné produkty za více než 10 mld. dolarů.

⁴⁷ Téměř třetina ropné produkce YPF.

Tyto hodnoty ropného sektoru a neúspěch neoliberální ekonomiky přiměl Cristinu Kirchnerovou k myšlence opětovného zestátnění velkých ropných firem, aby země dosáhla ropné soběstačnosti. Kirchnerová již měla „znárodnovací zkušenost“, když v roce 2008 znárodnila důchodové fondy a argentinské aerolinky. V roce 2010 tak Kirchnerová hrozila nacionalizací YPF, kde měla majoritní podíl španělská společnost Repsol. Paradoxem bylo, že v 90. letech i s manželem podporovali kroky Carlose Menema, který YPF zprivatizoval.

Kirchnerová se inspirovala nedávnými znárodněními Moralese v Bolívii a Cháveze ve Venezuele a znárodnila YPF pouze o majoritní podíl Repsolu. Ostatním společnostem akcie YPF zůstaly. Tento krok provedla krátce po svém znovuzvolení v roce 2011, kdy získala nadpoloviční volební podporu obyvatel a měla tak velmi silnou pozici. Kirchnerová nejprve obvinila Repsol z toho, že do YPF dostatečně neinvestuje a má výrazný podíl na tom, že Argentina musí ropu a plyn dovážet (Česká televize 2012).

Samotné vyvlastnění proběhlo v dubnu 2012 a vyvolalo ve Španělsku poprask. Španělská vláda, Evropská unie a „západní“ ropné společnosti hlasitě protestovaly proti tomuto kroku. Španělsko odpovědělo diplomatickými a ekonomickými restrikcemi na ochranu své společnosti. Samotný Repsol se snažil o vyčíslení ušlých investic a zisků, což ovšem argentinská vláda odmítla. Argentinská vláda se vyjádřila, že se nebojí zahraničních právních sporů, protože znárodnění povoluje argentinská ústava a pokud má Repsol nějaké nároky, musí se obrátit na argentinský soud (Ropa.cz 2012).

Argentina navíc po vyvlastnění majority Repsolu nezměnila status společnosti YPF a to jí umožňovalo do ní lákat další zahraniční investice (především americké a čínské) (Baker, McKenzie 2012: 3). Navíc bylo krátce předtím objeveno ložisko „Vaca Muerte“, které patří k trojici největších nekonvečních ložisek ropy na světě. Repsol tak tvrdil, že hlavní důvodem znárodnění je zmocnění se tohoto ložiska. Samotné znárodnění se událo v době, kdy se přiosťřovala situace okolo problematického vlastnictví Falklandských (Malvínských) ostrovů, které si Argentina nárokovala

společně s Velkou Británií. V okolí těchto ostrovů se do budoucna předpokládají další velká naleziště ropy, a proto Argentina může do budoucna také potřebovat dominanci v YPF.

2.2. Případová studie Mexika

Přítomnost ropy v Mexiku byla známa již za koloniální éry (1521 – 1821), ale zpočátku byla vládou a obyvatelstvem brána spíše jako nebezpečí pro zamoření vodních toků. První průzkumné vrty zde proběhly až v roce 1869. Komerčního rozvoje trhu s ropou se v Mexiku udál až koncem 19. století společně s rozvojem železničního systému, který pomáhal ropu transportovat. Prvními společnostmi participujícími na mexické ropné produkci byly California Oil, Standard Oil a Royal Dutch Shell.

Po mexické revoluci (1910 – 1917) vznikla nová revoluční ústava. Tato ústava z roku 1917, obsahovala kromě mnoha dalších i článek 27, který deklaroval mexickému obyvatelstvu plná a trvalá práva ke všem přírodním zdrojům na území země, protože jsou majetkem mexického národa. Pokus o naplnění tohoto článku však narazil na velké potíže na domácí politické scéně a i v zahraničí. Zejména americké společnosti s tím nesouhlasily, protože zde měly značné ekonomické zájmy. V příštích 20 letech se mexické vlády snažily o plné prosazení tohoto bodu, ale neměly dostatek síly a finančních prostředků na plné převzetí ropného sektoru v zemi (Flores-Macías 2002: 82 – 84).

V průběhu 30. let 20. století se Mexiko stalo druhým největším producentem ropy po USA a největším světovým exportérem. Ovšem je potřeba zmínit, že 98 % zdejšího ropného průmyslu ovládaly zahraniční firmy. Kvůli ekonomické krizi, nestabilní politické situaci a vysokému zdanění přišel v roce 1929 výrazný propad produkce. Opětný růst započal až v roce 1932 v závislosti na objevení ropného naleziště Poza Rica blízko Veracruz. Toto naleziště bylo mexickým hlavním zdrojem ropy po několik dalších dekád (Phillip 1982: 205 – 214).

2.2.1. Vznik Pemexu

Díky revoluční ústavě z roku 1917 a článku 27 byly zahraniční ropné společnosti v Mexiku pod velkým tlakem obyvatelstva a vlád. V průběhu krizových 30. let se zvyšovaly požadavky mexických dělníků pracujících pro

ropné společnosti. Ti požadovali zlepšení pracovních podmínek a platů, na což se zahraniční společnosti zdráhaly přistoupit. Dělníci se proto rozhodli pro vznik svých odborů, prosadili kolektivní vyjednávání a navrhli rámcové smlouvy pro všechny ropné společnosti na území státu. Zahraniční společnosti (zejména California Oil a Royal Dutch Shell) odmítaly tyto podmínky splnit a nepřistoupili na požadavky odborů. Navíc se chovaly velmi arogantně a přezíravě k mexickým politikům a národní suverenitě země⁴⁸. Dělnické odbory tak začaly hledat zastání u obyvatel a mexických politiků a zvýšily tlak na zestátnění ropného průmyslu.

Tyto události probíhaly v době, kdy se začal konstituovat režim strany PRI (*Partido Revolucionario Institucionalista*). Jedním z pilířů této strany byly odbory, a proto se znárodnění stalo jedním z prvních kroků nového mexického prezidenta Lazára Cárdenase. Ten 18. března 1938 vyvlastnil celý ropný průmysl. Zahraniční společnosti tak musely okamžitě opustit území Mexika a zanechat na něm veškerou svou techniku, za kterou dostaly jen marginální kompenzace. Mexiko si tak na několik let znepřátelilo soukromé ropné společnosti a některé státy, včetně USA, které několik let bojkotovaly obchod s mexickou ropou (Flores-Macías 2002: 91 – 93).

V červnu 1938 byla založena státní společnost PEMEX, která zpočátku neměla dohled nad veškerým odvětvím s ropou v zemi⁴⁹. V prvních měsících vedli společnost sami dělníci, ale tento „experiment“ nedopadl příliš úspěšně. Kontroly se po půl roce ujala mexická vláda, která PEMEX výhradně ovládla. V roce 1940 se na popud prezidenta Cárdenase spojily pod jménem PEMEX všechny mexické státní společnosti obchodující s ropou. Společnost se centralizovala a integrovala do sebe veškeré aktivity v rámci ropného sektoru.

První roky fungování PEMEXu byly zatíženy jeho nedostatky z minulosti. Společnost sice disponovala zásobami surové ropy, ale chyběly jí dostatečné kapacity na přepravu suroviny a také nevyhovující stav stávajících

⁴⁸ Vyvlastnění ropných společností tak například Phillip chápe jako nutný akt pro získání národní suverenity (Phillip 1982: 224).

⁴⁹ V této době vznikla také státní společnost *Distribuidora de Petróleos Mexicanos*, která se zabývala marketingem a mezinárodním odbytem mexické ropy (Flores-Macías 2002: 89).

rafinérií, který nestačil reagovat na zvyšující se domácí poptávku. Citelný byl také nedostatek kvalifikovaných vedoucích pracovníků v oboru, které si předchozí zahraniční ropné společnosti většinou najímaly z jiných zemí. Na mezinárodních trzích zase mexickou ropu poškozoval bojkot ropných společností jako důsledek znárodňovací politiky země. V prvních letech tak měl PEMEX značně ztížené podmínky svého fungování (Phillip 1982: 330 – 332).

Již v roce 1941 proběhla první debata o možnosti „uvolnění“ článku 27 mexické revoluční ústavy, tedy povolení částečné privatizace ropného bohatství. Takovéto debaty probíhaly v období prezidentů Camacha a Alemána, kteří se touto myšlenkou vážně zabývali, ale nenašli pro ni dostatečnou podporu ve straně a ani uvnitř PEMEXu. Pracovníci v ropném sektoru si totiž přáli se dále podílet na rozhodování o vývoji ropné produkce a zachování surovinového bohatství v mexickém vlastnictví. Navíc byli díky své členské základně a síle odborů jedním z pilířů PRI, takže jejich hlas byl vyslyšen. Zaměstnanci v ropném sektoru, vědomi si své síly, si také vymohli zlepšení svých pracovních a platových podmínek na mexické vládě⁵⁰.

2.2.2. Vývoj PEMEXu po roce 1945

V druhé polovině 40. let měl v čele PEMEXu neochvějnou pozici jeho ředitel Antonio Bermúdez. Ten, i přes výhodné podmínky vyjednané u mexické vlády, se rozhodl, že pro rozvoj společnosti je nezbytný zahraniční kapitál. Podepsal proto řadu smluv o vrtech s malými americkými společnostmi, které mohly za přesně definovaných podmínek provádět výzkum, za nějž poté dostaly zapláceno (někdy i ropou). Litera ústavy o vlastnictví mexické ropy, tak zůstala formálně neporušena. I přesto se našlo několik kritiků těchto smluv, kteří Bermúdezovi vyčítali, že jde o faktickou

⁵⁰ Tyto podmínky překračovaly možnosti mexické ekonomiky. Management PEMEXu pod vedením jeho ředitele Bermúdeze vyjednal stabilní a vysoké mzdy pro jeho zaměstnance bez ohledu na výkon společnosti. Vláda navíc garantovala i domácí cenu ropy, kterou záměrně podhodnotila, aby přiměla obyvatelstvo a společnosti k industrializaci. Takovýto „koktejl“ neekonomických nařízení vedl k ekonomickým problémům státu i samotného PEMEXu v budoucnu (Phillip 1982: 332).

privatizaci. Tyto hlasy byly ovšem zatím osamocené a výrazněji byly slyšet až o několik let později (Farfan-Mares 2010: 77 – 78).

Díky novým ropným vrtům a stavbě dalších rafinérií mohla mexická ropná produkce stoupat ročně o 4,9 % v období 1939 – 1950. Výrazně tak vzrostly možnosti ropné produkce země a PEMEX mohl začít opravovat a zvyšovat svou těžební a distribuční síť. Ovšem téměř dvojnásobným tempem než ropná produkce rostla také mexická spotřeba ropy. Mexiko se totiž industrializovalo, což pro PEMEX znamenalo nutnost začít krátit export a zintenzivnit distribuci ropy v zemi. Navíc se společnosti nedostávalo finančních prostředků na navýšení průzkumu, protože většinu zisků odváděl státní pokladně, která byla na příjmech z ropy do značné míry závislá. Dle Světové banky (1953) nebyly problémem PEMEXu klesající zásoby ropy, ale nedostatečná finanční podpora ropného sektoru ze strany státu a směřování financí do jiných, méně důležitých sektorů (Heredia 1992: 3).

V 50. letech se celosvětově snížily náklady na těžbu i rafinaci, která byla nyní efektivnější, tedy generovala více ropných produktů, než tomu bylo v minulosti. Stále však přetrvávaly problémy s nedostatečným finančním zajištěním PEMEXu a omezením vývozu ropy do zahraničí. Opět tak začaly zaznívat hlasy o nutnosti zahraničních investic v mexickém ropném průmyslu. Ředitel PEMEXu Bermúdez, ale navrhoval jiné řešení. Chtěl zvýšit mexickou ropnou produkci na takovou úroveň, kdy si budou moci dovolit vyvážet více ropy do USA a získat více financí pro rozvoj. Proti této strategii ovšem hovořila přesycenost trhu s ropou na počátku 50. let a kroky americké vlády, která se snažila ochránit své domácí producenty a nepodporovat levnou ropu z dovozu. Export mexické ropy do USA se tedy příliš nezvýšil.

V roce 1952 navíc mexická vláda zřídila Ministerstvo pro přírodní zdroje, jako koordinační nástroj pro surovinové plánování postupné industrializace země. Toto ministerstvo získávalo detailní informace o ropném vývoji země přímo od PEMEXu a poté aktivně spolurozhodovalo o jeho dalším směřování na základě rozhodnutí, co je nejlepší pro Mexiko, nikoli pro zájmy ropné společnosti (Rangel 2011 : 16 – 17).

Čistým exportérem ropy se PEMEX stal až v druhé polovině 50. let 20. století. V této době již stačil plně uspokojovat domácí spotřebu, zejména díky nalezištím ve státě Tabasco. Navíc se v Mexiku začalo debatovat o udržitelnosti ropné soběstačnosti země. Od čelních představitelů PEMEXu byl přislíben poměr těžby, kdy se každoročně vytěží pouze tolik, aby zbyla minimálně dvacetiletá rezerva ropy do dalšího období. V této době však i nadále pokračovala debata o nedostatečných investicích PEMEXu do nových průzkumů a těžební infrastruktury. Díky jeho levně prodávané ropě se Mexiku dařilo industrializovat a spotřeba ropy zde stoupala. Samotná společnost potřebovala zvýšit svůj zisk, ale vláda na PEMEX vyvíjela tlak aby držel domácí ceny ropy nízko⁵¹. Tyto finanční nerovnosti byly napraveny až v roce 1958, kdy končilo prezidentské období Adolfa Mateose. Ten se za své vlády snažil o udržení nízkých domácích cen ropy, které brzdily rozvoj PEMEXu.

V 50. letech měl PEMEX také své vnitřní problémy. Jak již bylo popsáno výše, odbory hrály v ropném sektoru v Mexiku významnou roli. Na konci 40. let tvořily mzdy zaměstnanců celých 32,2 % procent příjmů společnosti. Tento podíl ovšem nebyl dlouhodobě udržitelný. V roce 1946, trpěla společnost nedostatkem financí pro další rozvoj a snížila podíl na polovinu, tj. 16,1 %. Po značných protestech toto číslo postupně rostlo až na 22,1 % na platy zaměstnanců ze zisků PEMEXu. Tento konsenzus byl ovšem doprovázen značnou korupcí vedoucích pracovníků a přeměny velké části stálých zaměstnaneckých pozic na dočasné, které se mohly operativně vyplácet, ale i redukovat. Ruku v ruce se silou odborů stoupal také počet zaměstnanců. V roce 1938 zde pracovalo 16 000 lidí a o 20 let později už 45 500 zaměstnanců⁵². S rostoucím vlivem odborů se stupňovaly i jejich požadavky. Vláda byla nucena reagovat. V roce 1959 se pod záminkou korupce ve vysokých postech PEMEXu pokusila vyměnit stávající

⁵¹ PEMEX tak byl pro své fungování nucen uchýlit se k úvěrům a dlužním kalendářům u svých dodavatelů. Jeho dluh činil v roce 1955 okolo 76 milionů dolarů (Phillip 1982: 340).

⁵² Dle Phillipa (1982) a Florese-Maciase (2010) je to daleko více pracovníků, než bylo pro potřeby PEMEXu nezbytné.

představitelů na klíčových postech v ropných odborech za své vlastní kandidáty. Tento pokus vládě ovšem nevyšel (Phillip 1982: 339 – 341).

Již při prosazování (1938) revoluční ústavy v ropné politice bylo jasné, že článek 27. nebude v plné míře platit okamžitě. Bylo potřeba se vyrovnat s odcházejícími soukromými firmami a plně zkonsolidovat chod PEMEXu. Zásadní legislativa v tomto bodě byla přijata až v prosinci 1958. Pro samotný PEMEX z ní vyplývalo, že si již nemohl půjčovat finanční prostředky ze zahraničních vládních agentur a soukromých společností a byl nucen svůj vývoj financovat z vlastních zdrojů. Společnost se tak dostala do finanční tísně, protože většinu jejích investic pokrývaly úvěry. Další ranou byl krátkodobý výpadek amerického trhu, kam PEMEX vyvážel většinu své produkce.

PEMEX a vláda byli nuceni najít způsob, jak dále financovat rozvoj ropného sektoru v Mexiku. Blízkost možné platební neschopnosti společnosti přiměl vládu k přijetí zahraničních úvěrů směřujícím k růstu ropného sektoru. Do vedení PEMEXu se dostali technokrati, kteří pomohli k budoucímu vysokému růstu produkce společnosti. Pomohla mu také dominance na domácím trhu (nařízená legislativou), zvýšený export a rozvoj jeho rafinérií a petrochemických aktivit, které přinášely vysoké zisky. Společnost také vytvořila Mexický ropný institut (*Instituto Petroleo Mexicano*), díky kterému se jí dařilo vzdělávat si své pracovníky na takovou úroveň, že získávala kontrakty na stavby rafinérií a ropovodů i v dalších státech (Jamajka, Ekvádor a další) (Farfan-Mares 2010: 78; Philip 1982: 342).

Na počátku 60. let čelil PEMEX stále větší kritice od odborníků, že se nedostatečně věnuje exploračním aktivitám a pouze vytěžuje stávající ložiska. Vedení společnosti se totiž na příkaz vlády zaměřilo na pravidelné a spolehlivé zásobování domácího průmyslu a zanedbalo svůj rozvoj. To se změnilo s nástupem nového vedení, které od roku 1964 výrazně zvýšilo průzkumnou aktivitu. PEMEX se více zaměřil na svůj budoucí vývoj a snažil se každoročně navyšovat finance na průzkum, protože větší počet prokázaných ropných rezerv znamenal lepší vyjednávací pozice a zlehčené budoucí plánování. Důležitou roli hrála také nízká cena těžby v nových

ložiskách, kde na rozdíl od těch stávajících s přibývajícím objemem těžby její cena stoupá. Neméně významným důvodem byly také finanční úvěry PEMEXu, které byly do značné míry závislé na počtu prokázaných rezerv ropy a pokračujících exploračních aktivitách.

Společně s těžbou ropy rostla také její domácí spotřeba. PEMEX přestával stíhat plně zásobovat mexický trh. Společnost se rozhodla ke značnému zvýšení těžby, protože nechtěla dopustit adaptaci dalších ropných subjektů v mexickém průmyslu. Navíc jí dělala starost nízká cena dovážené ropy, která v konečném důsledku snižovala investiční kapacity PEMEXu. V roce 1972 tyto potíže pomohla vyřešit vyšší cena zahraniční ropy a nové, dobře dostupné naleziště PEMEXu ve státě Campeche.

Ve stejné době probíhala v Mexiku také politická krize. U moci se stále držela PRI, ale již v mnohem slabší pozici. Prezident Echeverría musel čelit výraznému snížení politické legitimacy režimu, což bylo z velké míry zapříčiněno násilným potlačením studentských protestů v roce 1968 a koncem období hospodářského růstu (Bazdresch, Levy 1991: 237 – 238).

Díky novým nalezištím se rychle zvedl i odhadovaný počet zásob ropy v Mexiku. Před jejich nalezením v roce 1972 byly odhady zásob ropy na 3,2 miliardy barelů ropy, ovšem na počátku roku 1979 se již hovoří o 200 miliardách barelů ropy na mexickém území. S novými nalezišti se výrazně změnila i finanční situace PEMEXu. Velmi rychle vzrostly celkové investice, které proudily do této společnosti. Průzkumné a rafinační činnosti se díky novým prostředkům dostaly na úroveň nejúspěšnějších světových firem z oboru. PEMEX také vykazoval mnohem větší zisky a odvody státu, což zapříčinilo pozdější „závislost“ Mexika na příjmech z ropy. Někteří autoři, tak o Mexiku v období po roce 1972, mluví jako o rentiérském státu (Farfan-Mares 2010, Gavin 2002).

2.2.3. PEMEX po roce 1974

PEMEX v tomto období zvýšené produkce dostával časté nabídky na zahraniční úvěry a spolupráci při exploraci, těžbě i rafinaci. Společnost i mexická vláda ovšem nyní byly v situaci, kdy si mohly dovolit tyto nabídky

odmítnout a samofinancovat svůj chod a rozvoj. PEMEX měl nyní po dlouhé době možnost značných investic a svého rozvoje. Je tak s podivem, že PEMEX v následujících letech 1974 a 1976 snížil své explorační investice a rozvojové programy⁵³. Díky velkým ropným ložiskům to společnost několik let nepocítila, ale do budoucna to pro ni znamenalo problém ve snížení produkce.

Změna v těžební strategii PEMEXu přišla společně s nástupem nového prezidenta Lópeze Portilla na konci roku 1976. Ten jmenoval do funkce ředitele PEMEXu Díaze Serrana, který okamžitě zvýšil odhad „prokázaných“ ropných zásob země z 6 miliard barelů na 11 miliard. Díaz Serrano byl zastáncem mnohem progresivnějšího rozvoje společnosti než jeho předchůdci. PEMEX tak začal mnohem více investovat do svého rozvoje a explorační. Tato změna strategie byla motivována hned dvěma faktory. Prvním byla silná podpora Díaze Serrana od Lópeze Portilla, který mu dal plnou důvěru ve směřování PEMEXu. Navíc se Díaz Serrano velmi dobře orientoval v ropné politice a možnostech PEMEXu a jeho kroky tak byly dobře promyšlené. Druhým faktorem byl klesající trend soukromých investic do mexického průmyslu. Vláda potřebovala nahradit tento výpadek, aby předešla ekonomické a možná i politické krizi. Zvýšená aktivita a zisky PEMEXu měly opět nastartovat ekonomiku země (Gavin 1990: 3).

Společnost tak znásobila svou produkci ropy, která v roce 1978 dosáhla 1 500 000 barelů/den na 2 500 000 barelů/den a stále rostla. PEMEX také investoval nemalé částky do rafinerií a do zpracovatelského petrochemického průmyslu. Mexická vláda za Portilla navíc zlepšila postavení odborů a více s nimi konzultovala směřování ropné politiky. Tato změna byla jasným signálem, že vláda opět potřebuje silnou podporu v odborech a chce ukončit jejich dřívější marginalizaci. Nic se ovšem neměnilo na skutečnosti, že PEMEX byl pod silnou politickou kontrolou. Portillova vláda (1976 – 1982) se snažila využít prosperity PEMEXu a uvalila

⁵³ Rozhodující slovo o strategických krocích PEMEXu měla vláda země. Ta si nebyla dostatečně jistá, zda je v Mexiku dostatečné ropné bohatství i pro následující generace a trvala na zásadě prokázaných zásob na dalších 20 let při stejné produkci (Bazdresch, Levy 1991: 238).

vyšší zdanění na jeho zisky. Tím společnost přišla o možnost rychle splatit své zahraniční dluhy a naopak si na svůj rozvoj musela finance dále půjčovat.

Již v této době zaznívaly v Mexiku hlasy, že vliv ropného bohatství nemusí být pro ekonomiku do budoucna pozitivní. Někteří opoziční politici předpovídali, že by ropná závislost mohla poškodit mexickou výrobu, vést k inflaci a sociálnímu konfliktu. Jak ukazuje studie Bazdresche a Levyho (1991) přítomnost ropy zde dokázala zajistit rozvoj a prosperitu na konci 70. a začátku 80. let. Zisky z ropy pomohly politické reprezentaci ignorovat nutnost strukturálních reforem a v budoucnu tak ekonomická krize a pokles cen ropy dopadly na Mexiko mnohem silněji. Svůj vliv měla také velká míra korupce v PEMEXu za Díaze Serrana. Ten byl po své rezignaci v roce 1981 obviněn ze zpronevěry a záměrného poškození společnosti. Poté mu bylo nařízeno uhradit 54 000 000 dolarů jako náhradu škody vládě. V důsledku této kauzy byla vytvořena komise v rámci ministerstva Energetiky a průmyslu, která řídila vývoz ropy ze země. Tato komise se ovšem brzy stala spíše byrokratickou překážkou pro vývoz, protože nedovedla pružně reagovat na měnící se tržní podmínky (Rangel 2011: 37 – 38).

V roce 1982 se mexickým prezidentem stal Miguel de la Madrid, který slíbil „morální rekonstrukci“ PEMEXu. De la Madrid si byl ovšem také vědom složité ekonomické situace a zvýšené poptávky po demokracii v Mexiku. Bylo tak zřejmé, že si potřebuje dosadit sobě loajální pracovníky do vedení společnosti. Během jeho vlády došlo ke snížení či zastavení velké části infrastrukturních a exploračních investic, protože země v 80. letech čelila dluhové krizi. Většinu z kapitálu PEMEXu použil na udržení chodu mexické ekonomiky. Kromě toho, ve snaze o udržení vysokých cen ropy, porušil spolupráci s USA a uzavřel dohody o solidaritě se státy sdruženými v OPEC. Mexiko záměrně snížilo svou produkci ropy ve snaze o zvýšení její ceny. Tato taktika se později ukázala jako neúspěšná, protože ostatní státy OPEC svou část dohody nedodržely a cena ropy se propadla.

I po zbytek svého prezidentského mandátu ponechal de la Madrid vysoké daňové zatížení pro PEMEX. Společnost neměla dostatečné finanční prostředky pro svůj chod a další průzkumy. Většina prostředků odvedených

státu byla použita jako veřejné finanční prostředky. Mexická vláda raději preferovala sociální projekty a nukleární program země před zajištěním ropné budoucnosti země a budoucích zisků. PEMEX v tomto období přišel o značnou část vedoucích pracovníků, kteří se nedovedli smířit se směřováním a úpadkem společnosti.

Po Miguelovi de la Madrid se šestiletého prezidentského období ujal Carlos Salinas de Gortari v roce 1988. Nový mexický prezident chtěl hned po svém nástupu reformovat ropný sektor, protože si uvědomoval jeho důležitost pro příjmy státu. Salinas de Gortari povolil soukromé investice v petrochemickém sektoru a PEMEXu určil protržní strategii. Také zprivatizoval více než polovinu státních společností, čímž do soukromých rukou přešly mexické bankovní, televizní a telefonní společnosti.

Privatizaci mexického ropného a plynového sektoru si ovšem prezident dovolit nemohl. Již od revoluční ústavy 1917 jsou tyto sektory majetkem mexického obyvatelstva a jejich prodejem by riskoval značné protesty obyvatelstva a opozice. Salinas de Gortari tak alespoň snížil počet pracovníků PEMEXu z 210 000 na polovinu a navíc značně oslabil jejich odbory. Samotné společnosti, i přes deklarovanou protržní strategii, zachoval vysoké zdanění a politicko-byrokratické vedení, které ji nedokázalo efektivně vést. Již za jeho vlády začaly přístupové rozhovory o vstupu do Severoamerické zóny volného obchodu (NAFTA), kterým předcházela neúspěšný pokus o dohodu s Evropskou unií (Gebhardt 2007: 12 – 13).

V roce 1994 získalo Mexiko díky vstupu do NAFTA možnost vyvážet své výrobky do Kanady a USA. Částečně se tak snížila závislost země na vývozu ropných produktů jako hlavním ekonomickém artiklu. Dohoda o integraci severoamerického energetického systému byla ovšem jedním z nejdůležitějších bodů celé NAFTA. Stanovily se podmínky pro integrované plynovodní a energetické sítě, úzké spolupráce mezi energetickými společnostmi a dlouhodobé, spolehlivé dodavatelské vztahy. Ovšem PEMEX z této dohody neprofitoval v plné míře, protože při přístupových jednáních trvali mexičtí politici na článku 27 z revoluční ústavy, tedy že si udrží plnou kontrolu nad průzkumy i těžbou ropy a zemního plynu spolu se všemi

souvisejícími činnostmi. Pro společnost to tak znamenalo zmenšený rozsah participace na obchodování s ropou uvnitř NAFTA. Mírné uvolnění nastalo pouze v otázce petrochemického sektoru, který byl v 90. letech vyřazen z „primárního“ do „sekundárního“ odvětví pro stát. To znamenalo, že PEMEX mohl nyní otevřít tento sektor i pro soukromé a zahraniční společnosti, čímž by získal nový kapitál a mohl se více zaměřit na samotnou těžbu (Tornell 2003: 45 – 46).

V této době se prezidentem země stal Ernesto Zedillo Ponce de León. Již v době jeho nástupu do funkce platila NAFTA, ale Zedillo se rozhodnul pro ještě větší liberalizaci ekonomiky a započal demokratizaci politického systému Mexika⁵⁴. V ropné politice se díky opětovnému nárůstu cen a úspěšné liberalizaci daří Zedillovi podstatně zvýšit ropné příjmy. I přes nízkou cenovou hladinu v roce 1998 se PEMEX držel na dobrých hospodářských výsledcích a měl finanční prostředky na nové explorační aktivity (Farfan-Mares 2011: 308 – 309). Zedillo byl posledním v řadě prezidentů z PRI, která vládla Mexiku 70 let. V druhé polovině jeho funkčního období bylo přijato množství demokratizačních kroků a prezidentské volby 2000 již byly považovány za plně demokratické⁵⁵.

Prezidentem se stal Vicente Fox ze strany PAN. Ten plánoval prosadit reformy týkající se daní, pracovního práva a energetického sektoru. V praxi se ovšem ukázalo, že jeho vládě chybí politické zkušenosti na jejich realizaci. Bez těchto reforem začalo mexické hospodářství na konci roku 2001 stagnovat a v dalších letech stoupalo jen pozvolna. Fox při svém funkčním období získal do státní pokladny největší ropné příjmy v historii. Výrazně tomu napomohla tomu stabilní cenová situace na trhu s ropou. To se ovšem neprojevovalo na příjmech PEMEXu, protože na ně dopadalo vysoké zdanění. Navíc ho také sužovaly přetrvávající klientelistické struktury, které byly do společnosti instalovány za vlády PRI. Foxova neschopnost prosadit

⁵⁴ Liberalizace ekonomiky a demokratizace politického systému byla vyvolána změnou nálad napříč mexickým obyvatelstvem. Vládní PRI již neměla dostatečnou podporu obyvatelstva a musel začít spolupracovat s opozičními stranami, které na těchto krocích trvaly. Po roce 1994 se tak začínají v Mexiku budovat nezávislé instituce a země zažívá ekonomické uvolnění (Tornell 2003: 26 – 27).

⁵⁵ Autor toto tvrzení opírá o Polity IV index, který na základě zkoumaných dat řadí Mexiko v roce 2000 mezi demokracie.

energetické reformy a reformy státních společností vedla k neproduktivnímu používání příjmů z ropy pro budoucí rozvoj PEMEXu. Po roce 2002 také strmě stoupaly výdaje na administrativu a sociální politiku společnosti. Mnohem menší část financí putovala na další výzkum a zlepšení infrastruktury, což v konečném důsledku zmenšovalo těžební kapacitu společnosti (Farfan-Mares 2011: 308 – 309).

Po prohraných parlamentních volbách v půlce funkčního období se téměř nezměnila strategie prezidenta Foxe v nakládání s ropnými příjmy. Prezident se snažil snížit veřejný dluh prostřednictvím těchto příjmů a rezignoval na slibované investiční výdaje do ropného sektoru. Ve splácení státního dluhu mu velmi pomohlo zvýšení cen ropy v roce 2003, která se držela na vysoké úrovni až do roku 2009. Mexická ekonomika již nebyla v této době svázána pouze s ropnými příjmy, jako tomu bylo v 80. letech a vláda tak nebyla nucena přijmout potřebné strukturální změny v PEMEXu a ropném sektoru.

PEMEXu v této době chyběla dlouhodobější strategie a společnost se zaměřovala hlavně na vytěžování stávajících ložisek. Prezidentu Foxovi se nepodařilo splnit předvolební sliby a nedokázal prosadit neoliberalní ekonomické změny a ani potřebnou ekonomickou reformu. Ve společnosti se dále držela klientelistická síť instalovaná již za režimů PRI, ovšem i nová vláda PAN si do společnosti dosazovala loajální spolupracovníky či kritiky její vlády, aby je těmito lukrativními posty ve státní správě umlčela.

V podobném trendu pokračoval i Foxův nástupce v čele Mexika Felipe Calderón Hinojsa, kterému do prezidentského úřadu pomohla pozitivní ekonomická situace země za předchozí vlády PAN, částečně spojená s vysokými příjmy z ropy. Ropná politika nebyla zpočátku mezi prioritami nového prezidenta. Ten tak pouze sledoval, jak PEMEX postupně vytěžoval největší ropná těžiště země, jako např. Cantarell ve státě Campeche. Toto ložisko ovšem svého vrcholu dosáhlo již v roce 2003 a od roku 2004 jeho produkce nezadržitelně klesala. Společnost, tak byla nucena začít se více věnovat hledání nových nalezišť. Na nové explorační a moderní způsoby těžby ovšem neměl PEMEX dostatek prostředků. To bylo z velké části dáno

zanedbaným technologickým rozvojem. Mexiko bylo jedním z největších exportérů surové ropy, ale na druhé straně zde byla velká poptávka po zahraničních ropných produktech. V zemi totiž již několik let nevznikla nová rafinerie a ty stávající nestačily se svou kapacitou a ani technologiemi. PEMEX tak uměl prodávat surovou ropu, ale dále už s ní nebyl schopen efektivně pracovat (Seelke a kol. 2015: 2 – 3).

Calderón přišel v roce 2008 s návrhem na pootevření mexického trhu s ropou a částečnou privatizaci PEMEXu. Proti tomuto kroku se ovšem zvedly velké protesty opozičních stran i obyvatel. Prezident tak svůj návrh výrazně „ořezal“ a nepodařilo se mu zastavit klesající trend objemu těžby ropy. V rekordním roce 2003 bylo denně vytěženo 3 800 000 barelů ropy, zatímco v posledním roce jeho vlády (2012) již jen 2 900 000 barelů ropy. Pro ekonomiku země byl tento trend velmi nebezpečný a experti se shodovali, že bez radikální změny se z Mexika stane čistý dovozce ropy.

V dalších prezidentských volbách, tak již byla otázka PEMEXu jedním ze stěžejních ekonomických témat. Kandidát PRI Enriqua Peña Nieto sliboval v případě svého zvolení liberalizaci ekonomiky, hlubší spolupráci s USA, otevření trhu pro zahraniční investory a částečný vstup soukromých investorů do PEMEXu. Velmi odlišnými návrhy se prezentoval kandidát opoziční PRD Lopéz Obrador. Ten se sám označoval za skutečnou změnu oproti „pravicovým vládám“ PRI a PAN. Deklaroval, že se zaměří na chudé a vylepší dohody NAFTA ve prospěch mexické společnosti. Důrazně vystupoval proti vstupu investorů do PEMEXu a prosazoval snížení nákladů vlády a vymýcení korupce. Prezidentské volby 2012 nakonec vyhrál Enrique Peña Nieto a bylo jasné, že PEMEX bude částečně privatizován (Flores-Macías 2012: 10 – 12).

Hned po svém nástupu do funkce představila administrativa Peña Nieto návrh, aby PEMEX mohl uzavírat smlouvy se zahraničními společnostmi, ať už jde o geologické průzkumy nebo těžbu ropy či zemního plynu. Zahraniční společnosti však nesmí jednat samostatně a produkci si nechávat pro sebe. Peña Nieto stále trval na podmínce, že země i nadále zůstává jediným vlastníkem ropných zásob na svém území. Nová vláda dále

umožnila PEMEXu větší spolupráci se zahraničními firmami v kapitálové, technologické a explorační oblasti. Dalším plánem byla transformace společnosti na produktivní státní podnik s autonomním rozpočtem a vedený pracovníky z oboru a nikoli technokraty (Seelke a kol 2015: 6 – 8). K tomu je potřeba dodat, že podobná programová prohlášení zaznívala od politiků v Mexiku již několik dekad před Peña Nietem a až vzdálená budoucnost ukáže, jaké změny se v PEMEXu a ropné politice Mexika skutečně udály.

2. Srovnání vybraných aspektů ropné politiky Mexika a Argentiny

V této kapitole jsou komparovány přístupy obou zemí k jejich ropným společnostem, potažmo ropné politice jejich země. Zkoumání se zaměřuje na dobu mezi lety 1945 – 2012, kdy je u obou zemí patrná změna ve směřování ropných společností z nařízení politických špiček. Státní ropné společnosti vznikly v Argentině i Mexiku v první polovině 20. století a svými výraznými finančními příspěvky do státních pokladen a rozvojovým potenciálem se okamžitě dostaly do popředí politického zájmu.

Hned zpočátku je nutné zmínit, že i přes značnou podobnost obou zemí v rozloze, ekonomickému potenciálu a výrazných ropných zásobách, jsou podmínky jejich těžby ovlivněny i mnoha dalšími faktory. Například ropná politika Mexika je historicky a i současně silně ovlivňována svým sousedstvím s USA. Ty jako největší světový spotřebitel a jeden předních producentů výrazně zasahovaly do mexického ropného sektoru a samotného PEMEXu. U Argentiny zase hrála roli větší blízkost levicových režimů v Latinské Americe.

Tato kapitola porovnává vztahy mezi změnami cen ropy a institucionální kvalitou státních struktur ve vztahu ke znárodnování/privatizaci v Argentině a Mexiku. První část přiblíží, jaké proběhly nejdůležitější změny ve vlastnictví státem vlastněných ropných společností. Další část se zaměří na vliv soudobých cen ropy a jeho dopad na změny ve vlastnictví, z důvodu menších, nebo větších zisků v tomto sektoru. Poté bude přiblížen vliv institucionální kvality, který určuje mantinely pro znárodnování/privatizování a ukazuje, v jaké „politické síle a kvalitě institucí“ tato změna proběhla.

3.1. Změny ropné politiky a vlastnických struktur ve státních ropných společnostech

Státní ropné společnosti YPF a PEMEX vznikly již před rokem 1945. Jejich zformování bylo výsledkem snah argentinských i mexických vlád o ovládnutí a konsolidaci rychle se rozvíjejícího ropného odvětví na jejich území. U obou zkoumaných zemí stály v počátcích jejich státních ropných společností spory se zahraničními ropnými subjekty operujícími na území Argentiny a Mexika.

YPF byla založena ve 20. letech dvacátého století a již od jejího vzniku se řešila otázka znárodnění majetku zahraničních společností v Argentině. Zpočátku jejího fungování nebyla dostatečná politická vůle pro nacionalizaci, ale již v polovině 30. let se začaly výrazně utlumovat zahraniční investice a YPF získala monopol na nová naleziště. Do roku 1945 společnost rostla rychlým tempem a zahraniční ropné společnosti v Argentině byly nuceny s ní spolupracovat při exploraci. Založení PEMEXu bylo naopak odvozeno od mexické revoluční ústavy z roku 1917. Tato ústava obsahovala článek 27., který definoval mexické přírodní bohatství jako majetek všech Mexičanů a výslovně zakazovala jeho převod a prodej na zahraniční subjekty. Od této ústavy se pak odvíjí celé fungování společnosti. Samotný PEMEX vznikl až po 20 letech od konce revoluce v roce 1938 a byl silně svázan s odbory. Ty již od začátku proklamovaly snahu o znárodnění celého ropného průmyslu v zemi. Zahraniční společnosti musely okamžitě opustit území Mexika a PEMEX získal výhradní kontrolu nad mexickým ropným průmyslem. Již začátek fungování společnosti je tak spojen s kompletní nacionalizací ropného odvětví v zemi, který měla na svědomí nově se rodící strana PRI. Počátky PEMEXu byly velmi výrazně ovlivněny bojkotem mexické ropy v zahraničí, jako odvetou za znárodnující kroky Mexika.

Po roce 1945 se v Argentině objevovaly hlasy pro úplnou nacionalizaci, nebo naopak privatizaci ropného sektoru. Tehdejší vláda prezidenta Peróna nebyla v této otázce jednotná a situace se „schizofrenizovala“, když se vláda snažila do země přilákat zahraniční investory, ale na druhé straně dala YPF monopol na dovoz ropy do Argentiny.

V roce 1955 pak Perónova administrativa podepisuje smlouvu se soukromou US společností, aby zmodernizovala technologické vybavení YPF. Tento krok ovšem sjednotil opozici, která se ujala vlády, zrušila kontrakt a předala YPF plnou kontrolu nad argentinským ropným průmyslem. YPF se tak snížila možnost zahraničního financování a společnost ekonomicky strádala. Změna přišla s novým prezidentem Frondzím. Ten povolil financování YPF zahraničním kapitálem a cizí ropné společnosti mohly navýšit svoji exploraci a těžbu v zemi. Na začátku 60. let se tak výrazně zlepšila finanční situace v argentinském ropném sektoru a YPF ztrojnásobila svou těžbu.

V Mexiku byla situace ve druhé polovině 40. let jasně nastavená ústavou a veškerou ropu na mexickém území kontrolovala společnost PEMEX. Kvůli svým finančním problémům ovšem byla nucena spolupracovat se zahraničními soukromými společnostmi, které na její pověření prováděly exploraci a výzkumné vrty. Mexická ropná produkce v 50. letech stoupala, ale samotná společnost se díky vysokým odvodům státu dostala do špatné finanční kondice. Jenom díky obrovským ropným nalezištím se PEMEXu dařilo držet stálou produkci i v druhé polovině 50. let, ale na investice do svého rozvoje či explorační již společnost neměla prostředky (Rangel 2011: 13 – 14). I následující vládní administrativy PRI potom pokračovaly v politice odmítání vstupu zahraničních subjektů do ropného sektoru.

Na rozdíl od stabilní politické situace v Mexiku, čelila Argentina v 60. letech vojenským převratům. Ten první v roce 1962 přinesl nové volby a k moci se dostali nacionalisté, kteří zrušili předchozí kontrakty YPF se zahraničními subjekty a s finanční kompenzací vyvlastnili majetek soukromých společností v ropném sektoru na území Argentiny. Další vojenský převrat zde proběhl v roce 1966. Nová vláda obrátila argentinský přístup a začala nabízet ropné koncese zahraničním subjektům. To trvalo až do roku 1970, kdy se k moci vrátili „perónisté“. V Mexiku měl PEMEX díky legislativním nařízením strany PRI dominanci nad ropným sektorem v 60. letech. Zahraniční společnosti s ním mohly maximálně omezeně spolupracovat na nových nalezištích.

První polovina 70. let přinesla nacionalistickou ropnou politiku v podání perónistické vlády v Argentíně. YPF opět získávala dominantní postavení na argentinském trhu, ale limitoval ji nedostatek financí. S dalším pučem v roce 1976 se moci ujal generál Videla a prosadil liberalismus a obrat v ropné politice. Část ropných nalezišť je převedena na národní ropné společnosti, které se okamžitě začaly spojovat se zahraničními partnery. Zahraničním partnerům se otevřela i samotná YPF, která nutně potřebovala finance k rozvoji. Na konci 70. let slavila tato strategie úspěchy a liberalizovaný ropný sektor vykazoval dobré výsledky. Ve stejném období slavila úspěch i mexická ropná politika. Zpočátku 70. let trpěl PEMEX stejně jako YPF nedostatkem financí, ale velmi rychle mu pomohla těžba v nových nalezištích a zlepšující se hospodářská situace. Mexická vláda čerpala z tohoto ropného boomu velké množství financí a neměla finanční motivaci k otevírání ropného trhu.

Po růstovém období argentinského i mexického ropného průmyslu v druhé polovině 70. let přišlo na začátku 80. let období ekonomické stagnace. Příjmy obou států se díky hospodářskému poklesu a ropnému šoku výrazně ztenčily a vlády byly nuceny přemýšlet o otevření svých ropných trhů. Pro YPF a PEMEX to znamenalo značné snížení jejich rozpočtů a hrozbu strukturálních změn. V Argentíně se vlády znovu chopili perónisté, kteří pod vlivem vysoké inflace přistoupili na privatizaci státních podniků, což se týkalo i ropného sektoru. Nový prezident Menem, povolil prodej ropných koncesí a poprvé v historii změnil statut YPF na veřejnou obchodní společnost (Ross 1994: 6). V případě PEMEXu nebyla 80. léta hospodářsky úspěšným obdobím. Mexiko se nedokázalo vymanit ze závislosti na ropných příjmech a vláda Miguela de la Madrid neprovedla potřebné reformy a ani nepovolila zahraniční investice. To se nezměnilo ani s nástupem nového prezidenta Gortariho. Ten sice zahájil privatizace státního majetku, ale nikoli v surovinové oblasti, protože se obával negativní odezvy obyvatelstva.

Po prodeji významného množství koncesí na těžbu Argentinské ropy se změnila i organizační struktura samotné YPF, která se v 90. letech podobala soukromým subjektům. Národní vláda si zachovala pouze 51 % akcií společnosti. Zbytek si mezi sebe rozdělily provinční vlády a soukromé

společnosti. Argentinský ropný průmysl se díky těmto krokům výrazně oživil a jeho finanční výsledky pomáhaly ekonomice celé země. Liberální politika přinášela ekonomický růst až do roku 1998, kdy se v Argentině projeví hluboké ekonomické problémy a zemi zasáhla inflace. Pro získání finančních prostředků přistoupila nová vláda prezidenta de la Rúy k radikálnímu opatření - prodeji státních akcií YPF španělské společnosti REPSOL. Ta získala kontrolu nad společností za velmi výhodných podmínek v důsledku nízké ceny ropy.

V Mexiku započaly za Gortariho vlády přístupová jednání do Severoamerické zóny volného obchodu (NAFTA). Do NAFTA vstoupila země v roce 1994. Při vstupu si Mexiko vyjednalo podmínky pro úplné nezahrnutí PEMEXu a ropné politiky do této dohody. Společnost si i nadále udržovala monopol na těžbu ropy v Mexiku. Částečně pouze otevřela petrochemické odvětví, ve kterém měl PEMEX vážné nedostatky, pro zahraniční společnosti. 90. léta tak proběhla ve znamení zachování dominance PEMEXu a jeho fungování bez významnějších liberalizačních reforem (Teichman 2004: 52 – 53).

Na začátku nového tisíciletí tak bylo možné pozorovat úplně odlišnou situaci v Argentině u YPF než u státního PEMEXu v Mexiku. YPF byla v soukromých rukou REPSOLu a samotná Argentina se hlavně zaměřovala na špatnou ekonomickou situaci. V Mexiku byl hlavním tématem odchod dlouhodobě vládnoucí PRI do opozice a její vystřídání prezidentem za stranu PAN, Vicente Foxem. Ten měl zpočátku velké plány na restrukturalizaci ropného sektoru, ale nebyl si natolik jist svou politickou pozicí, aby zasáhl do monopolního postavení PEMEXu. Ten až do ekonomického propadu 2008 – 2009 produkoval stabilní příjmy vládě a ta nebyla výrazněji nucena ke změnám. V souvislosti s ekonomickou krizí se nový mexický prezident Felipe Calderón pokusil o částečnou privatizaci PEMEXu a otevření ropného trhu zahraničním společnostem. Pro tento krok ovšem Calderón nenašel podporu mezi politiky a ani obyvatelstvem, takže byl i on návrh nucen stáhnout.

V Argentině mezitím vrcholila ekonomická krize, která v roce 2001 vedla ke svržení prezidenta de la Rúy. Výnosy zahraničních společností z argentinských ropných nalezišť byly v této době nejvyšší v historii. Země viděla možnost zmírnění ekonomické recese právě v těchto příjmech a přijala potřebnou legislativu pro zvýšení daní a zisků z ropy. V roce 2003 se Argentina začala ekonomicky vzpamatovávat a do velké míry za to vděčila výnosům z ropy, které byly narovnány ve prospěch státu. Tyto rozhodnutí již proběhly pod administrativou manželů Kirchnerových z peronistické strany, kteří se v roce 2003 a 2007 vystřídali v prezidentském křesle. Jejich administrativa podporovala kapitálový vstup soukromých zahraničních společností na argentinský trh a ropná produkce země stoupala. Zahraniční společnosti měly významný podíl na objevech nových ložisek „klasické“ i břidlicové ropy, která ukazovala velký ropný potenciál Argentiny. I přes tyto nálezy začala produkce v zemi klesat a Argentina byla nucena paliva dovážet.

Další prezidentské volby, v Argentině 2011 a v Mexiku 2012, výrazně ovlivnily budoucí směřování ropné politiky u obou zemí. V Argentině obhájila prezidentský post peronistická kandidátka Cristina Kirchner a mexickým prezidentem se po 12 letech stal prezidentem opět kandidát strany PRI, Enrique Peña Nieto. Argentina i Mexiko zažívali v této době nepříliš povedené ekonomické období a jedno z východisek viděli jejich noví představitelé ve změně vlastnických struktur státních ropných společností.

Kirchnerová, posílena o znárodnující zkušenosti blízkých levicových zemí Venezuely a Bolívie, se rozhodla pro privatizaci podílu REPSOLu v YPF. Důležitou skutečností ovšem bylo, že znárodnila pouze podíl této španělské společnosti a fungování dalších zahraničních subjektů příliš neovlivnila. Navíc se také nezměnil dřívější statut YPF, takže v ní stále zůstávaly menší zahraniční podíly a nové společnosti mohly dále vstupovat. Nemůžeme tak hovořit o nacionalizaci ropného sektoru, ale pouze o znárodnění majoritního podílu ve společnosti YPF.

Na rozdíl od argentinské vlády se Peña Nieto rozhodl pro částečnou privatizaci (liberalizaci) mexického ropného průmyslu. PEMEX měl nyní pravomoc na uzavírání těžebních, technologických, kapitálových a

exploračních dohod se zahraničními subjekty. Administrativa PRI ovšem stále trvala na dodržování litery mexické ústavy, tedy že mexické obyvatelstvo je jediným vlastníkem ropných zásob na území své země. Pro zahraniční společnosti to znamenalo možnost spolupráce s PEMEXem, ale i nadále platily restriktive v oblasti odkupu ropných nalezišť, území a vrtů.

3.1.1. Vliv cen ropy

Cena ropy může být jedním z vysvětlujících faktorů, proč se státy pokoušejí o znárodnění, či privatizaci národních ropných společností. Je zřejmé, že cenu ropy ovlivňuje velké množství faktorů jako je její kvalita, obtížnost získání (vytěžení), náklady na těžbu, množství zásob ropy, transport surovin, rafinační a jiné náklady. Tato práce nemá ambici postihnout všechny vstupy, které ovlivňují cenu ropy napříč regiony a zeměmi. Používá proto průměrnou cenu ropy v kalendářním roce, která je pro potřeby dlouhodobé analýzy dostačující (viz. příloha č. 4). Průměrná cena za rok neukazuje detailně ropné šoky v průběhu kalendářního roku, ale lépe vykresluje dlouhodobé trendy. Cena je počítána v US dolarech za barel ropy. Pro posouzení vlivu cen ropy je důležité sledovat také ropnou produkci sledovaných zemí (viz. přílohy č. 5 a 6), protože ta výrazně ovlivňuje jejich zisky.

Práce pozoruje zejména skokové roční změny cen ropy a několikaleté trendy nárůstu, či snížení cen. V kombinaci s reakcí politického aparátu ukazuje, zda změny v průměrné světové ceně ropy vedou k nacionalizačním, nebo privatizačním snahám. Zde je nutno dodat, že průměrná cena ropy přesně neodráží výnos, který za ni stát dostane. Dalšími faktory ovlivňujícími cenu ropy jsou také náklady na těžbu, rafinaci, transport, různá míra zdanění, politické dohody o cenách ropy a jiné. Významnou roli také může hrát vládní podpora industrializace a snaha o nízkou finální cenu pro obyvatele svého státu. Státní ropné společnosti tak mohou přicházet o část příjmů, které by v tržním prostředí získaly navíc.

Ve vývoji průměrné ceny ropy od roku 1945 lze vyčíst poměrně rigidní situaci až do 70. let. V době 1973 totiž trh s ropou zažil největší cenový šok ve svých dějinách. Do značné míry měla tento šok na svědomí politika skupiny OPEC. Ta záměrně snížila těžbu ropy a zároveň vyhlásila embargo na vývoz ropy do států podporujících Izrael během Jomkipurské války. Tomuto kroku předcházela snaha USA o snížení hodnoty dolaru, což vedlo ke zvýšení cen ropy, protože většina její produkce byla v této měně obchodována (Manzano, Monaldi 2008: 78).

Pro zjištění jak ceny ropy ovlivňují nacionalizační a privatizační snahy vlád u zkoumaných států Mexika a Argentiny je tedy potřeba sledovat změny ve vládní politice po roce 1973. V Argentině vládnul v této době Juan Perón, kterého po jeho smrti vystřídala v srpnu 1974 manželka Isabela. Ta hned po svém nástupu provedla nacionalizační zásah do ropného sektoru bez úmyslu nabídnout kompenzace. YPF ovšem v této době nebylo v situaci, kdy by samotná společnost dokázala efektivně spravovat ropný sektor v Argentině. Prezidentka Perónová se tak snažila vyjednávat se zahraničními společnostmi o nových smlouvách, ale nebyla úspěšná. U Mexika byla situace na počátku 70. let rozdílná. Mexiko totiž objevilo nová naleziště ropy a od roku 1972 zvyšovalo svoji produkci. Ropný sektor v zemi byl v této době pod plnou kontrolou státního PEMEXu a skokové zvýšení ceny ropy v důsledku ropného šoku v roce 1973 na tom nic nezměnilo. Naopak společnost dostávala více pobídek ke spolupráci a kapitálovému vstupu zahraničních společností, což si mohla díky dobré finanční situaci dovolit odmítat. PEMEX byl v dobré finanční i zdrojové kondici a jeho produkce po několik let konstantně rostla.

Další skokové zdražení průměrné ceny ropy se událo již na konci 70. let. V roce 1979 byla po Íránské revoluci vyvolána panika na ropném trhu a cena této komodity se zdvojnásobila. U mexického PEMEXu pokračovala příznivá ekonomická situace, která byla podpořena výrazným navýšením těžby ropy před rokem 1979. Společnost zůstávala pod silnou politickou kontrolou vlády PRI a svými dobrými hospodářskými výsledky výrazně podporovala ekonomický růst země. Další ropný šok ještě spíše posílil

důležitost PEMEXu pro Mexiko a společnost nadále zůstávala plně ve státních rukou.

To v Argentině proběhl další politický převrat, který dostal od moci peronisty. Moci se ujala vojenská junta, která ještě v roce 1978 přistoupila na privatizaci části ropných nalezišť soukromými národními společnostmi, které často spolupracovaly se zahraničními subjekty. Tento krok proběhl bez souvislosti s pozdějším ropným šokem. Díky násobnému zvýšení cen v roce 1979 a novým nalezištím, zde začala ropná produkce opět růst. Nedařilo se ovšem státní YPF, která trpěla finančními potížemi. YPF se tak snažila o spolupráci se zahraničními investory, ale kvůli nevýhodným legislativním nařízením se jí investice přilákat nepodařilo.

Po skokovém zdražení v letech 1979 – 1980 začala cena ropy pozvolně klesat. V polovině 80. let se dokonce dostala na méně než třetinovou hodnotu rekordních let. Pro Mexiko i Argentinu to znamenalo výrazné zmenšení příjmů státních pokladen. YPF i PEMEX se dostaly do nelichotivé finanční situace.

Nízká cena ropy vydržela až do roku 1990. V tomto roce se odehrálo krátkodobé zvýšení její ceny⁵⁶ v důsledku invaze Iráku do Kuvajtu a následné války v Perském zálivu. Pro PEMEX nemělo toto zdražení významnější vliv. Tehdejší prezident Salinas de Gortari se sice zaměřil na privatizaci státních podniků, ale ropného sektoru se to týkalo jen okrajově. Povoleny byly pouze soukromé investice v oblasti petrochemie, ale prodej koncesí na ropné vrty či kapitálový vstup zahraničních subjektů do PEMEXu byl stále zapovězen. U argentinského YPF byla situace zcela opačná.

V Argentině byla po krizových 80. letech vysoká poptávka po energetických reformách. K moci se dostal peronistický prezident Menem, který přehodnotil svůj dřívější odpor k privatizaci a provedl radikální reformy. V zemi zřídil volný trh se surovou ropou a zliberalizoval domácí obchodování. Na počátku 90. let v Argentině proběhl prodej ropných koncesí soukromým firmám a samotná YPF byla transformována na veřejnou

⁵⁶ Zde je důležité zmínit, že průměrná cena ropy byla v přepočtu na dnešní kurz 2,5 krát nižší než při druhém ropném šoku v roce 1980.

obchodní společnost. Rozprodala část svého majetku, jako rafinerie, továrny, čerpací stanice a ponechala si pouze nejziskovější sektory svého podnikání. Centrální vláda si v YPF ponechala 51 % kapitálu a zbytek si rozdělily argentinské provincie a soukromí investoři.

90. léta přinesla poměrně stabilní období cen ropy. Mírné zvýšení můžeme pozorovat až v roce 2000, kdy cena se ropy po několika slabých letech opět zvýšila. Na argentinský ropný sektor nemělo toto zvýšení výrazný vliv, protože výrazná změna vlastnické struktury, prodej majoritního podílu YPF španělskému REPSOLu, proběhla již několik měsíců před tímto růstem cen. Argentina byla nucena zprivatizovat svůj ropný sektor, kvůli hluboké hospodářské krizi, která ji postihla na začátku nového milénia. Mexiko nebylo v tomto období nuceno čelit podobně vážné hospodářské krizi jako Argentina a spíše řešilo odchod dlouhodobě vládnoucí PRI do opozice. Odcházející PRI již nechtěla dělat dlouho probírané kontroverzní změny ve vlastnické struktuře PEMEXu a rozhodnutí o budoucím směřování společnosti nechala na vládě PAN. Nový prezident Fox měl plány na reorganizaci ropného sektoru, ale nedisponoval reálnou silou k prosazení reformy PEMEXu. Společnost tak i nadále patřila výhradně státu.

Na začátku nového tisíciletí si ropa držela svoji konstantní hodnotu, což se začalo měnit v roce 2004. Od tohoto data její cena kvůli vysoké poptávce strmě rostla, až se v roce 2008 dostala na podobné hodnoty, jako byly při historicky nejvyšší ceně ropy v roce 1980. Pro Argentinu to znamenalo zvýšení příjmů do státního rozpočtu, které podpořila svými legislativními nařízeními na zvednutí cel a daní na ropnou produkci. V roce 2008 vláda motivována vysokou cenou ropy vytvořila nové pobídky pro zahraniční investice a uvolnila legislativu v oblasti explorační a vývozu ropy. Podobně jako u Argentiny rostly zisky z těžby ropy i v Mexiku. Ani vysoké ceny této komodity ovšem nedokázaly zakrýt klesající objem těžby v zemi. V roce 2008 tak přišel mexický prezident Calderón s návrhem na částečnou privatizaci PEMEXu a otevření ropného trhu pro zahraniční investory. Tento návrh byl ovšem po hlasitých protestech zamítnut a těžba ropy nadále klesala.

Výrazné změny v ropné politice obou zemí se uskutečnily v letech 2011 – 2013. Ropné ceny se v tomto období⁵⁷ dostaly na svoji historicky nejvyšší úroveň. Argentina v této době trpěla poklesem produkce ropy, což vláda dávala z velké části za vinu španělské společnosti REPSOL, které prodala majoritní podíl YPF. Levicová prezidentka Kirchnerová nutně potřebovala zvýšit příjmy země a znárodnění se jevilo jako ideální příležitost. Argentina již měla znárodnující zkušenost a navíc se mohla inspirovat nedávnými znárodněními ve Venezuele a Bolívii. V roce 2012 tak prezidentka přistupuje ke znárodnění podílu REPSOLu v YPF a vláda se opět ujímá kontroly nad společností.

Mexiko se v tomto období rozhodlo pro rozdílný přístup k ropnému sektoru. To bylo dáno dlouhodobě klesajícím objemem těžby dominantního PEMEXu a také návratem PRI do prezidentského křesla v roce 2012. Novým prezidentem se v tomto roce stal Enrique Peña Nieto, který si jako jeden ze svých předvolebních cílů stanovil liberalizaci ekonomiky a větší otevření ropného sektoru. Ten, krátce po svém nástupu do funkce, předložil legislativu umožňující PEMEXu těžební a explorační spolupráci se zahraničními společnostmi. Současně ovšem stále platilo ústavní článek, který zaručoval, že pouze obyvatelé země jsou vlastníky přírodního bohatství. Není tak možné hovořit o privatizaci ropného sektoru, ale pouze o částečném otevření pro participaci zahraničních a soukromých subjektů.

3.1.2. Vliv institucionální kvality

Institucionální kvalita u zkoumaných zemí může být jedním z určujících faktorů pro nacionalizaci či privatizaci ropného sektoru. Kvantifikování institucionální kvality probíhá na základě použití desagregovaného Polity IV. indexu. Ten obsahuje data o 161 zemích a je pravidelně aktualizován. Polity IV. index byl zvolen, protože na rozdíl od ostatních používaných indexů⁵⁸ je zaměřen zejména na politické instituce.

⁵⁷ Předtím byla cenově velmi slabá léta 2009 a 2010. Za tento propad cen ropy mohla světová finanční krize v kombinaci s přesyceností ropného trhu (Monaldi 2014).

⁵⁸ Například WGI a ICRG

Polity IV. index tak vyjadřuje, do jaké míry jsou režimy autokratické, nebo demokratické v jednotlivých letech a jaká omezení vlády existují v jednotlivých státech. Institucionální kvalita je měřena kombinací několika indexů – fragility, efektivity státní moci, legitimacy a dle typu režimu.

Pro určení, zda jsou režimy autokratické, nebo demokratické pomocí Polity IV, lze použít jeho index Polity. Ten, po odečtení autokratických hodnot od demokratických (na stupnici od -10 do +10 bodů), vyjadřuje míru jeho ne/demokratičnosti. Polity index je ovšem velmi zjednodušující, a proto ho lze použít pouze jako ukazatel trendu směřování země. Pro potřeby této práce jsou důležité indexy ukazující institucionální kvalitu země. Těmito indexy jsou otevřenost ve volbách, soutěživost ve volbách, otevřenost v exekutivě, exekutivní překážky pro opozici, pravidla účasti ve volbách a možnost konkurenceschopnosti ve volbách. Pomocí těchto indexů je nastíněna institucionální kvalita v jednotlivých letech a porovnána se změnou vlastnické struktury státních společností.

Pro zkoumání institucionální kvality slouží v zjednodušená tabulka s hodnotami jednotlivých indexů z Polity IV. datasetu (*příloha č. 10*). Tato tabulka obsahuje vybrané hodnoty institucionální kvality Mexika a Argentiny ve sledovaném období, tedy 1945 – 2012. Níže jsou tyto data interpretována.

Při bližším zkoumání zjistíme, že v prvních 10 letech sledovaného období, tedy 1945 – 1955 nebyly žádné výraznější změny v institucionální kvalitě obou zemí a ani ve vlastnických strukturách ropných společností PEMEX a YPF.

Výraznější změnu můžeme pozorovat u Argentiny mezi léty 1954 – 1957. V této době byl svržen prezident Perón a jedním z důvodů proč se tak stalo, byla částečná privatizace ropného sektoru. Společně se zestátnujícími kroky v ropném sektoru můžeme vidět výrazné změny, které přinesla nová administrativa do zkoumaných prvků institucionální kvality Argentiny. Zesílila zde soutěživost ve volbách, zmírnily se exekutivní překážky pro opozici. Největší posun je ovšem vidět u výrazného zeslábnutí autokratických tendencí v Argentině.

Mexiko má na začátku druhé poloviny 20. století velmi konzistentní ukazatele institucionální kvality. Tato neměnnost je dána dominantní a stabilní vládou jedné strany – PRI. Díky nepřítomnosti (a také potírání) nezávislých opozičních stran ukazuje index polity v těchto letech autokratickou vládu. I ostatní ukazatele představují toto období jako etapu, kde jsou kandidáti vybíráni stranou, účast ve volbách je restriktivní a téměř není možnost konkurovat hlavní straně ve volbách.

V Argentině v tomto období nelze hledat podobnou politickou stabilitu jako v Mexiku. V letech 1962 – 1963 proběhl v zemi převrat, kdy byl vojenským převratem svržen prezident Frondzi, který se snažil o částečnou privatizaci. Nahradila ho radikální stran UCRP, jejíž lídr Illia zrušil Frondziho kontrakty se zahraničními společnostmi a za pomoci nátlaku docílil přechodu většiny ropného sektoru pod YPF. Ta byla plně podřízena vládnoucí straně. Z pohledu polity IV. indexu neproběhla v době svržení Frondziho a nástupu Illii žádná změna ve sledovaných indexech institucionální kvality.

Další vynucenou změnou v argentinské politice byl vojenský převrat, který z prezidentského postu sesadil Illiu. Nahradil ho generál Juan Carlos Onganía. Ten prosazoval ekonomický liberalismus a povolil opět podepisovat množství ropných koncesí. YPF začala spolupracovat se soukromými společnostmi a ropná politika země byla více otevřená. V tomto období (1965 – 1966) je zřejmé, se politická situace vychýlila k autokracii. Změny se dotkly také institucionálních ukazatelů země, kdy je zřejmá větší uzavřenost voleb, větší exekutivní překážky pro opozici a faktická nemožnost účinné konkurence ve volbách.

Období 70. let přineslo změny v institucionální kvalitě u Mexika i Argentiny. V Argentině se po nacionalistické ropné politice Isabely Perónové dostal do popředí liberální přístup. Ten prosazovala vojenská junta vedená generálem Videlou, která se k moci dostala převratem v roce 1976. Spolu s nástupem vojenské junty se také výrazně změnily ukazatele institucionální kvality v Argentině. Snížila se volební otevřenost a exekutivní překážky pro opozici, fakticky se ztratila možnost konkurenceschopnosti ve volbách a účast ve volbách byla pro opozici obtížnější. Institucionální kvalita tak v tomto

období v Argentině značně klesla. Ve stejné době se v Mexiku dostal k moci prezident López Portillo. Ten kladl větší důraz na rozvoj PEMEXu, ovšem stále pod plnou státní kontrolou. Za jeho vlády neproběhly změny ve vlastnické struktuře státní ropné společnosti, ale mírně se zlepšila institucionální kvalita v zemi, kdy byla zmírněny pravidla účasti ve volbách a opozice v nich mohla být o něco více konkurenceschopná (pouze mírné změny, reálně neměla opozice příliš možností).

Další výrazná změna institucionální kvality v Argentině proběhla v roce 1983, kdy se k moci dostala civilní vláda. V této době se země demokratizovala, volby byly otevřenější pro opoziční strany, vymizela většina exekutivních překážek pro další strany a posílila se i konkurenčnost voleb. V dalším volebním období (od roku 1989) byl v Argentině zvolen prezidentem Carlos Menem. Ten přebíral zemi v ekonomické krizi a jeho receptem na její zvládnutí byla privatizace. Ta probíhala ve vysoké míře zejména v ropném prostoru. YPF rozprodala velkou část svých neefektivních částí a zvýšila svou nezávislost na vládě přeměnou na veřejnou obchodní společnost. Vláda také odsouhlasila prodej ropných koncesí soukromým a zahraničním subjektům. V této době se v institucionální rovině neudály výraznější změny, které by zachytil Polity IV. index.

Na konci 80. a začátku 90. let zůstával v Mexiku ropný monopol státnímu PEMEXu. V této době se pomalu začala vytrácet dominance jedné strany a její prezidenti de Gortari a Zedillo, tak byli nuceni postupně uvolňovat politická omezení, což vedlo k nárůstu demokratičnosti, menším exekutivním restrikcím vůči opozici a větší konkurenci ve volbách. Tyto faktory také ovlivnil vstup Mexika do ekonomické zóny NAFTA, jehož podmínkou byly některé demokratizační kroky.

V roce 1998 se značně zhoršila hospodářská a ekonomická situace Argentiny. Země čelila značným problémům s nezaměstnaností a inflací. Nová vláda pod vedením prezidenta de la Rúy se z důvodu hrozby bankrotu a tlaku IMF rozhodla pro privatizaci YPF. Ta byla prodána společnosti REPSOL za velmi nízkou cenu 15 mld. dolarů. V této době se však nezměnila

institucionální kvalita země a privatizace YPF byla zejména důsledkem ekonomické krize.

Na začátku roku 2000 ztratila v Mexiku strana PRI prezidentský post, který držela přes 70 let. Do prezidentského úřadu se dostal Vicente Fox ze strany PAN. V této době se v Mexiku stále častěji začaly ozývat hlasy pro částečnou privatizaci PEMEXu či vydání ropných koncesí. V této době však PEMEX generoval obrovské zisky a Fox tak nebyl nucen k výraznějším změnám. O ty se pokusil jeho nástupce Felipe Calderón, který ke konci svého prezidentského období podal návrh na částečnou privatizaci⁵⁹ PEMEXu. Tento návrh ovšem neprošel. Částečná umožnění prodeje koncesí a možnost spolupráce PEMEXu se zahraničními společnostmi dokázal prosadit až prezident Peña Nieto z PRI, který měl díky ekonomické stagnaci společnosti již větší podporu. Ve sledované době ovšem neproběhl žádný zřetelnější posun v institucionální kvalitě Mexika⁶⁰.

Po ekonomické krizi, která vyvrcholila v roce 2001, byl sesazen prezident de la Rúa. Poté krize začala odeznívat, na čemž měly velký vliv výnosy z ropy, které v reakci na krizi vláda výrazněji zdanila. Vlády se ujal Nestor Kirchner, který dále zvyšoval ropná cla a daně. Ve stejném duchu pokračovala vláda jeho manželky Cristiny. Ta navíc zavedla nové pobídky pro zahraniční společnosti a snažila se o zvýšení ropné produkce. Na Argentinu ovšem znovu dolehla nepříznivá ekonomická situace, která společně s klesajícím objemem produkce argentinské ropy přiměla C. Kirchnerovou k zestátnění podílu Repsolu v YPF. Ostatní společnosti si svůj menšinový podíl v YPF mohly ponechat. Kirchnerová tento krok odůvodnila nízkými investicemi REPSOLu do produkce ropy a ohrožením ekonomických a bezpečnostních (z energetického hlediska) zájmů země. Dle Polity IV. indexu zde v této době neproběhl znatelný institucionálně kvalitativní posun.

⁵⁹ Toto uvolnění ovšem nelze nazvat privatizací, neboť stále platil zákon o vlastnictví ropy v zemi mexickým obyvatelstvem.

⁶⁰ To může být dané také vysokou institucionální kvalitou, která se na této úrovni velmi těžko zvyšuje.

3.2. Výsledky komparace

Účelem této kapitoly je popsat faktory, které vedou k nacionalizaci, nebo privatizaci státních ropných společností a ropného bohatství na území Mexika a Argentiny ve sledovaném období a ověřit hypotézu, že *„znárodnění je pravděpodobné v dobách vysokých cen ropy a nízké domácí institucionální kvality“*.

U zkoumaných ropných společností – YPF a PEMEX, je nutné nejprve reflektovat pozadí jejich vzniku. YPF po svém vzniku získával dominanci v argentinském ropném sektoru jen velmi pozvolna. Tato snaha o dominanci byla motivována převážně politickými stranami a elitami země. Rozdílná situace byla v Mexiku, kde PEMEX vzniknul až v roce 1938, ale okamžitě získal monopol na mexickou ropu. Toto privilegium čerpal z mexické revoluční ústavy z roku 1917, která zakotvila, že ropa v Mexiku patří jeho obyvatelům. Vláda PRI, která svou legitimitu čerpala ve 20. století zejména z této ústavy, byla nucena tuto literu striktně dodržovat.

Z tohoto historického základu se odvíjí směřování ropných politik obou států. Mexiko bylo ve sledovaném období politicky velmi stabilní zemí, kde její institucionální kvalita pozvolna rostla. PEMEX byl velmi silně svázán s politickým a ekonomickým směřováním země a většina pokusů o jeho (i mírnou) privatizaci se setkala s většinovým odporem společnosti. I přes výrazné rozdíly v cenách ropy v jednotlivých dekádách zůstal PEMEX a ropná naleziště pevně v rukách mexické vlády. Jediný výraznější posun směrem k otevření ropné politiky země lze vidět až v roce 2012 při návratu vlády PRI. V této době už v mexické společnosti převládal většinový názor na nutnost částečné liberalizace a tato změna neměla spojitost s institucionální kvalitou a ani cena ropy neprokazovala výraznou změnu cenové hladiny.

V Argentině byla situace v politické stabilitě, institucionální kvalitě a ropné politice provázena mnohem více změnami než ve sledované době Mexiko. V roce 1955 zde byla v době zlepšující se institucionální kvality Perónem uskutečněna částečná privatizace, kterou ovšem neprovázely výrazné změny v cenách ropy. Rok 1962 poté přinesl vojenský převrat, který

znamenal nacionalizaci ropného sektoru v zemi, ale institucionální kvalita zůstávala konstantní. To už ovšem neplatilo v roce 1966 za vlády generála Onganía, kdy se výrazněji snížila institucionální kvalita země. Onganía částečně zprivatizoval ropný sektor, což odůvodňoval ekonomickou stagnací země. Následující 70. léta v Argentině přinesly výrazné změny v ropné politice. Nejprve proběhla částečná nacionalizace ropného sektoru v podání Isabely Perónové. Ta tak reagovala na nízké ceny ropy a snižující se výnosy země z této komodity. Později však přišla liberalizace ekonomiky a mírná privatizace ropného sektoru, uskutečněná generálem Videlou. Tato privatizace proběhla ve zvyšujících se cenách ropy a přinesla zemi krátkodobou prosperitu. Další vláda zastavila vydávání nových koncesí a ponechávala si rozhodující vliv v YPF. V roce 1983 se moci ujaly civilní vlády a výrazně se zlepšila institucionální kvalita země. Ovšem tyto vlády nedokázaly účinně řídit ropnou politiku a vypořádat se s ropným šokem v 80. letech. K moci se na konci 80. let vrací Menem a prosazuje liberalizaci ekonomiky a částečnou privatizaci ropného sektoru, která v 90. letech dobře funguje. Po dalším ropném šoku se v roce 1998 mění vláda a moci se ujímá administrativa prezidenta de la Rúy a současně také stoupá institucionální kvalita země. Vzápětí pak probíhá masivní privatizace ropného sektoru prodejem většinového podílu YPF španělské společnosti REPSOL. V této době byla cena ropy nejnižší za několik posledních desetiletí. Při „uzdravování“ argentinské ekonomiky se moci ujali manželé Kirchnerovi. Ti nejprve pobízeli zahraniční společnosti ke vstupu na mexické území, ale po pokračujícím snižování ropné produkce země (a s tím souvisejícím poklesem zisků Argentiny) se na konci roku 2011 Crisitina Kirchnerová odhodlala k zestátnění majoritního podílu společnosti REPSOL v YPF. V této době měla Argentina již dlouhodobě stabilně vysokou institucionální kvalitu.

Z přehledu výše uvedeného stručného historického exkurzu do politické a ropné historie Mexika a Argentiny je zřejmé, že v případě těchto dvou zemí **nelze potvrdit** hypotézu: „*znárodnění je pravděpodobné v dobách vysokých cen ropy a nízké domácí institucionální kvality*“.

Práce si současně dala za cíl odpovědět na tyto výzkumné otázky:

1. *Měly Argentina a Mexiko tendenci privatizovat, nebo nacionalizovat ropné zdroje v případě změny vládnoucích elit?*
2. *Mohla míra demokracie ve sledovaných zemích ovlivnit autonomii státních ropných společností?*

U první otázky je v případě Mexika odpověď velmi jednoduchá – privatizace, nebo nacionalizace ropných zdrojů neprobíhala během změny vládnoucích elit. Mexické ropná politika byla ve sledovaném období téměř výlučně pod taktovkou mexické vlády. To se nezměnilo ani po nástupu opoziční strany PAN do prezidentského úřadu v roce 2000. Jediné výraznější otevření lze zaznamenat až s návratem strany PRI do prezidentského křesla v roce 2012. Prezident Peña Nieto prosadil mírnou privatizaci ropného sektoru a povolil více zahraničních investic v zemi. I nadále ovšem zůstávají mexické nerostné zdroje majetkem obyvatel státu. V případě Argentiny byla situace odlišná. V Argentině byla v letech 1945 – 2012 mnohem nestabilnější politická situace a docházelo zde často ke změnám vlád a vojenským převratům. Ropný sektor hrál důležitou roli pro každou vládu, protože generoval významnou část rozpočtu země. Se změnami vlád často také docházelo k privatizaci (např. za Peróna, Ongoníi, Videly, Menema, de la Rúy) a nacionalizaci (např. za Illii, Isabely Perónové a Kristiny Kirchnerové). Na případu Argentiny ve zkoumaném období tak lze potvrdit tendenci ke změnám v ropné politice v době výměny vládnoucích elit.

Na druhou výzkumnou otázku také u Mexika nelze odpovědět kladně. Dle indexu polity (příloha č. 10) se v Mexiku od roku 1945 demokratičnost postupně zvedala a po tom, co PRI ztratila prezidentský post, bylo zřejmé, že země je institucionalizovanou demokracií. Podobný vývoj lze vidět i u státního PEMEXu. Ten se z velmi silné státní kontroly snažil postupně vymanit, ale kvůli jeho ekonomické důležitosti se mu to nepodařilo. Pro jednotlivé vlády byl totiž PEMEX jedním z největších zdrojů příjmu, a proto se ho vlády (zejména PRI) snažily využívat ke svému prospěchu a vytvářely zde klientelistické struktury. V Argentině se index polity nevyvíjel podobně stabilně jako v Mexiku. Kvůli střídání civilních a vojenských vlád zde můžeme pozorovat skokové změny směrem k autokratickému, či

demokratickému směřování země. Samotná YPF ovšem zůstávala dlouhou dobu ovládaná politiky nebo jimi dosazenými pracovníky. Největší autonomie dosáhla YPF na počátku 90. let pod vedením ředitele Estenssora. Argentina se v této době snažila vzpamatovat z předchozí nelichotivé hospodářské situace a v rámci protržního přístupu nechala YPF vést odborníky. V této době byla již země z pohledu indexu polity demokratická již více než 8 let. Nelze tak přisuzovat spojitost mezi demokratičností a mírou autonomie YPF.

Závěr

Tato diplomová práce s názvem Komparace přístupu k ropné politice na případech Argentiny a Mexika si kladla za cíl zodpovědět, jaké jsou přístupy vlád k ropné politice v období 1945 až 2012 v Mexiku a Argentině a ověřit, zda je znárodnění pravděpodobné v době vysokých cen ropy a nízké domácí institucionální kvality.

Další motivací pro vytvoření této práce byla snaha o sumarizaci ropného vývoje u dvou latinskoamerických významných exportérů ropy a zároveň popsání trendů, které vedou privatizaci, či nacionalizaci ropné politiky. Tématu znárodnění a změně vlastnických struktur je v současné literatuře věnován poměrně velký prostor, ale dle dostupných informací není příliš pozornosti zaměřeno na komparaci přístupů u jednotlivých zemí. Tento směr je ovšem nezbytný pro identifikaci faktorů a kvantifikování jejich důležitosti, které v jedné zemi obrací dosavadní vývoj ropné politiky a v další posiluje stávající tendence.

V úvodní části této práce došlo k teoretickému zarámování problematiky nacionalizace, privatizace a státních ropných společností, které byly představeny na základě relevantní literatury. Teoretický rámec poskytl vysvětlení problematiky a zároveň představil argumenty a pozitiva i negativa pro změnu vlastnické struktury státních společností a státních ropných zdrojů. Po představení možností ve směřování výzkumu státních ropných politik byla vybrána hypotéza, představená Paashou Mahdavam (2011), o pravděpodobnosti znárodnění v době vysokých cen ropy a nízké institucionální kvality země. Tato hypotéza poté byla ověřena na případech zkoumaných států ve třetí kapitole této práce.

Ve druhé kapitole práce byly popsány nejzásadnější momenty politického a ropného vývoje v Mexiku a Argentině. Důraz zde byl kladen na snahu zachytit množství různých příčin, které vedly v jednotlivých dekadách ke změnám v přístupu vlád k ropné politice sledovaných zemí.

Závěrečná komparativní část přinesla nejprve srovnání vývoje státních ropných společností a jejich odlišnost u obou zemí. Dále zde došlo ke komparaci vývoje s ohledem na cenu ropy a institucionální kvalitu země

v jednotlivých letech a dekadách. Tato komparace odhalila velmi rozdílný vývoj ropné politiky Mexika a Argentiny. Ten ovlivnila historická tradice, stabilita vlád a politická situace v těchto dvou zemích. Mexická ropná politika byla determinována stabilitou vládní politiky a historickým zakotvením surovin ve své revoluční ústavě. To znamená, že se směřování mexické ropné politiky neodvíjelo od institucionální kvality země a ani od kolísajících cen ropy, které zemi skrze ekonomiku silně ovlivňovaly. V Argentině naopak probíhaly časté změny vlád, institucionální kvality a vlastnictví ropných zásob na území státu. Argentina prodělala několik vojenských převratů i poklidných vítězství opozice, při kterých kolísala i její institucionální kvalita. Privatizace a nacionalizace ropného bohatství byla většinou motivována krátkodobým ekonomickým ziskem nové vlády a často nebyla primární motivace v měnících se cenách ropy.

Z výše popsaných zjištění lze vyvrátit platnost hypotézy o znárodnování v době vysokých cen ropy a nízké institucionální kvalitě země v Mexiku a Argentině. Práce si také stanovila odpovědět na dvě výzkumné otázky:

1. Měly Argentina a Mexiko tendenci privatizovat, nebo nacionalizovat ropné zdroje v případě změny vládnoucích elit?

Na základě našich zjištění z empirické části práce, lze říci, že v Mexiku tato tendence ve sledovaném období nebyla a vlády si kvůli veřejnému mínění nemohly dovolit privatizovat ropný sektor. U Argentiny byla situace odlišná a nové vládnoucí elity se ve většině případů snažily o zvýšení zisků z ropy, kterých dosahovaly privatizací, či naopak nacionalizací.

2. Mohla míra demokracie ve sledovaných zemích ovlivnit autonomii státních ropných společností?

Dle komparace míry demokracie z Polity indexu a (ne)autonomie státních ropných společností, lze jednoznačně říci, že zde nebyl znatelný vliv mezi těmito dvěma faktory. V Mexiku se i přes zvyšující úroveň míry demokracie nepovedlo odstranit silný politický vliv vládních stran (zejména PRI) na fungování společnosti PEMEX. Naopak si zde vládní strany

budovaly silné klientelistické struktury. V Argentině byly oproti Mexiku patrné výrazné výkyvy v míře demokracie. To bylo dáno častými změnami ve vedení země, které neproběhly vždy demokraticky. Všechny vlády se však snažily posílit svou moc prostřednictvím ovládnutí státní YPF a rozhodováním o ropné politice země. YPF tak neměla výraznější autonomii pod téměř žádnou vládou ve sledovaném období.

Jak je zřejmé z popisu výše, za změnami směru ropné politiky zkoumaných zemí pravděpodobně stojí jiné faktory. Další výzkumy by tak mohly směřovat cestou ověření, zda za privatizačními snahami státních ropných zdrojů není nedostatek finančních zdrojů ze strany státu na potřebné vybavení a další investice do ropného sektoru. Podobně by mohli výzkumníci zkoumat vliv doby vlády u moci a změny vlastnické struktury v ropném odvětví a zajímavé by bylo ověřit hypotézu, zda „vlády častěji přistupují ke znárodnění/privatizaci v prvních letech po svém nástupu k moci“.

Možné zkreslení výsledků této práce mohlo způsobit použití Polity IV. indexu na popis institucionální kvality a míry demokracie v zemi. Tento index je vytvářen každoročně, takže dovede rychle zachytit změny v institucionální kvalitě a míře demokracie, ovšem kvůli svému širokému rozsahu změny pouze kvantifikuje a výrazněji je nepopíše. Další směry bádání by tak mohly směřovat k výzkumu prostřednictvím jiného indexu nebo provedením kvalitativní analýzy daných zemí.

Zdroje:

Aslaksen, Sandy. 2010. Oil and democracy: More than a cross-country correlation? *Journal of Peace Research*, no 47. s 421–431.

Bazdresch, Carlos a Levy, Santiago. 1991. *Populism and Economic Policy in Mexico, 1970–1982*. In *The Macroeconomics of Populism in Latin America*. University of Chicago Press. 367 s.

Berrios, R. a Marak, A. a Morgenstern, S. 2011. Explaining hydrocarbon nationalization in latin america: Economics and political ideology. *Review of International Political Economy*, no 18 s. 673–697.

Bortolotti, Bernardo a Fantini, Marcella a Siniscalco, Domenico. 2003. *Privatisation around the world: evidence from panel data*. *Journal of Public Economics*, no 88. s. 305 – 332.

Bremmer, I. a Johnston, R. 2009. *The rise and fall of resource nationalism*. *Survival*, 51(2). s. 149 – 158.

Brown, C. Johnatan. 2010. *A Brief History of Argentina*. New York: Facts on File. 2 vydání. 369 s.

Castañeda, Jorge. 2006. Latin America's Left Turn, *Foreign Affairs*, May/June.

Díaz, Bartlett, Manuel a kol. 2008. *El petróleo y Pemex: Despojo a la Nación*. México, D. F., 2 vydání. 190 s.

Dunning, Thad. 2008. *Crude Democracy. Natural Resource Wealth and Political Regimes*. Cambridge: Cambridge University Press, 2008. 327 s.

Dunning, Thad. 2010. Endogenous Oil Rents. *Comparative Political Studies* 43. no. 3. s. 379 – 410.

Ellner, Steve. 2003. “The Contrasting Variants of the Populism of Hugo Chávez and Alberto Fujimori.” *Journal of Latin American Studies* 35, no. 1. s. 139–62.

Flores-Macías, José, Francisco. 2010. *Explaining the Behavior of State-Owned Enterprises: Mexico's Pemex in Comparative Perspective*. Massachusetts Institute of Technology.

Gavin, Michael. 1990. *The Mexican Oil Boom: 1977 – 1985*. Working Paper: Series 314. In: *Trade Shocks in Developing Countries*, Oxford University Press.

Hertog, Stephen. 2010. *Defying the Resource Curse: Explaining Successful State-Owned Enterprises in Rentier States*. *World Politics*, Vol. 62, no. 2, 2010, s. 261-301

Chang, R. a Hevia, C. a Loayza, N. 2010. *Privatization and Nationalization Cycles*. NBER Working Paper.

Luciani, Giacomo a Beblawi, Hazel. 1990. *The Arab State. Allocation vs. Production: Theoretical Framework*. University of California Press. California. s. 65 – 76.

Luong, P., J., a Weinthal, E. 2010. *Oil Is Not a Curse: Ownership Structure and Institutions in Soviet Successor States*. New York: Cambridge University Press.

Karl, Terry Lynn. 1986. "Petroleum and Political Pacts." In Guillermo O'Donnell, Philippe Schmitter, and Laurence Whitehead, eds., *Transitions from Authoritarian Rule*. Baltimore: Johns Hopkins University Press.

Kobrin, S. J. 1985. *Diffusion as an explanation of oil nationalization: Or the domino effect rides again*. *Journal of Conflict Resolution*, 29:3 - 33.

Mahdavi, Paasha. 2014. Why do leaders nationalize the oil industry? The politics of resource expropriation. *Energy Policy*. vol. 75, Prosinec 2014, 228 – 243.

Manzano, O. a Monaldi, F. 2009. The political economy of oil production in latin america. *Economia*, 9:59–98.

Mares, R., David. 2010. *Resource Nationalism and Energy Security In Latin America: Implications for Global Oil Supplies*. Working paper in Baker Institute Research Project.

Marshall, G., Monty a Cole, R., Benjamin. 2015. *Global Report 2014: Conflict, Governant and State fragility*. Center for Systematic Peace.

Megginson, William L. 2005. *The Financial Economics of Privatization*. New York: Oxford University Press.

Pirog, Robert. 2007. *The Role of National Oil Companies in the International Oil Market*. Report for Members and Committees of United States Congress.

Rangel, Erik. 2000. *An Evalution of Mexico's Declining Oil Production and Waning Petroleum Reserves*. Arizona: Naval Postgraduate School.

Ross, M. L. 2012. *The Oil Curse: How Petroleum Wealth Shapes the Development of Nations*. Princeton, N.J.: Princeton University Press.

Sarbu, Bianca. 2014. *Ownership and Control of Oil: Explaining policy choices Gross producing countries*. New York: Routledge.

Scheimberg, Sebastian. 2008. *The Performance of Argentinean Oil Industry over a Century*. Working Paper. Instituto Superior de Estudios de Administracion (IESA), Caracas.

Solberg, C. E. 1979. *Oil and Nationalism in Argentina: A History*. Stanford University Press.

Stevens, P. 2008. Resource nationalism and the role of national oil companies in the middle east: History and prospects. *Journal of World Energy Law and Business*, 1(1).

Tsafos, E., Nikos. 2007. Big Oil and Big Talk: Resource Populism in International Politics. *SAIS Review* vol. XXVII. č. 1: 147 – 157.

Victor, D. G. 2013. National oil companies and the future of the oil industry. *Annual Review of Resource Economics*, 5. 445–462.

Victor, D. G., Hults, D., and Thurber, M. C., editors. 2012. *Oil and Governance: State-owned Enterprises and the World Energy Supply*. Cambridge, UK: Cambridge University Press.

Vivoda, V. 2009. *Resource nationalism, bargaining and international oil companies: Challenges and change in the new millennium*. *New Political Economy*, 14(4). 517–534.

Warshaw, C. 2012. *The political economy of expropriation and privatization of national oil companies*. In Victor, D. G., Thurber, M. C., and Hults, D., editors, *Oil and Governance: State-owned Enterprises and the World Energy Supply*. Cambridge: Cambridge University Press. 35 – 61.

Waterbury, John. 1993. *Exposed to Innumerable Delusions: Public Enterprise and State Power in Egypt, India, Mexico, and Turkey*. Cambridge: Cambridge University Press.

Weyland, Kurt. 2001. “Clarifying a Contested Concept: Populism in the Study of Latin American Politics.” *Comparative Politics* 34, no. 1: 1–22.

Wolf, C. (2009). *Does ownership matter? the performance and efficiency of state oil vs. private oil (1987-2006)*. *Energy Policy*, 37(7):2642 – 2652.

Internetové zdroje

Duncan, C., Richard. C. 2006. *The Olduvai Theory: Energy, Population, and Industrial Civilization*. In: *The Social Contract*. Dostupné zde: <http://www.thesocialcontract.com/pdf/sixteen-two/xvi-2-93.pdf> (3.7.2015)

Guriev, Sergei, Anton Kolotilin, and Konstantin Sonin. 2009. *Determinants of Expropriation in the Oil Sector: A Theory and Evidence from Panel Data*. Dostupné zde: <http://ssrn.com/abstract=1103019> (24.5.2014)

Latinobarómetro Database. 2008. Dostupné zde: www.latinobarometro.org

Mahdavi, Paasha. (2014, February). Extortion in the oil states: How nationalization increases corruption. Unpublished paper. Dostupné zde: http://paasha.bol.ucla.edu/chapter4_NOCcorruption.pdf (6.7.2015)

Palacios, Luisa. 2002. *The Petroleum Sector in Latin America: Reforming the Crown Jewels*. Les Etudes du CERI. Dostupné zde: <http://www.sciencespo.fr/ceri/sites/sciencespo.fr/ceri/files/etude88.pdf> (15.6.2015)

Ross, E., Christopher. 1994. *Recreating the Argentine National Oil Company: A Paradigm for Privatization*. Prism. Issue 2. Dostupné zde: http://www.adlittle.com/downloads/tx_adlprism/1994_q2_12-19.pdf (10.6.2015)

Seelke, Ribando, Clare a kol. 2015. Mexico's Oil and Gas Sector: Background, Reform Efforts, and Implications for the United States. Congressional Research Service. Dostupné zde: <https://www.fas.org/sgp/crs/row/R43313.pdf> (12.10.2015)

Weinstein, L., Bernard. 2012. *In Wake of YPF Seizure, Is Argentina a Good Investment?* George W. Bush Institute. Dostupné zde: <http://www.bushcenter.org/blog/2013/02/13/argentina-jeopardizes-its-own-growth> (6.6.2015)

Přílohy

Příloha č. 1

Křivka růstu cen ropy a nacionalizace ve světě mezi lety 1960 a 2006.

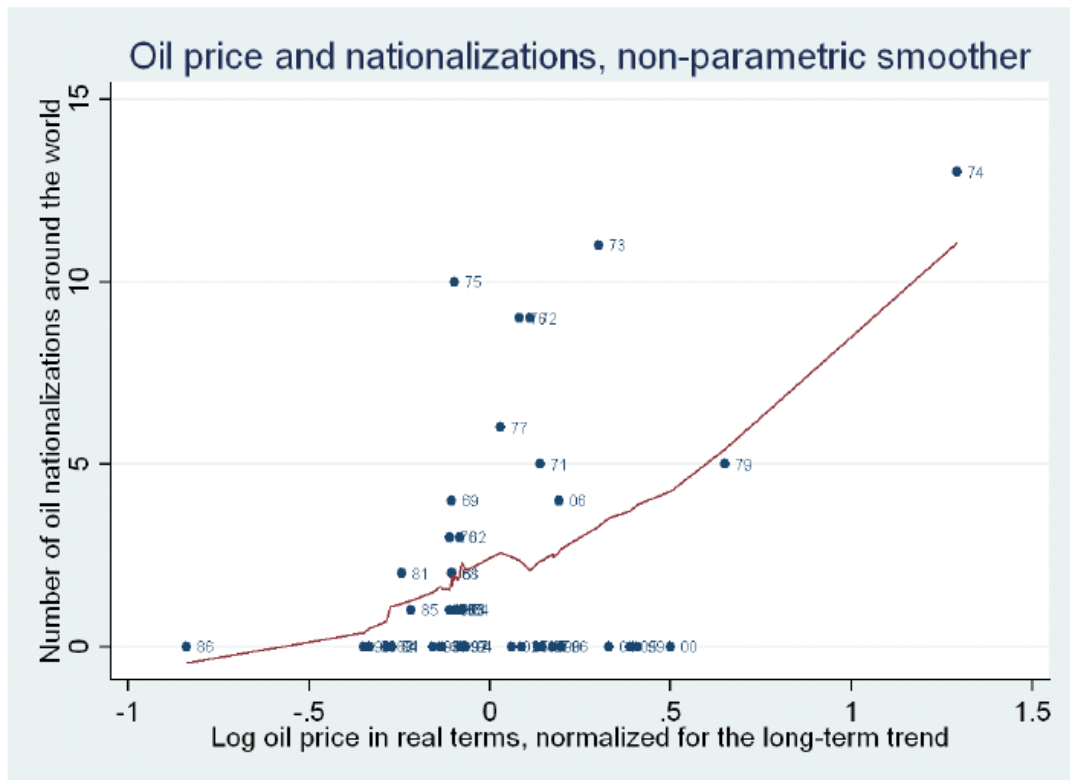


Figure 1: Oil price (in real terms) and number of nationalizations in the oil industry around the world in 1960-2006. For each year, we estimate the oil price's trend for the previous 50 years and plot the deviation from the trend.

Zdroj: Guriev, Sergei, Anton Kolotilin, and Konstantin Sonin. 2009. *Determinants of Expropriation in the Oil Sector: A Theory and Evidence from Panel Data*. Strana 3.

Populismus a kontrola centrální administrativy státních ropných společností

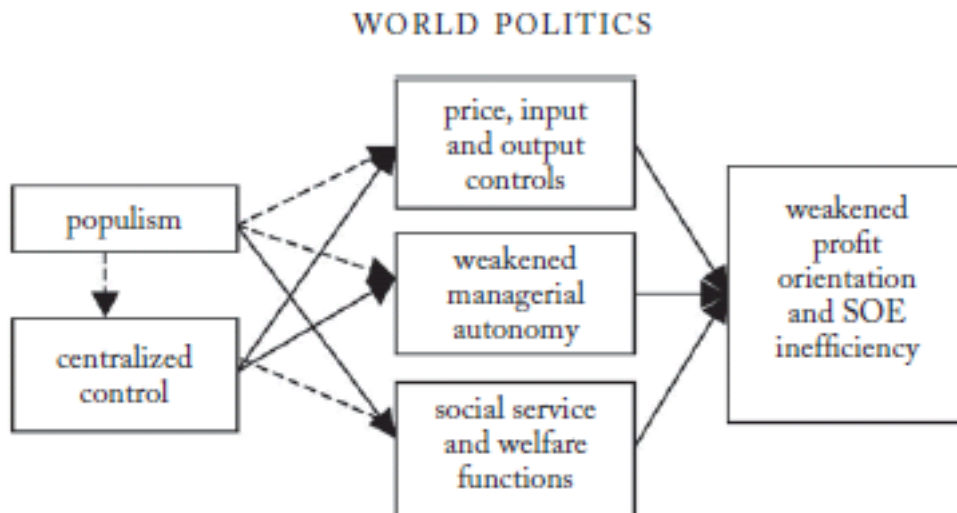


FIGURE 2
POPULISM AND CENTRAL ADMINISTRATIVE CONTROL OF SOEs

Zdroj: Hertog, Stephen. 2010. *Defying the Resource Curse: Explaining Successful State-Owned Enterprises in Rentier States*. World Politics, Vol. 62, no. 2, 2010. Strana 280.

Příloha č. 3

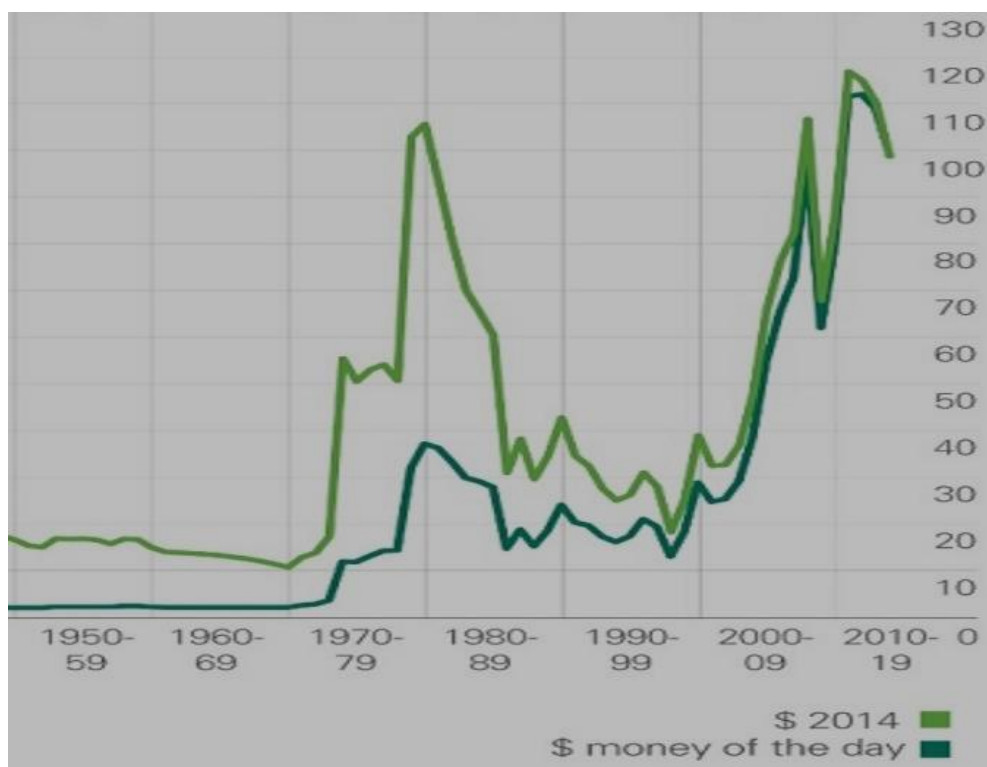
Nacionalizace ropných společností v letech 1960 až 2006

List of oil nationalizations in 1960-2006.			
1962 Algeria	1974 Ecuador	1972 Kuwait	1972 Qatar
1967 Algeria	1976 Ecuador	1973 Kuwait	1974 Qatar
1970 Algeria	1977 Ecuador	1974 Kuwait	1976 Qatar
1971 Algeria	1979 Ecuador	1975 Kuwait	1977 Qatar
1974 Algeria	2006 Ecuador	1977 Kuwait	2006 Russian Federation
1976 Algeria	1961 Egypt	1969 Libya	1972 Saudi Arabia
1976 Angola	1962 Egypt	1970 Libya	1974 Saudi Arabia
1977 Angola	1964 Egypt	1971 Libya	1975 Saudi Arabia
1978 Angola	1975 Ethiopia	1972 Libya	1976 Sudan
1963 Argentina	1973 Gabon	1973 Libya	1969 Trinidad and Tobago
1974 Bahrain	1976 Gabon	1974 Libya	1974 Trinidad and Tobago
1977 Bahrain	1974 Ghana	1973 Malaysia	1979 Trinidad and Tobago
1979 Bahrain	1976 Guyana	1975 Morocco	1981 Trinidad and Tobago
1975 Bangladesh	1975 India	1976 Mozambique	1970 Uganda
1969 Bolivia	1981 India	1973 Nepal	1971 United Arab Emirates
2006 Bolivia	1960 Indonesia	1971 Nigeria	1972 United Arab Emirates
1962 Burma	1965 Indonesia	1973 Nigeria	1973 United Arab Emirates
1968 Cambodia	1973 Iran	1974 Nigeria	1974 United Arab Emirates
2006 Chad	1979 Iran	1976 Nigeria	1975 United Arab Emirates
1972 Colombia	1961 Iraq	1979 Nigeria	1971 Venezuela
1974 Congo-Brazzavile	1972 Iraq	1972 Oman	1975 Venezuela
1975 Congo-Brazzavile	1973 Iraq	1974 Pakistan	2006 Venezuela
1969 Ecuador	1975 Iraq	1968 Peru	1969 Yemen
1972 Ecuador	1977 Iraq	1985 Peru	1980 Zambia
1973 Ecuador		1973 Philippines	

Zdroj: Guriev, Sergei, Anton Kolotilin, and Konstantin Sonin. 2009. *Determinants of Expropriation in the Oil Sector: A Theory and Evidence from Panel Data*. Strana 28.

Příloha č. 4

Křivka vývoje světové ceny ropy od roku 1945 do 2013 v USD \$



Zdroj: BP. 2014. Statistical Review of World Energy. Dostupné zde:
<http://www.bp.com/en/global/corporate/energy-economics/statistical-review-of-world-energy/oil-review-by-energy-type/oil-prices.html>
(8.7.2015)

Příloha č. 5

Vývoj průměrné světové ceny ropy od roku 1945 do 2013 v USD \$

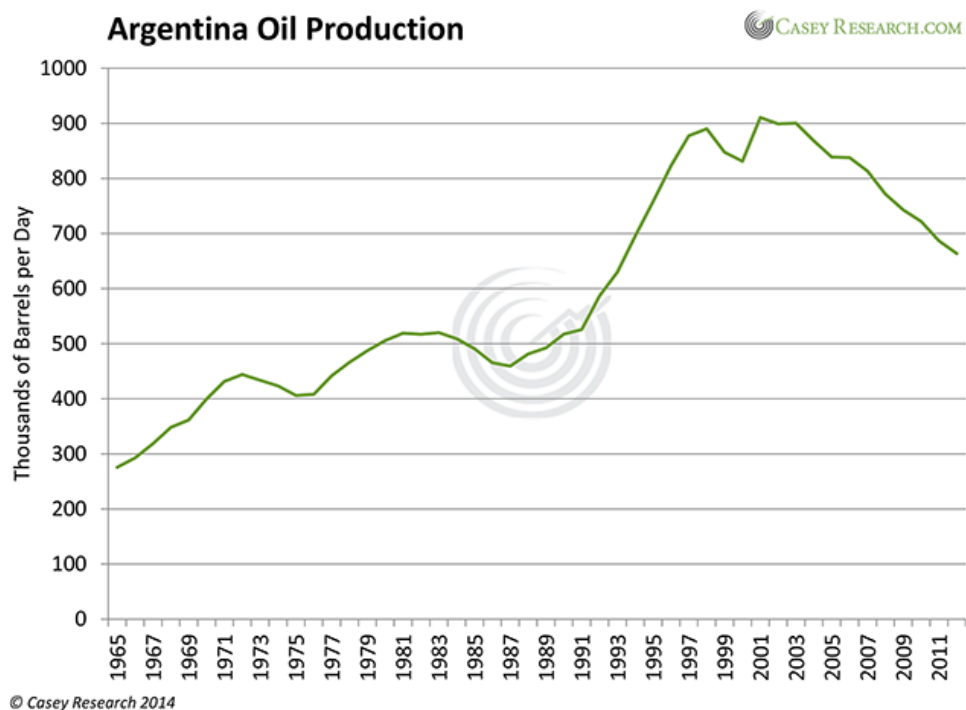
Rok	Cena v USD	Přepočet na dnešní hodnotu v USD
1945	1.5	13.58
1946	1.12	13.35
1947	1.90	19.80
1948	1.99	19.24
1949	1.78	17.39
1950	1.71	16.54
1951	1.71	15.32
1952	1.71	15.00
1953	1.93	16.79
1954	1.93	16.71
1955	1.93	16.78
1956	1.93	16.54
1957	1.90	15.71
1958	2.8	16.75
1959	2.8	16.61
1960	1.90	14.93
1961	1.80	14.1
1962	1.80	13.85
1963	1.80	13.69
1964	1.80	13.50
1965	1.80	13.28
1966	1.80	12.92
1967	1.80	12.55
1968	1.80	12.5
1969	1.80	11.43
1970	1.80	10.79
1971	2.24	12.87
1972	2.48	13.81
1973	3.29	17.25
1974	11.58	54.74
1975	11.53	49.93
1976	12.80	52.39
1977	13.92	53.47
1978	14.2	50.09
1979	31.61	101.43

Rok	Cena v USD	Přepočet na dnešní hodnotu v USD
1980	36.83	104.12
1981	35.93	92.08
1982	32.97	79.59
1983	29.55	69.12
1984	28.78	64.53
1985	27.56	59.67
1986	14.43	30.67
1987	18.44	37.80
1988	14.92	29.39
1989	18.23	34.24
1990	23.73	42.29
1991	20.00	34.21
1992	19.32	32.08
1993	16.97	27.36
1994	15.82	24.86
1995	17.2	26.1
1996	20.67	30.69
1997	19.9	27.71
1998	12.72	18.17
1999	17.97	25.13
2000	28.50	38.55
2001	24.44	32.15
2002	25.2	32.40
2003	28.83	36.50
2004	38.27	47.19
2005	54.52	65.03
2006	65.14	75.28
2007	72.39	81.33
2008	97.26	105.23
2009	61.67	66.97
2010	79.50	84.93
2011	111.26	115.22
2012	111.67	113.31
2013	108.66	108.66

Zdroj: BP. 2014. Statistical Review of World Energy. Dostupné zde: <http://www.bp.com/en/global/corporate/energy-economics/statistical-review-of-world-energy/oil-review-by-energy-type/oil-prices.html> (8.7.2015)

Příloha č. 6

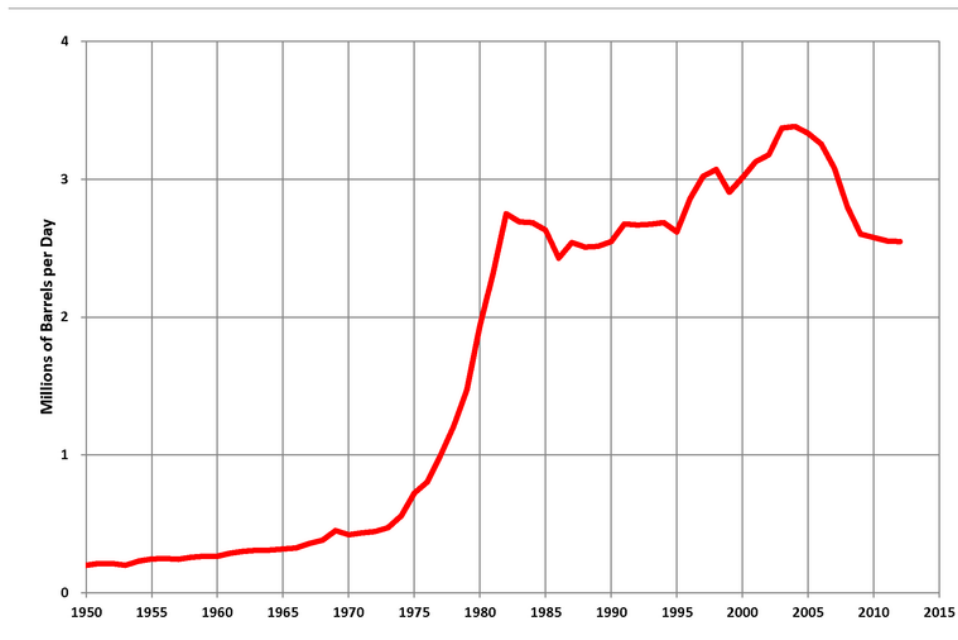
Argentinská ropná produkce v období 1965 až 2012



Zdroj: Casey Research. 2014. A Safe Way to Play the Vaca Muerta.
Dostupné zde: <https://www.caseyresearch.com/articles/a-safe-way-to-play-the-vaca-muerta> (10.10.2015)

Příloha č. 7

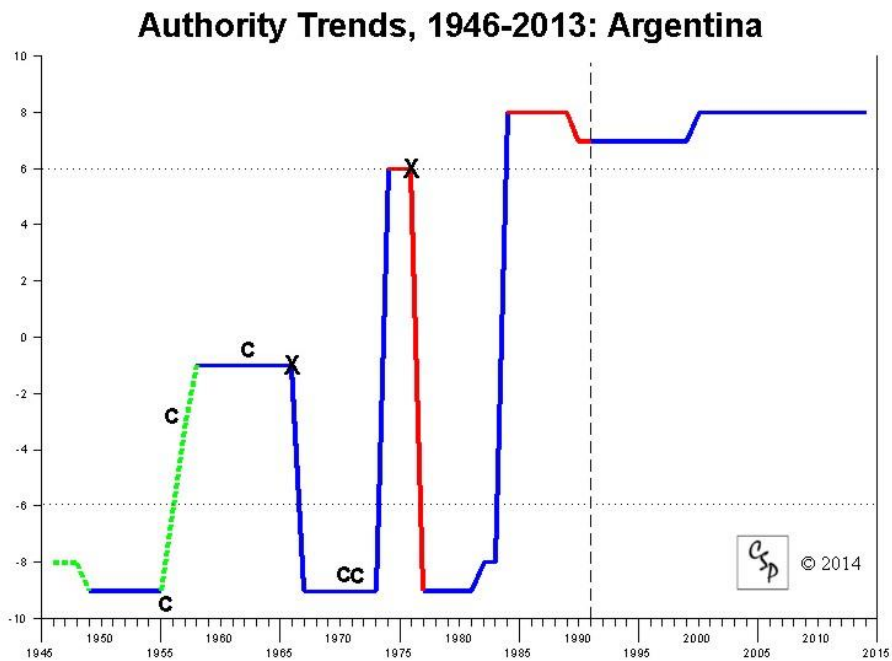
Mexická ropná produkce v období let 1950 až 2014



Zdroj: The Burning Platform. 2014. Data from U.S. Energy Information Administration. Dostupné zde: <http://www.theburningplatform.com/tag/oil-imports/> (10.10.2015)

Příloha č. 8

Vývoj Polity IV. indexu v Argentině od roku 1946 do 2013

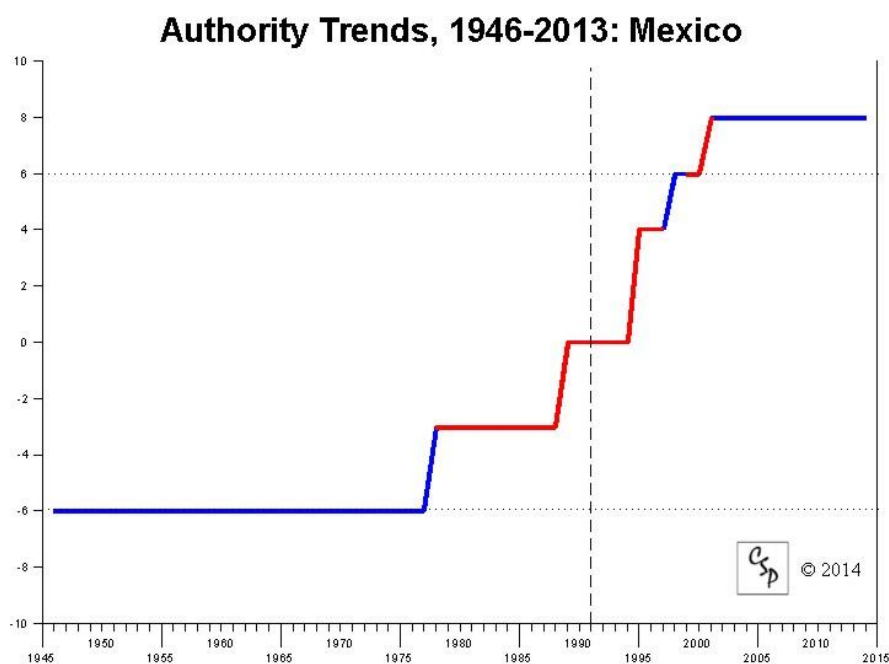


Poznámka: Tento graf zachycuje, v jaké míře je země autokracií, či demokracií. Úplná demokracie má skóre 10 a autokracie -10.

Zdroj: Center for Systematic Peace. 2015. Country Report: Argentina.
Dostupné zde: <http://www.systemicpeace.org/polity/Argentina2010.pdf>
(12.9.2015)

Příloha č. 9

Vývoj Polity IV. indexu v Mexiku od roku 1946 do 2013



Poznámka: Tento graf zachycuje, v jaké míře je země autokracií, či demokracií. Úplná demokracie má skóre 10 a autokracie -10.

Zdroj: Center for Systematic Peace. 2015. Country Report: Mexico.
Dostupné zde: <http://www.systemicpeace.org/polity/Mexico2010.pdf>
(12.9.2015)

Příloha č. 10

Tabulka institucionálních ukazatelů v Mexiku a Argentině od roku 1945 do roku 2012.

Mexiko
Argentina

	polity		xrreg		xrcomp		xropen		xconst		parreg		parcomp	
	polity = autokracie x demokracie		Otevřenost ve volbách		Konkurence náboru v exekutivě		Otevřenost v exekutivě		Exekutivní překážky pro opozici		Pravidla účasti ve volbách		Možnost konkurence-schopnosti ve volbách	
1945	-6	-8	2	2	1	1	4	4	3	1	4	4	2	2
1946	-6		2		1		4		3		4		2	
1947	-6		2		1		4		3		4		2	
1948	-6	-9	2	2	1	1	4	4	3	1	4	4	2	1
1949	-6	-9	2	2	1	1	4	4	3	1	4	4	2	1
1950	-6	-9	2	2	1	1	4	4	3	1	4	4	2	1
1951	-6	-9	2	2	1	1	4	4	3	1	4	4	2	1
1952	-6	-9	2	2	1	1	4	4	3	1	4	4	2	1
1953	-6	-9	2	2	1	1	4	4	3	1	4	4	2	1
1954	-6	-9	2	2	1	1	4	4	3	1	4	4	2	1
1955	-6		2		1		4		3		4		2	
1956	-6		2		1		4		3		4		2	
1957	-6	-1	2	3	1	3	4	4	3	3	4	4	2	2
1958	-6	-1	2	3	1	3	4	4	3	3	4	4	2	2
1959	-6	-1	2	3	1	3	4	4	3	3	4	4	2	2
1960	-6	-1	2	3	1	3	4	4	3	3	4	4	2	2
1961	-6	-1	2	3	1	3	4	4	3	3	4	4	2	2
1962	-6	-1	2	3	1	3	4	4	3	3	4	4	2	2
1963	-6	-1	2	3	1	3	4	4	3	3	4	4	2	2
1964	-6	-1	2	3	1	3	4	4	3	3	4	4	2	2
1965	-6	-1	2	3	1	3	4	4	3	3	4	4	2	2
1966	-6	-9	2	2	1	1	4	4	3	1	4	4	2	1
1967	-6	-9	2	2	1	1	4	4	3	1	4	4	2	1
1968	-6	-9	2	2	1	1	4	4	3	1	4	4	2	1
1969	-6	-9	2	2	1	1	4	4	3	1	4	4	2	1
1970	-6	-9	2	2	1	1	4	4	3	1	4	4	2	1
1971	-6	-9	2	2	1	1	4	4	3	1	4	4	2	1
1972	-6	-9	2	2	1	1	4	4	3	1	4	4	2	1
1973	-6	6	2	3	1	3	4	4	3	5	4	2	2	3
1974	-6	6	2	3	1	3	4	4	3	5	4	2	2	3
1975	-6	6	2	3	1	3	4	4	3	5	4	2	2	3
1976	-6	-9	2	2	1	1	4	4	3	1	4	4	2	1
1977	-3	-9	2	2	1	1	4	4	3	1	3	4	3	1
1978	-3	-9	2	2	1	1	4	4	3	1	3	4	3	1
1979	-3	-9	2	2	1	1	4	4	3	1	3	4	3	1
1980	-3	-9	2	2	1	1	4	4	3	1	3	4	3	1

	polity		xrreg		xrcomp		xropen		xconst		parreg		parcomp	
	polity = autokracie x demokracie		Otevřenost ve volbách		Konkurence náboru v exekutivě		Otevřenost v exekutivě		Exekutivní překážky pro opozici		Pravidla účasti ve volbách		Možnost konkurenceschopnosti ve volbách	
1981	-3	-8	2	2	1	1	4	4	3	1	3	4	3	2
1982	-3	-8	2	2	1	1	4	4	3	1	3	4	3	2
1983	-3	8	2	3	1	3	4	4	3	7	3	2	3	3
1984	-3	8	2	3	1	3	4	4	3	7	3	2	3	3
1985	-3	8	2	3	1	3	4	4	3	7	3	2	3	3
1986	-3	8	2	3	1	3	4	4	3	7	3	2	3	3
1987	-3	8	2	3	1	3	4	4	3	7	3	2	3	3
1988	0	8	2	3	1	3	4	4	4	7	2	2	3	3
1989	0	7	2	3	1	3	4	4	4	6	2	2	3	3
1990	0	7	2	3	1	3	4	4	4	5	2	2	3	4
1991	0	7	2	3	1	3	4	4	4	5	2	2	3	4
1992	0	7	2	3	1	3	4	4	4	5	2	2	3	4
1993	0	7	2	3	1	3	4	4	4	5	2	2	3	4
1994	4	7	2	3	2	3	4	4	4	5	2	2	3	4
1995	4	7	2	3	2	3	4	4	4	5	2	2	3	4
1996	4	7	2	3	2	3	4	4	4	5	2	2	3	4
1997	6	7	2	3	2	3	4	4	5	5	2	2	4	4
1998	6	7	2	3	2	3	4	4	5	5	2	2	4	4
1999	6	8	2	3	2	3	4	4	6	6	2	2	3	4
2000	8	8	3	3	3	3	4	4	6	6	2	2	4	4
2001	8	8	3	3	3	3	4	4	6	6	2	2	4	4
2002	8	8	3	3	3	3	4	4	6	6	2	2	4	4
2003	8	8	3	3	3	3	4	4	6	6	2	2	4	4
2004	8	8	3	3	3	3	4	4	6	6	2	2	4	4
2005	8	8	3	3	3	3	4	4	6	6	2	2	4	4
2006	8	8	3	3	3	3	4	4	6	6	2	2	4	4
2007	8	8	3	3	3	3	4	4	6	6	2	2	4	4
2008	8	8	3	3	3	3	4	4	6	6	2	2	4	4
2009	8	8	3	3	3	3	4	4	6	6	2	2	4	4
2010	8	8	3	3	3	3	4	4	6	6	2	2	4	4
2011	8	8	3	3	3	3	4	4	6	6	2	2	4	4
2012	8	8	3	3	3	3	4	4	6	6	2	2	4	4

Prázdné údaje v měření jednotlivých argentinských indexů v letech 1946, 1947, 1955, 1956 jsou z důvodu nedostatku relevantních dat z těchto let.

Zdroj dat: Center for Systematic Peace. 2016. Dostupné zde: <http://www.systemicpeace.org/inscrdata.html>